

Kielipolitiikan vuosi 2022

Matti Räsänen

Kielipolitiikan vuosi 2022
Matti Räsänen

URN:ISBN 978-952-7359-17-4
Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 77
ISSN 2323-3370
Helsinki: Kotimaisten kielten keskus, 2020

Taitto ja graafinen suunnittelu: Sara Ijäs

Sisällys

JOHDANTO	1
AINEISTOLÄHTÖINEN KATSAUS.....	1
SISÄLTÖJÄ.....	1
SUOMEN KIELI	3
SILMÄYS SUOMEN KIELITILANTEESEEN.....	4
TAPAHTUMIA.....	8
Kielipoliittinen ohjelma julkaistiin.....	8
Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla -hanke.....	9
Suomen kielen selvityshenkilö nimitettiin.....	9
Yle-laki voimaan.....	10
Selkokielen tilanne.....	11
Ruotsiin perustettiin suomen kielen keskus.....	13
Miten käy Kotimaisten kielten keskuksen sivistyshallinnon muutoksessa?.....	14
Kotimaisten kielten keskuksen avauksia hallitusohjelmaan 2023.....	15
ENGLANTI SUOMESSA.....	16
Englanti yleistyy ammattiliittojen viestinnässä.....	16
Ammattikorkeakoulut järjestivät yhteisen englanninkielisen valintakokeen.....	16
Keitä IB-lukioissa opiskelee?.....	17
Turkuun toivotaan englanninkielistä lukiota.....	20
NIMET.....	22
Pohde, Eloisa, Soite ja Siun sote.....	22
Valko-Venäjä vai ”Belarus”?.....	22
Helsinki Education Week.....	23
SUOMEN KIELEN OPETUS.....	25
Millaista kielitaitoa ammatillinen koulutus edellyttää?.....	25
Kotoutumiskoulutuksen laatu ja kilpailutus hiertävät – jatkuvasti.....	26
Maahanmuuttajien opetuksen kielellinen tuki pirstaleista.....	26
Lapsia ohjataan koulussa suomi toisena kielenä -ryhmään väärin perustein.....	28
Vieraskieliset opiskelijat eivät löydä harjoittelupaikkoja.....	29
Kielilähettiläät esittelevät Suomea ja edistävät suomen opiskelua Ruotsissa.....	29
KIELI KOTOUTTAA – NÄKYKÖ SE KOTOUTTAMISOHJELMISSA?.....	31
Kielikoulutus on hyödyllisin kotoutumisen tukimuoto.....	31
Kuntien kotouttamisohjelmia on kritisoitu.....	32
Espoon kotouttamisohjelma 2022–2025.....	34
Helsingin kaupungin kotouttamisohjelma.....	35
Tampereen kaupungin kotouttamisohjelma 2021–2025.....	37
POIMINTOJA.....	39
Kieliasiat puhuttavat hoiva-alalla.....	39
Vieraskieliset aliedustettuina luottamustehtävissä.....	39
Maahanmuuttajataustaiset käyttävät kuntoutuspalveluita muita harvemmin.....	42
Millä kielillä politiikasta tulisi viestiä?.....	43
RUOTSIN KIELI	44
KIELI KASVATUKSESSA JA KOULUTUKSESSA.....	45
Hallinnon toimia ruotsinkielisen koulutuksen tukemiseksi.....	45
Ukrainalaisia työllistetään Helsingin ruotsinkielisiin päiväkoteihin.....	45
Ruotsin kielikylpyluokalle hakeville kielitesti Turussa.....	46
Ruotsin kielen opiskeluun yhden viikkotunnin lisäys.....	46
Finskan oppimistulokset arvioitu.....	48

Modigt på svenska – Rannikkoretki	48
Ruotsin kielen opetusta lisättävä ammatillisella toisella asteella.....	49
Ruotsin kielen ylioppilaskoe säilyy vapaaehtoisena.....	50
Kaksikielisestä yliopistotutkinnosta on hyötyä työelämässä.....	51
RUOTSINKIELINEN KOULUTUS SUOMENKIELISISSÄ KUNNISSA	52
Hämeenlinnassa haaveillaan edelleen ruotsinkielisestä yläkoulusta	52
Tuusula kehittää ruotsinkielistä varhaiskasvatusta ja perusopetusta.....	52
Kotka Svenska Samskola	53
TERVEYDENHUOLTO.....	54
Turun yliopisto alkaa kouluttaa kaksikielisiä lääkäreitä.....	54
Rahat eivät riitä uusien Käypä hoito -suositusten ruotsintamiseksi.....	54
POIMINTOJA	56
Pääministeri ei puhukaan ruotsia	56
Bittimittari.fi ruotsiksi.....	56
SAAMEN KIELET	57
KANSAINVÄLINEN ALKUPERÄISKANSOJEN KIELTEN VUOSIKYMMEN 2022–2032	58
SAAMEN KIELIKALTIO SAI PYSYVÄN RAHOITUKSEN	59
SAAMELAISTEN TOTUUS- JA SOVINTOKOMISSIO KANGERRELLEN KÄYNTIIN	60
HYVINVOINTIALUEEN SAAMEN KIELEN LAUTAKUNNAN KOKOONPANOSTA KINAA.....	62
SAAMEN KIELI KOULUTUKSESSA	65
Saamen kielten etäopetus suosittua.....	65
Oulu pyrkii tarjoamaan pohjoissaamenkielistä opetusta alakouluikäisille.....	65
Saamenkielinen varhaiskasvatuksen opettajakoulutus alkoi Inarissa.....	66
Saamenkielisiä opettajia Ketterä korkeakoulu -hankkeessa.....	67
Mittava tuki saamen kielen ja kulttuurin koulutukseen sosiaali- ja terveysalla.....	67
Saamea opetellaan puhelinsovellusten avulla.....	68
Oppijaportaali Aulasta pohjoissaamenkielinen versio	68
KULTTUURI JA TAIDE.....	69
Musiikki	69
Elokuva.....	70
POIMINTOJA	73
Kirkon saamenkieliset verkkosivut julkaistiin.....	73
Ylen koltankielinen podcast aloitti	73
Saamelaiskäräjien sivustolla tiedot käännös- ja tulkkauspalveluista kootusti.....	73
Saamelaisten kansallisjoiku valittu	74
Kela julkaisi hakemuslomakkeita koltansaameksi.....	74
Koltansaamea elvytetään Suomen ja Norjan yhteistyönä	75
VIITTOMAKIELET	76
SUOMENRUOTSALAISTA VIITTOMAKIELTÄ ELVYTETÄÄN	77
VIITTOMAKIELELLÄ TEHTÄVÄ HÄTÄILMOITUS KOETAAN TÄRKEÄKSI PALVELUKSI.....	79
MIELENTERVEYSAIHEISIA ANIMAATIOITA VIITTOMAKIELELLÄ.....	80
VIITTOMAKIELEN PÄIVÄN TUNNUSTUSPALKINTO VIKKE-HANKKEELLE.....	81
KELAN TULKKAUSPALVELUJEN ONGELMAT JATKUVAT	82
RÄPPÄRI SIGNMARK TANSSII TÄHTIEN KANSSA -KILPAILUSSA	83

ROMANIKIELI	84
SUOMEN ROMANIKIELEN ELVYTYSOHJELMA JULKAISTIIN	85
MILJONAN EURON TUKI ROMANIKIELELLE JA -KULTTUURILLE	87
ROMANO MISSION YHDISTYSARKISTO JULKAISTIIN KANSALLISARKISTOSSA	88
HILJA GRÖNFORS PELASTAA ROMANILAULUJA.....	89

JOHDANTO

Kielipolitiikan vuosi 2022 on katsaus suomen ja ruotsin kieleen, saamen kieliin, viittomakieliin ja romanikieleen. Käsittelen tapahtumia, joilla on yhtymäkohtia näiden kielten käyttöön ja käyttömahdollisuuksiin yhteiskunnassamme. Aihepiiri on laaja, ja lisäksi kielten välinen dynamiikka yhteisössä on hyvin monimutkainen ilmiö. Tärkeää on tunnistaa kehityssuuntia ja -kulkuja.

Katsauksessa käsiteltäviin kieliin liittyvät kielipoliittiset pyrkimykset poikkeavat toisistaan. Saamen kielten, viittomakielten ja romanikielen käyttömahdollisuuksia koetetaan parantaa hartiavoimin. Suomen ja ruotsin kieliin liittyvää kehitystä pikemmin jarrutetaan niin, että jo olemassa olevat käyttömahdollisuudet säilyisivät. Katsaukseni rakentuu väljästi ajatellen näiden teemojen ympärille.

Aineistolähtöinen katsaus

Katsaus on aineistolähtöinen. Se perustuu sähköiseen verkossa julkaistuun, pääosin suomenkieliseen aineistoon edellisvuosien tapaan. Tärkeitä lähteitä ovat mediatalojen verkkolehdet, uutiset ja artikkelit sekä erilaiset julkishallinnon toimijoiden ja instituutioiden julkaisemat tekstit. Aineiston seulontaan olen käyttänyt työkalua, joka on suunniteltu sähköisen viestinnän seurantaan. Lähteitä kertyi tuhansia. Valitsin raakadatasta aiheita, jotka havainnollistavat kielten käyttömahdollisuuksia tai niiden muutosta. Kattavaa kuvausta kielipoliittisista toimista katsaus ei luonnollisestikaan tavoittele.

Esitän lähteet tekstin alaviitteinä. Viitteessä on linkki sähköiseen lähteeseen. Olen kirjoittanut tarkoituksella tiiviisti, mutta samalla olen pyrkinyt luomaan tekstin, jossa tarkasteltavasta asiasta saa käsityksen perehtymättä lähteisiin. Kuva laajenee, jos syventyy lähteisiin.

Sisältöjä

Venäjä hyökkäsi Ukrainan 24. helmikuuta 2022. Sota synnytti pakolaisvirran. Euroopan unionin alueelle on saapunut yli 4 miljoonaa

sotapakolaista. Suomessa on myönnetty oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella yli 50 000:lle Ukrainasta paenneelle. Osa sotapakolaisista jää pysyvästi Suomeen. Tarvitaan nopeaa kotouttamista, ja siihen on keinoja. Kieliopinnot, työ ja varsinkin näiden mielekäs yhdistäminen tiedetään toimivaksi tavaksi. Käsittelen katsauksessa tapausta, jossa ukrainalaisia työllistetään Helsingin ruotsinkielisiin päiväkoteihin.

Kielen asemasta opetuksessa ja koulutuksessa keskustellaan paljon. Kielikoulutuspolitiikka laajasti ajateltuna onkin merkittävimpiä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Kielikoulutuspoliittisia teemoja sisältyy kaikkien kielten käsittelyyn. Jos suomi, ruotsi ja englantia jätetään huomiotta, saamen kielistä kirjoitetaan mediassa eniten. Saamea myös tuetaan paljon suhteessa muihin kieliin. Katsauksessa kuvatut saamen kielten koulutus- ja kielikoulutuspoliittiset toimet voisivat toimia mallina muillekin kielille.

Suomen kielen taito auttaa kotoutumisessa. Tästä ollaan laajasti yhtä mieltä. Maahan muuttaneet pitävät kielikoulutusta hyödyllisimpänä tukimuotona. Minkälainen rooli kielellä on kuntien kotouttamisohjelmissa? Tarkastelen Espoon, Helsingin ja Tampereen kaupunkien kotouttamisohjelmia kielen ja kielellisen kotouttamisen näkökulmasta. Mitä niistä selviääkään?

Kieli, politiikka, kielipolitiikka. Lapin hyvinvointialueen saamen kielen lautakunnan kokoonpanosta kinattiin koko vuosi. Kiistelystä juuret ulottuvat kesällä 2021 hyväksytyyn aluehallintolakiin. Lain mukaan saamen kielen lautakunnan ”jäseniksi valitaan saamenkielisiä henkilöitä”. Mutta mitä tarkoittaa ”saamenkielinen henkilö”? Aihe valaisee paitsi yleistä poliittista vääntöä myös kieleen liittyvien kysymysten merkittävää roolia vallankäytössä. Suosittelemme tutustumaan lähdeaineistoon.

Lämpimät kiitokseni tekstiä kommentoineille!

Joulukuussa 2023

Matti Räsänen

SUOMEN KIELI

Silmäys Suomen kielitilanteeseen

Miten Suomen kielitilanne on muuttunut 2000-luvulla? Millainen on suomen kielen asema tilastojen valottamana? Hupenevatko suomea äidinkielenään puhuvat suhteessa muiden kielten puhujiin?

Suomi ja ruotsi ovat perustuslaissa mainitut maamme kansalliskielet. Tilastoissa kansalliskieliä tarkastellaan usein suhteessa muihin maassamme käytettäviin kieliin niin, ettei muiden kielten luokkaa kuvata tarkemmin. Tilastokeskuksen luokituksessa ilmaus vieraskielinen tarkoittaa muita kuin suomen, ruotsin tai saamen väestörekisterissä äidinkielenä ilmoittaneita. Käytän tässä vieraskielistä samaan tapaan tilastollisen luokituksen käsitteenä. Vuonna 2021 vieraskielisten määrä kasvoi Suomessa yli 25 000 henkilöllä verrattuna edelliseen vuoteen.^{1, 2, 3, 4, 5, 6} Samaan aikaan suomea äidinkielenään puhuvien määrä väheni lähes 11 000:lla, mutta ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvien määrä sitä vastoin pysyi samana.

	2020	2021	2022
Väestö yhteensä	5 533 793	5 548 241	5 563 970
Suomi	4 811 067	4 800 243	4 778 891
Ruotsi	287 871	287 933	287 052
Saame	2 008	2 023	2 035
Vieraskieliset yhteensä	432 847	458 042	495 992

Taulukko 1. Suomen väestö kielen mukaan vuosina 2020–2022. Lähde: Tilastokeskuksen väestörakennetilasto https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vaerak/

¹ https://www.stat.fi/til/vaerak/2021/vaerak_2021_2022-03-31_tie_001_fi.html, 31.3.2022

² <https://aamuset.fi/artikkeli/5614426>, 31.3.2022

³ <https://www.keski-uusimaa.fi/uutissuomalainen/4533814>, 31.3.2022

⁴ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/vieraskieliset-yllapitivat-vakiluvun-kasvua-vuonna-2021.html>, 31.3.2022

⁵ <https://yle.fi/a/3-12391720>, 5.4.2022

⁶ <https://www.lansivayla.fi/paikalliset/4541173>, 6.4.2022

Vuonna 2022 suomen kielen puhujien määrä väheni yli 21 000:lla edellisvuoteen verrattuna. Vieraskielisten määrä sen sijaan kasvoi noin 38 000:lla. Vuonna 2022 vieraskielisten osuus väestöstä oli noin 9 prosenttia.

Vieraskielisten osuus väestöstä vaihtelee maakunnittain ja kuntakohtaisesti, eikä koko maata koskevien tilastolukujen tarkastelu valota alueellista jakaumaa. Täydellisempi kuva kielitilanteesta syntyy vasta yksityiskohtaisemman maantieteellisen tarkastelun avulla. Mainitsen tässä kaksi havainnollistavaa lukua. Suhteellisesti ja määrällisesti eniten vieraskielisiä asui vuoden 2022 lopussa Uudellamaalla, jossa vieraskielisten osuus väestöstä oli tuolloin 15,5 prosenttia. Pienin osuus oli Etelä-Pohjanmaalla, 2,6 prosenttia.

Suomen kielen äidinkielisten puhujien määrän kehitys 2000-luvulla enteilee tulevaa kielitilannetta (taulukko 2). Suomea äidinkielenään puhuvien määrä on vähentynyt yhtäjaksoisesti vuodesta 2014 (tummennettu alue taulukossa). Suurin muutos on ollut vuosien 2021 ja 2022 välillä (noin 21 000 henkeä). Vähenevätkö suomenpuhujat kiihtyvällä tahdilla tulevina vuosina?

Vuosi	Puhujamäärä
2000	4 788 497
2001	4 793 199
2002	4 797 311
2003	4 803 343
2004	4 811 945
2005	4 819 819
2006	4 828 747
2007	4 836 183
2008	4 844 047
2009	4 852 209
2010	4 857 903
2011	4 863 351
2012	4 866 848
2013	4 869 362
2014	4 868 751
2015	4 865 628
2016	4 857 795
2017	4 848 761
2018	4 835 778
2019	4 822 690
2020	4 811 067
2021	4 800 243
2022	4 778 891

Taulukko 2. Suomea äidinkielenään puhuvat vuosina 2000–2022. Lähde: Tilastokeskuksen väestörakennetilasto https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vaerak/

Espoon väkiluku karttui eniten katsausvuonna (4 336 henkeä).⁷ Väestönkasvu on kunnan kannalta yleensä myönteinen asia, mutta nopea kasvu voi myös aiheuttaa ongelmia, sillä esimerkiksi palvelujen järjestäminen, asuntorakentaminen ja julkinen liikenne kuormittavat taloutta. Nopea kasvu kurittaa Espoota.⁸

Seuraavaksi eniten kasvoivat Tampere (3 214) ja Oulu (2 224). Helsingin asukasmäärän kasvu jäi 1 537 henkeen, mikä oli vähäisintä sitten vuoden 2004. Suomea äidinkielenään puhuvien määrä Helsingissä pienentyi 3 326:lla, mikä on suurin vähenemä 30 vuoteen.

Edellä esitetyt luvut vahvistavat yleistä käsitystä Suomen väestökehityksestä: väkiluvun lisäys on perustunut viime vuosina vieraskieliseen väestöön ja perustuu vastedeskin. Vieraskielisten suhteellinen osuus väestössä kasvaa. Vieraskielisten määrää (tilastoinnissa) kasvattavat sekä Suomeen vastikään muuttaneet että ne Suomessa syntyneet, joiden äidinkieleksi on rekisteröity muu kieli kuin suomi tai ruotsi.

⁷ <https://www.espoo.fi/fi/vaesto#section-17442>

⁸ <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000008853992.html>, 10.7.2022

Tapahtumia

Kielipoliittinen ohjelma julkaistiin

Pääministeri **Sanna Marinin** hallituksen ohjelmaan sisältyi kaksi kieleen liittyvää hanketta: kansalliskielistrategia ja kielipoliittinen ohjelma.⁹ Kansalliskielistrategia julkaistiin joulukuussa 2021. Oikeusministeriö asetti kielipoliittisen ohjelman valmisteluryhmän helmikuussa 2021. Sen toimikausi kesti saman vuoden loppuun (1.3.–31.12.2021), mutta kielipoliittista ohjelmaa ei kuitenkaan julkaistu hankkeen aikana. Ohjelma hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä vasta katsausvuoden kesäkuussa.^{10,11,12}

Kielipoliittinen ohjelma tarkastelee kotoperäisiä vähemmistökieliä, erityisesti karjalan kieltä, romanikieltä, saamen kieliä ja viittomakieliä. Siinä käsitellään toimia, joilla kotoperäisiä kieliämme elvytetään, niiden käyttöä tuetaan ja asemaa vahvistetaan. Ohjelmassa on pyritty tunnistamaan eri kieliryhmien erityispiirteitä, jotka vaikuttavat kunkin puheyhteisön elinvoimaisuuteen. Kielen siirtyminen sukupolvelta toiselle halutaan turvata.

Ohjelmassa on painotettu kielenelvytystä sekä lasten ja nuorten kielenkäytön edistämiseen tähtäviä toimia. Julkaisussa nostetaan esille hyviä esimerkkejä kielten elvyttämiseksi ja vaalimiseksi. Se sisältää parikymmentä toimenpidettä, joiden avulla kielten asemaa voidaan parantaa ja käyttöä edistää.

Kieliä pyritään tukemaan suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti. Tavoitteena on myös pysyvien rakenteiden luominen. Näistä mainittakoot valtioneuvostotason karjalan kielen asiantuntijatyöryhmä sekä kielipolitiikan foorumi, joka edistää tiedonvaihtoa vähemmistökielten ja eri kieliryhmien välillä. Suunnitelmissa on myös käynnistää vähemmistökielten pitkäjänteisen kielenelvytystyön organisointiin tähtäävä selvitys- ja suunnitteluhanke, johon osoitetaan erillisrahoitus.

⁹ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 6–9:

https://www.kotus.fi/files/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

¹⁰ <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/ensimmainen-kielipoliittinen-ohjelma-suojaa-kotoperaisia-kieliämme>, 16.6.2022

¹¹ *Kielipoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös.*

Valtioneuvoston julkaisuja 2022:51.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164216>, 16.6.2022

¹²

https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka/ajankohtaista_kielipolitiikasta/kielipoliittinen_ohjelma_julki.38658.news, 17.6.2022

Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla -hanke

Kansalliskielistrategiaan on kirjattu toimenpide, jonka tarkoituksena on selvittää ja luoda kokonaiskuvaa englannin kielen käytöstä palveluissa, tieteen kielenä sekä elinkeinoelämän kielenä ja siitä, miten kielen asema vaikuttaa suomen ja ruotsin kielten elinvoimaisuuteen ja käyttöalaan (s. 132).¹³ Tämän seurauksena valtioneuvoston tilaama ja rahoittama Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla -hanke käynnistyi katsausvuoden elokuussa (toimikausi 1.8.2022–30.9.2023). Sen toteuttaa Itä-Suomen yliopiston vetämä tutkijaryhmä.^{14,15,16}

Hankkeessa tahdotaan siis selvittää, heikentääkö englannin kielen käyttö kansalliskieltemme suomen ja ruotsin elinvoimaa ja kaventaako englanti niiden käyttöalaa. Ryhmä tarkastelee englannin kielen tämänhetkistä asemaa ja käyttöä kolmella alueella yhteiskunnassamme: elinkeinoelämässä, tieteessä, korkeakoulutuksessa sekä julkishallinnossa. Tavoitteena on saada englannin muuttuvasta asemasta tutkimukseen perustuvaa tietoa, jota voidaan hyödyntää poliittisessa päätöksenteossa. Tuloksia voidaan hyödyntää sekä kansalliskielten käytön edistämiseen että monikielisyden tukemiseen.

Hankkeessa tehtävä selvitys on kaksiosainen. Ensimmäinen osa koostuu kolmesta kyselytutkimuksesta, jotka toteutetaan hankkeessa mukana olevien alojen keskeisten toimijoiden kanssa. Toisessa osassa tarkastellaan englannin käyttöä sosiaalisen median aineistossa, mikä täydentää kyselytutkimusten tuloksia.

Suomen kielen selvityshenkilö nimitettiin

Kansalliskielistrategiaan sisältyy toimenpidekirjaus, jonka mukaan ”luodaan suomen kieltä koskevaa politiikkaa kielen elinvoimaisuuden turvaamiseksi nimittämällä selvityshenkilö kartoittamaan ja määrittelemään suomen kielen tilanne ja haasteet sekä kielipoliittiset tavoitteet” (s. 133).¹⁷ Selvityshenkilön etsiminen ja nimittäminen kesti hyvän tovin; henkilö nimettiin tehtävänsä katsausvuoden

¹³ *Kansalliskielistrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös.*

Valtioneuvoston julkaisu 2021:87.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163650>, 2.12.2021

¹⁴ <https://www.uef.fi/fi/artikkeli/uhkaako-englannin-kieli-kansalliskieltemme-asemaa>, 25.10.2022

¹⁵ <https://uefconnect.uef.fi/tutkimusryhma/englanti-suomen-kansalliskielten-rinnalla/>

¹⁶ <https://news.cision.com/fi/university-of-eastern-finland/r/uhkaako-englannin-kieli-kansalliskieltemme-asemaa---tutkimushanke-selvittaa-englannin-kielen-roolia,c3654400>, 25.10.2022

¹⁷ *Kansalliskielistrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös.*

Valtioneuvoston julkaisu 2021:87.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163650>, 2.12.2021

marraskuussa.^{18,19,20,21} Tehtävään valittiin Helsingin yliopiston suomen kielen professori **Tiina Onikki-Rantajääskö**, joka on myös suomen kielen lautakunnan puheenjohtaja. Selvitystyön toimikausi on 1.11.2022–30.4.2024.

Hankkeessa luodaan kokonaiskuva suomen kielen tilanteesta ja tosiasiallisesta yhteiskunnallisesta asemasta. Tavoitteena on nostaa esiin niitä tekijöitä, jotka turvaavat kielen käyttöä. Selvityshenkilö tekee ehdotuksia suomen kieltä koskeviksi kielipoliittisiksi tavoitteiksi.

Yle-laki voimaan

Kaupallinen media on roiminut Yleisradiota viime vuodet. Se on pitänyt Yleä markkinahäirikönä, joka hyötyy kohtuuttomasti valtiontuesta ja tuottaa ilmaista sisältöä kaupallisen median toimintakentälle. Ylen tekstimuotoiset sisällöt – varsinkin verkkosivut – muistuttavat mediatalojen mielestä liikaa lehtien sisältöjä. Tämä kahnaus johti Yleisradiota koskevan lain uudistamiseen.²²

Presidentti **Sauli Niinistö** vahvisti uuden Yle-lain keväällä 2022, ja se tuli voimaan elokuun alussa.^{23,24} Lakimuutoksen on tarkoitus selventää nykyistä sääntelyä Ylen julkisen palvelun tehtävän kannalta. Ylen ja kaupallisen median rooleja pyritään kirkastamaan.

Laki rajaa Ylen tuottamien tekstimuotoisten sisältöjen määrää ja täsmentää niiden käyttöä. Tekstimuotoiset verkkosisällöt ovat nykyistä tiukemmin sidoksissa audio- ja videosisältöön. Lain mukaan Yle ei voi julkaista verkossa uutisia tai muita sisältöjä, joissa on pelkästään tekstiä. Se voi kuitenkin edelleen tuottaa lyhyitä, nopeisiin uutistilanteisiin liittyviä tekstisisältöjä, viranomaistiedotteita sekä kulttuuriin ja oppimiseen liittyviä sisältöjä. Myös saamen- ja romaninkielisiä sekä muilla vähemmistökielillä kirjoitettuja tekstimuotoisia uutisia voidaan edelleen julkaista.

¹⁸ <https://yle.fi/a/3-12470133>, 7.6.2022

¹⁹ <https://oikeusministerio.fi/-/oikeusministerio-nimitti-suomen-kielen-selvityshenkilon>, 9.11.2022

²⁰ https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/c6cbeb26-305b-4b1a-b456-319f7658cecb/43eeee65-fbf5-4164-a999-9bfe6d2519cb/ASETTAMISPAATOS_20221109104542.pdf, 9.11.2022 (pdf)

²¹ <https://www.almatalent.fi/juridiikan-ja-talouden-utiset/oikeusministerio-nimitti-suomen-kielen-selvityshenkilon/>, 10.11.2022

²² Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2020, s. 6–8:

https://www.kotus.fi/files/10014/Kielipolitiikan_vuosi_2020.pdf

²³ <https://www.ts.fi/uutiset/5594527>, 10.3.2022

²⁴ <https://www.ts.fi/uutiset/5724599>, 1.8.2022

Ylen toimintaa käsitellään kertomuksessa, jonka Yleisradion hallintoneuvosto antaa eduskunnalle vuosittain.²⁵ Yle tarjoaa palveluita monilla kielillä, mikä saa kiitosta eduskunnassa. Sisältöjä tuotetaan suomeksi, ruotsiksi, saamen kielillä, viittomakielellä, selkosuomeksi, englanniksi, venäjäksi, romanikielellä sekä karjalan kielellä. Koronatiedottamisessa käytettiin myös muita kieliä, muun muassa arabiaa, kurdia ja somalia. Yle tekee tärkeää työtä myös saavutettavuuden parantamiseksi; muun muassa selkokielellä on vankka asema (ks. osio *Yle Selkouutiset* 30 vuotta).

Arvostelusta huolimatta Yle on kaiken kaikkiaan joustava media-alan toimija, joka toteuttaa yleishyödyllistä palvelutehtäväänsä mallikkaasti. Esimerkiksi tästä käy nyt jo tasaantunut koronaviruspandemia ja siitä viestiminen. Kun viruksen aiheuttama vakava tartuntatauti iski Suomeen voimakkaasti maaliskuussa 2020, Yle käynnisti monikieliset koronauutiset kahdessa päivässä huhtikuussa 2020.²⁶ Tämä on valtiollisen yhtiön kriisiviestintää parhaimmillaan!

Yle lopetti monikielisten uutisten tuottamisen kesällä 2021. Koronapandemia hiipui katsausvuoden aikana, mutta monikielisten uutisten ja muunkin viestinnän tarve jäi. *Journalisti*-lehden jutussa tähdenetään, että vieraskieliset tarvitsevat koronan jälkeenkin luotettavaa tietoa omalla kielellään.²⁷ Tiedontarvetta on lisännyt myös Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, joka alkoi 24.2.2022.

Selkokielen tilanne

Selkokieleen liittyvä (tutkimus)toiminta vilkastui viitisen vuotta sitten. Viime vuosikymmenen lopulla alkoi viritä akateemista selkokielen tutkimusta, niin että vuoden 2019 kielipolitiikan katsauksessa tarkasteluvuotta pidettiin selkokielen tutkimuksen merkkipaaluna.²⁸ Tuolloin perustettiin muun muassa *Klaara*-yhteistyöverkosto selkokielen tutkijoille ja selkokielestä kiinnostuneille.²⁹

Selkokielen toimenpideohjelma 2019–2022 julkaistiin helmikuussa 2021. Se pyrki laajakantoisin toimin kehittämään selkokieltä ja edistämään sen

²⁵ *Yleisradion hallintoneuvoston kertomus eduskunnalle yhtiön toiminnasta vuonna 2021*

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_6+2022.pdf, 22.3.2022 (pdf)

²⁶ <https://journalisti.fi/uutiset/2020/04/ulkomailta-saatu-tieto-ei-korvaa-omaa-elinpiiri-ksittelevi-sislty-ylen-monikieliset-koronauutiset-kynnistettiin-kahdessa-pivss/>, 30.4.2022

²⁷ <https://journalisti.fi/uutiset/2022/10/yle-lopetti-monikieliset-koronauutiset-tiedontarve-jai-tuottaja-ei-lupaa-nopeaa-ratkaisua/>, 19.10.2022

²⁸ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 15–16:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

²⁹ <https://blogs.helsinki.fi/klaara-network/>

käyttöä Suomessa.³⁰ Ohjelmassa on peräti 76 toimenpidettä, jotka liittyvät selkokielen asemaan, tasa-arvoon, tutkimukseen, selkokieliseen mediaan ja selkokirjallisuuteen. Päätavoitteet ovat seuraavat:

- Selkokieli pitää saada lakiin, jotta sen asema paranee.
- Selkokielen tutkimusta pitää edistää, jotta selkokieli perustuu tutkittuun tietoon.
- Selkokielistä mediaa pitää kehittää, koska kaikilla on oikeus selkokieliseen ajankohtaistietoon.
- Selkokirjojen näkyvyyttä pitää parantaa, että lukijat löytävät ne entistä paremmin.
- Selkokielen edistämiseen tarvitaan enemmän resursseja, esimerkiksi rahaa ja työntekijöitä.

Miltä selkokielen tilanne näyttää nyt? Tutkimus on edistynyt ja laajentunut huomattavasti. Selkokieltä myös käytetään aiempaa enemmän muun muassa viranomaisviestinnässä, mutta järjestelmällistä kehittämistä kaivataan. Selkokielifakia ei ole, eivätkä resurssit ole kohentuneet merkittävästi.

Selkokielisen viestinnän käyttäjiä on luonnehdittu ”suurimmaksi kielelliseksi vähemmistöksi”, ja tarve kasvaa edelleen.³¹ Selkokieli on tärkeä osa kielellistä saavutettavuutta.³² Lokakuussa 2016 Euroopan parlamentti julkaisi saavutettavuusdirektiivin, jonka tarkoituksena on varmistaa, että kaikki pystyvät käyttämään julkisia verkkopalveluita.³³ Sen 12. artiklassa esitetään voimaantulosäännökset: Direktiivi tuli voimaan 23.9.2018, minkä jälkeen julkaistavien uusien verkkopalveluiden pitää olla saavutettavia. Sitä ennen julkaistujen verkkopalveluiden on noudatettava direktiiviä siirtymäkauden jälkeen, viimeistään 23.9.2020. Mobiilipalveluiden tuli olla saavutettavia 23.6.2021.

Viranomaistoiminnassa käytetään selkokieltä vaihtelevasti. Pääkaupunkiseudun suurista kaupungeista mainittakoon, että Helsingillä on erillinen selkokielinen verkkosivustonsa ”Helsinki selkokielellä”.³⁴ Espoon ja Vantaan kaupunkien sivustoissa ei ole selkokielellä toteutettua osiota. Katsausvuonna Espoon kaupunki järjesti osana *Meidän Espoo 20X0*

³⁰ *Selkokielen toimenpideohjelma – Selkokielen edistäminen Suomessa vuosina 2019–2022*. Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry.

<https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2019/02/Selkokielen-toimenpideohjelma-2019.pdf>

³¹

https://www.kotus.fi/nyt/uutistekstit/kotuksen_uutiset/kotuksen_uutisten_arkisto_%282013-2019%29/kotuksen_uutiset_2019/selkokielen_tarve_kasvaa.29358.news, 11.2.2019

³² <https://selkosanommat.fi/arki/leena-nissila-kielen-selkeydesta-taytyy-huolehtia/>, 14.1.2022

³³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016L2102>

³⁴ <https://selkokieli.hel.fi/>

-tapahtumasarjaa selkokielen keskustelutilaisuuden kaupungin tulevaisuudesta: tapahtumaan saapui kymmenisen ihmistä.³⁵

Aluehallinto muuttui perusteellisesti vuoden 2023 alussa: muodostettiin 21 hyvinvointialuetta, jotka järjestävät tahollaan sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen (Helsingin kaupunki vastaa hyvinvointialueen tehtävistä omalla alueellaan). Itä-Uudenmaan hyvinvointialuevaltuutettujen ryhmä esitti, että selkokieli valittaisiin hyvinvointialueiden palvelukieleksi.^{36,37} Raportin kirjoittamisen aikoina (kevät 2023) yhdenkään hyvinvointialueen verkkosivuilla ei ollut selkokielistä osiota.

Yle on ollut tienraivaaja selkokielen käytössä. *Ylen Selkouutiset* täytti katsausvuonna kunniaakkaat 30 vuotta.³⁸ Selkouutiset on päässyt jo melkein keski-ikään, ennen kuin suuri osa toimijoista on edes aloittanut selkokielistä toimintaa.

Ruotsiin perustettiin suomen kielen keskus

Ruotsissa on viisi kansallista vähemmistökieltä: suomi, meänkieli, jiddiś, romani ja saamen kieli. Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos (Institutet för språk och folkminnen) – Kotimaisten kielten keskusta vastaava Ruotsin valtiollinen kieliviranomainen – perusti katsausvuonna kansallisille vähemmistökielille kielikeskukset.³⁹ Saamen kielillä on ollut oma keskuksensa Ruotsin saamelaiskäräjien yhteydessä vuodesta 2010.

Suomen kielen keskus sijaitsee Uppsalassa. Keskuksen tavoitteena on tukea kielenkäyttäjiä ja edistää suomen kielen elvytystä Ruotsissa. Kielikeskusten perustaminen liittyy maan hallituksen pyrkimykseen vahvistaa kansallisia vähemmistökieliä ja parantaa niiden asemaa. Meänkielen keskuksen toiminnot on sijoitettu kahteen paikkaan, Kiirunaan ja Övertorneåhon, kun taas jiddiśin ja romanikielen keskukset ovat Tukholmassa.⁴⁰

³⁵ <https://www.espoo.fi/fi/uutiset/2022/05/meidan-espoo-20x0-espooon-tulevaisuudesta-keskusteltiin-selkosuomeksi>, 11.5.2022

³⁶ <https://www.itavayla.fi/mielifide/selkokieli-hyvinvointialueiden-palvelukieleksi-6.2.58685.56ab0d9ec1>, 13.1.2022

³⁷ <https://www.itavayla.fi/uutiset/sdpn-aluevaltuustoryhma-ehdottaa-selkokieli-palvelukieleksi-itaudenmaan-hyvinvointialueelle-6.2.63974.d16c8e23bc>, 3.12.2022

³⁸ <https://yle.fi/aihe/a/20-10003681>, 11.11.2022

³⁹ <https://www.isof.se/sidor-pa-nationella-minoritetsprak/suomi/ajankohtaista-suomesta/ajankohtaista/2021-12-20-isof-saa-tehtavaksi-perustaa-uudet-kielikeskukset>, 20.12.2021

⁴⁰ <https://www.lapinkansa.fi/meankielen-eesta-porisija-kansallinen-kielikeskus-/5067714>, 6.11.2022

Miten käy Kotimaisten kielten keskuksen sivistyshallinnon muutoksessa?

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi hallinnonalaa koskevan kehittämissuunnitelman lokakuussa 2022.^{41,42} *Sivistyshallinto 2030* -raportissa ministeriön hallinnonalan virastorakennetta esitetään muutettavaksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla on tällä hetkellä 11 virastoa: Kansallisarkisto, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, Kotimaisten kielten keskus, Museovirasto, Näkövammaisten kirjasto (Celia), Opetushallitus, opintotuen muutoksenhakulautakunta, Suomen Akatemia, Suomenlinnan hoitokunta, Taiteen edistämiskeskus ja Varastokirjasto.

Uudistuksen jälkeen sivistyshallinto muodostuisi ministeriön lisäksi viidestä kokonaisuudesta (virastosta): taide; tiede; kulttuuriperintö; kasvatus, koulutus ja kieli; kirjasto- ja arkistotoiminta. Virastouudistus toteutettaisiin vuosina 2023–2026.

Kotimaisten kielten keskuksen nykyiset toiminnot jaettaisiin suunnitelman mukaan kahteen virastoon. Kasvatus, koulutus ja kieli -kokonaisuuteen sijoitettaisiin Kotuksen kieliasioita koskevat toiminnot, mukaan lukien sanakirjatyo sekä päivittäisessä työkäytössä olevat aineistot ja käsikirjastot. Sitä vastoin arkistoaineistot ja yleiskokoelmia koskevat toiminnot siirtyisivät pääosin kirjasto ja arkistotoiminta -kokonaisuuteen. Sanakirjojen laatimisessa käytettävät aineistot siirrettäisiin tähän kokonaisuuteen sen jälkeen, kun sanakirjat ovat valmistuneet.

Suunnitelmat mietittyvät kielen ammattilaisia. Ensinnäkin Kotimaisten kielten keskus nykyisen kaltaisena itsenäisenä virastona lakkaisi olemasta. Kotus on maassamme ainoa taho, jonka nimenomaisena tehtävänä on kansalliskielten kielenhuolto ja sanakirjojen laatiminen. Kielipoliittisen työn itsenäisyys ja identiteetti voivat kadota hallinnollisten muutosten myötä. Kieli hukkuu hallintoon.

Toisekseen huolta on kannettu resurssien säilymisestä. Toimintoja mitä luultavimmin karsitaan kovalla kädellä, kun rahaa jaetaan kasvottomasta, isosta kirjanpitoyksiköstä, jossa Kotus on jo alun alkaen selvästi pienin. Kotuksen määrärahoja on valtionhallinnon säästöohjelmien aikana vähennetty merkittävästi jo useaan otteeseen, eikä virasto kestä lisävähennyksiä.

Helsingin Sanomien analyysin mukaan Kotimaisten kielten keskuksen tulevaisuus voi olla vaaka-laudalla.⁴³ Kielenhuolto-ohjeista vastaavan

⁴¹ *Sivistyshallinto 2030: Opetus- ja kulttuuriministeriön konsernin kehittämissuunnitelman loppuraportti*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:35.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164377>, 14.10.2022

⁴² <https://okm.fi/-/okm-ehdottaa-muutoksia-sivistyshallinnon-virastorakenteeseen>, 14.10.2022

⁴³ <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009141866.html>, 19.10.2022

viraston tulevaisuus on tuntematon samaan aikaan, kun kielen- ja tekstinhuollon tarve kasvaa organisaatioissa. Kotuksen tulisi osoittaa, mihin sitä tarvitaan. Viraston johtaja Leena Nissilän kirjoitti vastineen analyysiin.⁴⁴ Hänen mukaansa keskuksen toimintaedellytyksiä ei heikennetä.

Kotimaisten kielten keskuksen avauksia hallitusohjelmaan 2023

Joulukuussa 2022 Kotimaisten kielten keskus esitti kevään 2023 eduskuntavaalien jälkeen laadittavaan hallitusohjelmaan useita kieliin ja kielenkäyttöön liittyviä teemoja.⁴⁵ Se piti tärkeänä, että hallitusohjelman toimenpitein lisätään kieliä ja kielenkäyttöä koskevaa tietoa, tuetaan kielitietoista ja -taitoista yhteiskuntaa sekä vahvistetaan kieliä koskevaa lainsäädäntöä. Teemat alakohtineen ovat seuraavat:

1. Tuotetaan lisää tietoa kielistä ja kielenkäytöstä.
 - Luodaan Suomessa puhuttavien kielten käytön seurantaan infrastruktuuri.
 - Lisätään ymmärrystä kielen ja kielitaidon merkityksestä.
2. Vahvistetaan demokratiaa ja kansalaisyhteiskuntaa kielitiedolla ja -taidolla.
 - Parannetaan julkisia palveluja: panostetaan ymmärrettävään kieleen.
 - Lisätään ymmärrystä kielestä lukutaidon perustana.
3. Vahvistetaan kieliä ja niiden käyttöä koskevaa lainsäädäntöä.
 - Säädetään paikannimilaki.
 - Edistetään kielten asemaa lainsäädännössä.

⁴⁴ <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009150679.html>, 24.10.2022

⁴⁵ https://www.kotus.fi/kotus/organisaatio/kotuksen_avauksia_hallitusohjelmaan_2023, 12.12.2022

Englanti Suomessa

Englanti yleistyy ammattiliittojen viestinnässä

Millä tavalla ulkomaisen työvoiman lisääntyminen vaikuttaa ammattiliittojen toimintaan? Arvaten monellakin lailla, mutta yksi muutos sekä näkyy että kuuluu: englanninkielinen viestintä yleistyy. Suomeen houkutellaan työntekijöitä ulkomailta, ennen muuta niin kutsuttuja kansainvälisiä osaajia. Muualta tulleiden ammatillinen järjestäytyminen kiinnostaa palkansaajajärjestöjä. Kiinnostusta lisännee entisestään se, että palkansaajien järjestäytymisaste on laskenut viime vuosina.⁴⁶

Pääministeri **Juha Sipilän** hallituksen *Talent Boost – Kasvua kansainvälisistä osaajista* -toimenpideohjelma pyrki vauhdittamaan korkeakoulutettujen maahanmuuttoa.⁴⁷ Tämänäyttymisissä ohjelmapapereissa käsitellään suomen kielen roolia asiantuntijoiden kotoutumisessa melko vähän. Ilman muuta oletetaan, että kansainvälisten osaajien työkieli Suomessa on englanti ja että heille myös järjestetään palveluita englanniksi laajasti. Tulijat siis käytännössä kotoutetaan englanniksi.

Korkeakoulut ja akateeminen työyhteisö muuttuvat kovaa vauhtia englanninkielisiksi, ainakin jollei tietoisesti toimita kehitystä vastaan. Akateemisten alojen ammattiliitot – Tieteentekijät, Professoriliitto ja Yliopistojen opetusalan liitto YLL – ovat julkaisseet *Acatiimi*-lehteä neljännesvuosisadan ajan. Lehden lukijakunta on muuttunut. Liitossa on jäseninä eri maiden kansalaisia, eikä lukijoiden suomen tai ruotsin kielen taito ole itsestään selvää. Englanninkielistä sisältöä toimitetaan jo nyt ja vastaisuudessa vielä enemmän, erityisesti lehden verkkoversioon.⁴⁸

Voi syystä kysyä, kuinka kauan akateemiselle väelle suunnattua lehteä ylipäättään kirjoitetaan kansalliskielillä. Veikkaanpa, että kehityskulku on suunnilleen seuraavanlainen: Kolmella kielellä julkaiseminen alkaa rasittaa toimitusta ja taloutta. Ensiksi luovutaan ruotsinkielisestä sisällöstä ja sen jälkeen pikkuhiljaa vähennetään suomenkielistä. Muutaman vuoden jälkeen todetaan, että luovutaan siitäkin.

Ammattikorkeakoulut järjestivät yhteisen englanninkielisen valintakokeen

Kevällä 2022 ammattikorkeakoulut järjestivät ensimmäistä kertaa yhteisen englanninkielisen valintakokeen englanninkielisiin tutkintoihin johtavien

⁴⁶ Ahtiainen, L. 2023. **Palkansaajien järjestäytyminen vuonna 2021**. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2023:19.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-889-9>

⁴⁷ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2018, s. 16–17:

https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf

⁴⁸ <https://tieteentekijat.fi/acatiimi-lehti-uudistui/>, 10.2.2022

koulutusten opiskelijavalinnoissa.^{49,50} Koe toteutettiin samalla digitaalisella valintakoejärjestelmällä, joka on käytössä muutenkin ammattikorkeakoulujen valintakokeessa.

International UAS Exam -koe on kaksivaiheinen, ja se järjestetään kokonaan verkossa. Ensimmäisen vaiheen kirjallisesta kokeesta hyväksytyt tulokset saaneet hakukelpoiset hakijat kutsutaan toiseen vaiheeseen, jossa järjestetään kaikille koulutusaloille yhteinen ryhmähaastattelu. Joissain sosiaali- ja terveystieteiden koulutusvalinnoissa arvioidaan ryhmähaastattelun lisäksi myös suomen tai ruotsin kielen suullista taitoa.

Katsausvuonna kirjalliseen kokeeseen kutsuttiin 16 641 hakijaa, joista 12 054 osallistui kokeeseen (osallistumisprosentti 72,4 %). Suurin osa kokeeseen osallistuneista oli ulkomailta, eniten EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta.

Ammattikorkeakoulut ovat kehittäneet opiskelijavalintoja yhteistyönä. Aiemmin englanninkielisten koulutuksien opiskelijavalinnoissa on ollut käytössä useita erilaisia valintakokeita. Nyt käyttöön otettu yhteinen englanninkielinen koe yhdenmukaistaa ammattikorkeakoulujen valintakoeikäytäntöjä, sillä suurin osa valinnoista perustuu nyt tähän yhteiseen kokeeseen. Yhteen valintakokeeseen osallistumalla voi hakeutua monille eri aloille.

Keitä IB-lukioissa opiskelee?

Japanilainen **Mare Saito** aloitti opinnot Imatran yhteislukiossa englanninkielisellä IB-linjalla katsausvuoden syksynä.⁵¹ Hän tuli perheensä mukana Etelä-Karjalaan vuoden 2021 kesällä. Perhe muutti Suomeen maakuntaliiton järjestämässä kokeilussa, jossa aasialaisia osaajia houkuteltiin kokeilemaan työntekoa ja asumista täällä. Tuolloin 16-vuotias Mare ihastui Suomeen oitis.

Perhe vieraili Imatran yhteislukiossa. Se vahvisti Maren myönteistä käsitystä Suomen koulujärjestelmästä. Aiemmin kymmenisen vuotta Italiassa asuneen perheen muut jäsenet palasivat Etelä-Eurooppaan kokeilun jälkeen, mutta tytär muutti imatralaiseen isäntäperheeseen ja alkoi opiskella IB-lukiossa.

Mare Saiton kaltaisten joukko kasvaa. Yhä useampi vieraskielinen nuori käy englanninkielisen IB-lukion. Opiskelijoiden taustat ovat monet. Tarkastelkaamme IB-lukiota hieman tarkemmin: Kuinka suuri osa

⁴⁹ <https://www.arene.fi/ajankohtaista/ammattikorkeakoulut-toteuttivat-international-uas-exam-valintakokeen-ensimmaisen-vaiheen-onnistuneesti/>, 9.2.2022

⁵⁰ <https://www.haaga-helia.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/ammattikorkeakoulut-toteuttivat-international-uas-exam-valintakokeen>, 10.2.2022

⁵¹ <https://yle.fi/a/74-20009821>, 28.12.2022

ikäluokasta suorittaa IB-lukion? Miltä näyttää IB-lukiokoulutuksen oppilasrakenne, kun sitä katsotaan oppilaiden äidinkielen näkökulmasta?

Englanninkielinen IB-linja alkoi Suomessa kokeiluna muutamassa koulussa 1990-luvun alussa. Taulukosta 3 käy ilmi, että IB-tutkinnon Suomessa suorittaneiden määrä on kasvanut melko tasaisesti vuosina 2001–2022. IB-tutkinnon suorittaneiden osuus ikäluokasta on kuitenkin edelleen melko pieni, kun otetaan huomioon, että esimerkiksi vuonna 2021 ylioppilastutkinnon suorittaneita oli kaikkiaan vähän yli 30 000.⁵²

⁵² Vipunen, opetushallinnon tilastopalvelu: lukiokoulutus, <https://vipunen.fi/fi-fi/lukio>

	Suomi	Ruotsi	Muu	Yhteensä
2001	124	37	27	188
2002	131	30	12	173
2003	167	35	27	229
2004	181	40	46	267
2005	186	26	49	261
2006	206	31	49	286
2007	241	39	55	335
2008	228	39	54	321
2009	255	36	51	342
2010	245	29	54	328
2011	271	28	63	362
2012	284	29	65	378
2013	285	28	80	393
2014	285	28	89	402
2015	292	32	76	400
2016	302	28	93	423
2017	283	30	87	400
2018	314	35	121	470
2019	327	28	114	469
2020	312	35	141	488
2021	321	41	198	560
2022	343	26	197	566

Taulukko 3. International Baccalaureate-tutkinnon Suomessa suorittaneet äidinkielen mukaan vuosina 2001–2022. Lähde: Tilastokeskus. Opiskelijat ja tutkinnot. <https://stat.fi/tilasto/opiskt> (taulukon tiedot saatu Tilastokeskuksen yliaktuaari Vesa Hämäläiseltä tietopyyntönä).

Sekä suomenkielisten että muunkielisten tutkinnon suorittaneiden määrä on kasvanut hienoisesti vuosi vuodelta pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta. Äidinkieltään ruotsinkielisten opiskelijoiden määrä on heilahdellut hieman eri vuosina, mutta vaihteluväli on sangen pieni (26–41). Vuonna 2022 noin 60 prosenttia IB-tutkinnon suorittaneista oli äidinkieltään suomenkielisiä, ja osuus on ollut koko lailla samansuuruinen viime vuodet. Vieraskielisiä suorittaneista on noin 30–40 prosenttia.

Turkuun toivotaan englanninkielistä lukiota

Mielipidekirjoituksessa kaipailtiin Turkuun englanninkielistä lukiota.⁵³ Kirjoittajan mukaan Turkuun tulisi perustaa suomalaista opetussuunnitelmaa noudattava englanninkielinen lukiolinja nykyisen kansainvälisen koulun perusopetuksen jatkeeksi. Myös englanninkielisen ylioppilastutkinnon mahdollistava lakivalmistelu tulisi aloittaa uudelleen.

Turun normaalikoulun ja kansainvälisen koulun rehtorit selvensivät kirjoituksessaan englanninkielisen opetuksen tilannetta Turussa.⁵⁴ Kaupunki tarjoaa jo nyt yhdessä Turun yliopiston harjoittelukoulun kanssa ehyen englanninkielisen koulutuspolun perusopetuksesta lukioon. Turun kaupungin ylläpitämä, normaalikoulun yhteydessä toimiva Turun kansainvälinen koulu on ollut toiminnassa jo yli 17 vuotta.

Perusopetuksessa (vuosiluokat 1-9) noudatetaan suomalaista opetussuunnitelmaa, mutta opetuskielenä on englanti. Myös englanninkielinen lukio-opiskelu on mahdollista. Opiskelija voi hakeutua IB-lukioon, jonka ensimmäinen vuosi noudattaa pääosin suomalaista opetussuunnitelmaa, mutta opetuskielenä on englanti. Kansainvälistä IB-ohjelmaa opiskelijat alkavat seurata toisesta vuosiluokasta alkaen.

Opiskelija voi valita Turun kansainvälisen koulun tai Turun normaalikoulun IB-linjan. Olennaisin ero linjoilla on kielivalinta: kansainvälisen koulun linjalla opiskelija valitsee pitkäksi kielekseen englannin, kun taas normaalikoulun linjalla suomen tai ruotsin kielen. Näihin koulutuksiin valitaan vuosittain noin 50 opiskelijaa.

Suomen lukiokoulutus näyttää olevan ristiriitaisessa tilanteessa. Englanninkielistä lukiokoulutusta tahdotaan (isoissa kaupungeissa) suomenkielisen koulutuksen ohien lisää, kun taas maakuntien lukioissa on opiskelijapula. Mikä avuksi? Väestökadosta kärsivien alueiden lukioihin haalitaan ulkomaisia opiskelijoita. Esimerkiksi *Angry Birds* -pelistä tunnetuksi tullut **Peter Vesterbacka** toimii aktiivisesti koulutusvälitysalalla. Hänen Finest Future -yhtiönsä pyrkii tuomaan Suomen lukioihin vuosittain jopa 15 000 ulkomaalaista opiskelijaa.^{55,56}

⁵³ <https://www.ts.fi/lukijoilta/5548401>, 25.1.2022

⁵⁴ <https://www.ts.fi/lukijoilta/5552107>, 28.1.2022

⁵⁵ <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/4c451131-a666-4398-ab20-b772610c1571>, 26.9.2022

⁵⁶ <https://finestfuture.org/>

Nämä opiskelijat sijoittuisivat enimmäkseen pieniin suomenkielisiin lukioihin. Pikkukuntien nuorisopula saattaa poikia koulutuksen miljoonabisneksen.

Nimet

Pohde, Eloisa, Soite ja Siun sote

Vuosia tekeillä ollut sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus saatettiin päätökseensä katsausvuonna. Hallintomalli muuttui: uudet hyvinvointialueet aloittivat toimintansa 1.1.2023. Uudistuksessa syntyi uusia nimiä ja nimeämiskäytäntöjä, jotka muuttivat julkista nimestä melkoisesti.

Suomen ja ruotsin kielen lautakunnat huolestuivat sosiaali- ja terveystalouden yksiköiden nimeämisen periaatteista. Lautakunnat julkaisivat asiasta yhteisen kannanoton 9.11.2022.^{57,58,59,60,61,62} Sen mukaan ongelmallisia ovat sekä hyvinvointialueiden oheisnimet että sosiaali- ja terveystalouden tarjoavien yksiköiden nimet. Epäselvistä oheisnimistä tulee luopua. Hyvinvointialueista on suositeltavaa käyttää ensisijaisesti virallista nimeä, sillä tällainen nimi välittää parhaiten tietoa kohteestaan (esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue, Varsinais-Suomen hyvinvointialue).

Pitkiä nimiä aletaan helposti lyhentää. Tarvittaisiin yhdenmukainen valtakunnallinen käytäntö lyhenteiden ja lyhenteisiin perustuvien verkkotunnusten muodostamiseksi. Yhtenäistä linjaa ei kuitenkaan ole syntynyt, vaan eri hyvinvointialueilla on otettu lyhenteiden sijasta käyttöön oheisnimiä, jotka eivät ole normaaliin tapaan virallisen nimen alkukirjaimista muodostettuja. Tämän vuoksi oheisnimen kytkös hyvinvointialueen varsinaiseen nimeen on hämärä (esimerkiksi *Pohde, Eloisa, Soite, Siun sote*). Lisäksi oheisnimien taivuttaminen saattaa tuottaa ongelmia (*Pohden* vai *Pohteen?*).

Valko-Venäjä vai ”Belarus”?

Kesän 2022 kynnyksellä Norjan ulkoministeriö ilmoitti muuttavansa Valko-Venäjää käytettävää nimeä.⁶³ Valko-Venäjä on vastedes norjaksi *Belarus*

57

https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/kannanotot/sosiaali-ja_terveydenhuollon_nimien_suunnittelua_parannettava, 9.11.2022

58 https://www.epressi.com/tiedotteet/hallitus-ja_valtio/hamara-eloina-epaselva-hyvinvointikeskus.html, 9.11.2022

59 <https://www.lansi-uusimaa.fi/paakirjoitus-mielipide/5490402>, 9.11.2022

60 <https://www.karjalainen.fi/maakunta/siun-sote-nimityst%C3%A4-ei-pit%C3%A4isi-kotimaisten-kielten-keskuksen-mukaan-k%C3%A4ytt%C3%A4%C3%A4>, 10.11.2022

61 <https://www.tehylehti.fi/fi/uutiset/kieliasiantuntijat-tyrmaavat-hyvinvointialueiden-keksimat-oheisnimet-tiedatko-miten-pohde>, 11.11.2022

62 <https://www.sipoosanomat.fi/paikalliset/5493633>, 11.11.2022

63 <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000008849361.html>, 29.5.2022

nimen *Hviterusland* sijaan. Nimenmuutos katsotaan solidaarisuuden eleeksi Valko-Venäjän demokratialiikkeelle. Kun Valko-Venäjä itsenäistyi Neuvostoliiton hajottua vuonna 1991, se otti viralliseksi nimekseen alueen entisen nimen *Belarus*. *Bela* viittaa valkeaan ja *Rus* (tai *Rusj*) itäslaavilaisten historialliseen alueeseen, ei Venäjään. Nimellä *Belarus* tehtiin eroa alueen aiempaan venäjänkieliseen nimeen *Belorussija*. Ruotsi ja Tanska olivat siirtyneet käyttämään *Belarus*-nimeä jo ennen Norjaa. Ruotsinkieliset maiden nimet on koottu Ruotsin ulkoasiainministeriön julkaisuun *Utrikes namnbok*.⁶⁴ Kotimaisten kielten keskuksen ruotsin kielen huolto noudattaa näitä linjauksia (maannimi on siis suomenruotsissakin *Belarus*).

Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa otettiin kantaa sen puolesta, että Suomenkin tulisi pohtia nimen *Valko-Venäjä* vaihtamista muotoon *Belarus* muiden Pohjoismaiden tavoin.⁶⁵ Keskustelua maan suomenkielisestä nimestä on käyty jo aiemmin.⁶⁶ Kotimaisten kielten keskus ja Suomen ulkoministeriö tarkastelivat yhdessä valtion suomenkielistä nimeä syksyllä 2020. Tuolloin päädyttiin siihen, ettei vakiintunutta suomenkielistä nimeä ole syytä muuttaa. Valko-Venäjä on siis suomeksi Valko-Venäjä vastedeskin.⁶⁷ *Belarus*-nimeä ei varsinaisesti käytetä suomen kielessä, eikä sen puolesta ole lopulta esitetty kuin lähinnä yksittäisiä kannanottoja.

Helsinki Education Week

Englanninkielisten nimien käyttö on arkipäiväistynyt elinkeinoelämässä ja kaupallisessa toiminnassa. Tapahtumat nimetään usein pelkästään englannin kielellä. Liike-elämässä nimeäminen on siinä mielessä vapaata, ettei kielten valinnasta ole sääntelyä. Viranomaisviestinnässä käytettävistä nimistä sen sijaan säädetään laeissa ja asetuksissa.

Katsausvuonna Helsingin kaupunki sai sapiskaa järjestämänsä opetusalan tapahtuman nimestä ”Helsinki Education Week”.⁶⁸ Yksityishenkilö oli kannellut tapahtuman nimestä eduskunnan oikeusasiamiehelle. Kantelijan mukaan kaupunki rikkoi kielilakia nimetessään tapahtuman yksinomaan englanniksi.

Oikeusasiamies julkaisi ratkaisunsa kanteluun lokakuussa 2022. Hän piti kaupungin nimeämismenettelyä moitittavana sen vuoksi, että tapahtumalla oli ainoastaan englanninkielinen nimi.⁶⁹ Kielilaki velvoittaa käyttämään viranomaistoiminnassa virallisia kotimaisia kieliä. Tämän lisäksi sekä yksi-

⁶⁴ *Utrikes namnbok*. Utrikesdepartementet 2021.

<https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2021/01/utrikes-namnbok/>

⁶⁵ <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000008851745.html>, 31.5.2022

⁶⁶ https://www.kotus.fi/kielitieto/nimisto/ajankohtaista_nimista/valko-venaja_on_ruotsiksi_belarus.35777.news, 15.3.2021

⁶⁷ <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008851052.html>, 31.5.2022

⁶⁸ <https://www.helsingin uutiset.fi/paikalliset/5477008>, 3.11.2022

⁶⁹ Oikeusasiamiehen ratkaisu EOAK/6847/2021, <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/6847/2021>, 26.10.2022 (pdf)

että kaksikielinen viranomaislainen voi tarjota parempaa kielellistä palvelua kuin kielilaki edellyttää. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi vieraskielistä asiakaspalvelua ja tiedottamista.

Vieraskielistä palvelua on kuitenkin tarjottava kansalliskielen tai -kielten ohella eikä niiden sijasta. Tämä koskee oikeusasiamiehen mukaan myös viranomaisen toimialaan kuuluvia tapahtumia. Tapahtuman nimeäminen ja nimen esillä pitäminen on myös osa tapahtumaa koskevaa tiedottamista. Helsingin kaupungin toimittamasta selvityksestä ei saatu oikeudellisesti pätevää vastausta siihen, miksei tapahtumaa ollut nimetty myös kansalliskielillä. Oikeusasiamiehen päätelmä oli seuraavanlainen:

”– – kaksikielisen kaupungin tapa nimetä järjestämänsä tapahtumakokonaisuus yksinomaan englannin kielellä (Helsinki Education Week)

1. ei ole sopusoinnussa sen perustuslain 17 §:n 1 momentissa säädetyn lähtökohdan kanssa, että Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi
2. ei toteuta kielilain 23 §:n 2 momentin lähtökohtaa siitä, että kaksikielisen viranomaisen tulee palvella yleisöä suomeksi ja ruotsiksi ja viranomaisen tulee sekä palvelussaan että muussa toiminnassaan osoittaa yleisölle käyttävänsä molempia kieliä
3. ei toteuta kielilain 32 §:n 1 momentin vaatimusta siitä, että valtion ja kunnallisen viranomaisen yleisölle suunnatussa tiedottamisessa on kaksikielisessä kunnassa käytettävä suomen ja ruotsin kieltä
4. ei ole kielilain 35 §:n 3 momentin tarkoittamalla tavalla omiaan vaalimaan maan kielellistä kulttuuriperintöä eikä edistämään molempien kansalliskielten käyttämistä
5. ei toteuta hallintolain 9 §:n vaatimusta ymmärrettävästä kielestä, mikäli henkilö ei osaa englantia
6. ei ole perustuslain 22 §:n edellyttämällä tavalla omiaan edistämään kielellisten perusoikeuksien ja hyvän hallinnon toteutumista.”

Suomen kielen opetus

Millaista kielitaitoa ammatillinen koulutus edellyttää?

Opiskelijoilta vaadittava suomen kielen taito puhuttaa jatkuvasti, joskin näkemykset kielen asemasta vaihtelevat melkoisesti eri koulutusaloilla. Vuonna 2020 pohdittiin sitä, millaista suomen taitoa yliopisto-opiskelussa voidaan edellyttää.⁷⁰ Ongelmalliseksi katsottiin muun muassa se, että ylioppilastutkinnon suorittaminen suomen kielellä ei välttämättä takaa riittävää kielitaitoa yliopisto-opintoja varten. Suomi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärän kirjoittaneelta hakijalta voidaan vaatia ylioppilaskokeesta arvosanaa M, kun taas suomi äidinkielenä ja kirjallisuus -oppimäärän kirjoittaneelle hakijalle riittää arvosanaksi A. Puolestaan *International Baccalaureate* -tutkinnon *Language B Finnish* -kokeen arvosanan 6 mukainen kielitaito riittää yleensä yliopisto-opintoihin Suomessa (arvosteluasteikko 1–7).

Vuoden 2019 kielipolitiikan katsauksessa käsiteltiin vieraskielistä ammattikoulutusta.⁷¹ Kauppakamarit ja Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE esittivät tuolloin, että vieraskielisen (käytännössä englanninkielisen) ammatillisen koulutuksen lupamenettely poistetaan. Se, että opiskelijalta vaaditaan suomen kielen osaamista, jarruttaa pääsyä tutkintokoulutukseen. Ammatillisen koulutuksen kielenopettajat sitä vastoin esittivät huolensa opiskelijoiden suomen kielen taidon heikkenemisestä. Kielitaitoa tarvitaan esimerkiksi työelämässä. Pelkkä englannin kielen käyttö työpaikoilla lisää kitkaa ja ristiriitoja sekä aiheuttaa turvallisuusriskejä.

Katsausvuonna Suomen kielenopettajien liitto SUKOL kiinnitti huomiota ammatillisen koulutuksen kieliopintoihin.⁷² Ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa ei välttämättä vaadita ammattialan kielen hallintaa, mikä voi johtaa hankaluuksiin. Ammatillisen koulutuksen arviointiperusteita on uudistettu työelämälähtöisemmiksi ja osaamisperustaisiksi (uudistetut arvioinnin perusteet tulivat voimaan 1.8.2022). Tätä nykyä osaaminen voidaan tunnustaa riippumatta siitä, miltä alalta se on hankittu. Esimerkiksi jos ajoneuvoasentaja alkaa opiskella lähihoitajaksi, hänen kieliopintonsa kuitataan suoritetuiksi edellisen tutkinnon pohjalta. Oman alan kielitaitoa ja sanaston hallintaa ei edellytetä. Asiaa mutkistaa myös se, että kielitaidon tarve vaihtelee eri ammateissa.

⁷⁰ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2020, s. 24–26:

https://www.kotus.fi/files/10014/Kielipolitiikan_vuosi_2020.pdf

⁷¹ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 27:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

⁷² <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/millaista-kielitaitoa-ammattilaisilta-vaaditaan-hurdan-sprakkunskap-kravs-av-yrkesarbetande.html>, 8.2.2022

Kotoutumiskoulutuksen laatu ja kilpailutus hiertävät – jatkuvasti

Kotoutumiskoulutukseen liittyvästä kielikoulutuksesta on keskusteltu vuosikaudet.⁷³ Varsinkin koulutuksentarjoajien jatkuvaa kilpailutusta on arvosteltu. Sen katsotaan estävän pitkäjänteisen työskentelyn ja heikentävän opetuksen laatua. Alan toimijoille on syntynyt sellainen käsitys, että yksinomaan hinta ratkaisee kilpailutuksen voittajan. Halvalla hankittu koulutus voi johtaa siihen, ettei oppimistuloksia saavuteta.

On kaivattu kielikoulutuksen kokonaisuudistusta. Tarvitaan pysyviä rakenteita, jatkuvuutta sekä laadun ja oppimistulosten varmistamista. Tärkeänä asiana on esitetty kotoutumiskoulutukseen liittyvän kielikoulutuksen siirtämistä työ- ja elinkeinoministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulle.

Samansisältöinen keskustelu jatkui katsausvuonna. Nykyinen kilpailutukseen perustuva hankintamenettely soveltuu erityisen huonosti kotoutumiskoulutukseen: hinta ohittaa laadun.⁷⁴ Opetusalan ammattijärjestö OAJ toisti vaatimuksen siitä, että kotoutumiskoulutus siirrettäisiin osaksi opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaa.⁷⁵ Kotoutumiskoulutuksen asema työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoimana kilpailutettavana työvoimakoulutuksena on tullut tiensä päähän. Kilpailuttamisesta pitää luopua ja siirtyä järjestämislupakäytäntöön. Sen myötä kokonaisvastuu kotoutumiskoulutuksesta voisi olla ammatillisen koulutuksen ja aikuiskoulutuksen järjestäjillä.

Kielikoulutuksen ongelmat säteilevät moneen suuntaan. Jatkuva kilpailutus sekä kuormittaa koulutuksenjärjestäjiä että tekee alan opettajien työstä epävarmaa. Tempoilu vaikuttaa myös työntekijöiden hyvinvointiin ja alan houkuttelevuuteen. Epävarmuutta ovat lisänneet kilpailutuksessa hävinneiden markkinaoikeuteen tekemät valitukset.

Maahanmuuttajien opetuksen kielellinen tuki pirstaleista

Raisa Harju-Autti tutki väitöskirjassaan äskettäin saapuneille maahanmuuttajaoppilaille kohdennettua kielellistä tukea ja sen

⁷³ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 27–28:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

⁷⁴ <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009239659.html>, 13.12.2022

⁷⁵ <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2022/kotoutumiskoulutuksen-kilpailutus-asettaa-opettajat-epavarmaan-tyotilanteeseen/>, 13.12.2022

kehittämistarpeita perusopetuksen vuosiluokilla 7–9.^{76,77,78} Lisäksi hän tarkasteli kielellisesti tuetun opetuksen (kietu-opetuksen) toimintamallia, joka yhdistää koulun opetuskielen ja oppiainesisältöjen opiskelun yläkoulussa. Sen tavoitteena on sekä vahvistaa opetuskielen hallintaa että lisätä osallisuutta.

Tutkimustulokset ovat tiivistetysti seuraavat: Maahanmuuttajaoppilaille suunnattua kielellistä tukea on kehitettävä kansallisen tason ohjauksena. Tätä nykyä kielellisen tuen järjestelyt ovat pirstaleisia, sillä maahanmuuttajaoppilaille suunnatuista pedagogisista tukitoimista päätetään paikallisesti kunnissa. Näin muodoin yläkoululaisten maahanmuuttajien opetuksen kielellinen tuki riippuu kunnasta ja koulusta. Kuntatasolla tehdyt päätökset eivät välttämättä takaa oppilaiden yhdenvertaista kohtelua eri puolilla maata.

Kielellisesti tuettua opetusta järjestetään eri tavoin eri kouluissa. Perusopetukseen valmistava opetus, suomi toisena kielenä ja kirjallisuus oppimäärän (S2) opetus ja oman äidinkielen opetus muodostavat kokonaisuutena tarkastellen sekavan vyyhdin. Se, miten opettajat soveltavat kielitietoista pedagogiikkaa, vaihtelee kouluittain. Tutkimuksen mukaan opettajat kyllä tiedostavat yläkouluikäisten maahanmuuttajaoppilaiden tuen tarpeet, mutta ongelmia aiheuttavat liian lyhytkestoinen perusopetukseen valmistava opetus ja S2-opetuksen vaihtelevat opetusjärjestelyt. Lisäksi yläkoulun aineenopettajajärjestelmä vaikeuttaa yksittäisiin oppilaisiin ja heidän taustoihinsa perehtymistä.

Luokassa voi olla useampia opettajia kielellisesti tuetussa opetuksessa. Niissä kouluissa, joissa tällainen kielellisesti tuetun opetuksen opettajaresurssi oli käytössä, se koettiin hyödylliseksi. Tuen toimenkuva vaatii kuitenkin kehittämistä.

Oppilaiden kokemuksissa tuli esille koulun keskeinen rooli kielen oppimisessa. Tarvitaan pitkäjänteistä ja säännöllistä kielellistä tukea, jotta siitä olisi hyötyä. Sitä on myös tarjottava riittävän pienissä oppilasryhmissä. Opetuksessa tulee kannustaa oppilaita aktiiviseen toimintaan ja arvostaa heidän osaamistaan kieliä. Tutkimukseen osallistuneet oppilaat kokivat monikielisyytensä vahvuutena, joskin erityisesti suomen kielen osaamisen tärkeys korostui. Oppilaat pitivät englannin taitoa merkittävänä muun muassa siksi, ettei suomen kielellä ei toimeen Suomen ulkopuolella.

Tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, että suomen kielen osaaminen luo osallisuutta. Tämän vuoksi maahanmuuttajaoppilaille suunnattuihin kielenoppimisen tukimuotoihin on perusopetuksessa kiinnitettävä aiempaa

⁷⁶ Harju-Autti, R. 2022. *Kielellisesti tuettu opetus: Yläkouluikäiset maahanmuuttajaoppilaat opetuskieltä ja oppiainesisältöjä oppimassa*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 711.

<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/143569>

⁷⁷ <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/raisa-harju-autti-vastasaapuneet-maahanmuuttajaoppilaat-tarvitsevat-pitkajanteista>, 17.12.2022

⁷⁸ <https://www.aamulehti.fi/tiedejateknologia/art-2000009266033.html>, 27.12.2022

enemmän huomiota. Kielenoppimiseen menee useita vuosia, ja kielellistä tukea tarvitaan koko sen ajan. Opetusryhmiä tulee pienentää ja kielellisesti tuettua opetusta lisätä etenkin sellaisissa yläkouluissa, joissa maahanmuuttajaoppilaita on paljon.

Lapsia ohjataan koulussa suomi toisena kielenä -ryhmään väärin perustein

Tapaus nyky-Suomesta: Turkulaisen perheen äiti puhuu lapselleen suomea, äidinkieltään. Isä käyttää lapsensa kanssa omaa äidinkieltään daria, mutta sitä lapsi osaa selvästi heikommin kuin suomea. Lapsi ohjataan automaattisesti suomi toisena kielenä -opetukseen – vanhempia kuulematta.⁷⁹

Vastaavat tapaukset lienevät sangen yleisiä, mikä on saanut huomion kiinnittymään S2-opetukseen osallistuvien taustoihin. On vahvoja viitteitä siitä, että lapsia ohjataan suomi toisena kielenä -opetukseen muun kuin kielitaidon perusteella.

Teema nousee esille yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston julkaisemassa selvityksessä (s. 24–25).⁸⁰ S2-opintojen tarkoituksena on pyrkiä edistämään kielellistä tasa-arvoa niin, että oppilaalla, jonka äidinkieli on muu kuin suomi, on mahdollisuus opiskella muutama tunti viikossa pienryhmässä ja saada henkilökohtaisempaa ja osaamistasoan vastaavaa ohjausta. Hyvin suomea osaavia tai jopa äidinkielisiä lapsia on kuitenkin ohjattu S2-opetukseen, vaikka siihen ei ole ollut tarvetta. Tällöin äidinkielen on oletettu olevan muu kuin suomi tai kielitaidon heikko jonkin ulkoisen seikan perusteella. Tästä on käytetty ilmausta *rodullistava oppilaan ohjaus*.

Espoon suomi toisena kielenä -opetuksen tilasto herättää huomiota. Kaupungin kotouttamisohjelman (s. 15) mukaan Suomessa syntyneistä vieraskielisistä oppilaista, jotka olivat käyneet suomalaisen peruskoulun, oli 80 prosenttia S2-opetuksessa vielä yhdeksännellä luokalla (lukuvuoden 2021 tiedot).⁸¹ Vaikei asiaa tunne lähemmin, voi miltei varmasti todeta, että opetuksessa on ollut sinne kuulumattomia oppilaita.

⁷⁹ <https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/lapsen-maaraaminen-vaarin-perustein-suomi-toisena-kielena-ryhmaan-voi-johtaa-alisuoriutumiseen/>, 22.11.2022

⁸⁰ *Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä*. Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020. [https://syrjinta.fi/documents/25249352/0/Selvitys+afrikkalaistaustaisten+henkil%C3%B6iden+kokemasta+syrjinn%C3%A4st%C3%A4+\(PDF,+2204+kt\).pdf/26f9e7b9-1dca-a3b6-4022-467340922da0/Selvitys+afrikkalaistaustaisten+henkil%C3%B6iden+kokemasta+syrjinn%C3%A4st%C3%A4+\(PDF,+2204+kt\).pdf?t=1612266834768](https://syrjinta.fi/documents/25249352/0/Selvitys+afrikkalaistaustaisten+henkil%C3%B6iden+kokemasta+syrjinn%C3%A4st%C3%A4+(PDF,+2204+kt).pdf/26f9e7b9-1dca-a3b6-4022-467340922da0/Selvitys+afrikkalaistaustaisten+henkil%C3%B6iden+kokemasta+syrjinn%C3%A4st%C3%A4+(PDF,+2204+kt).pdf?t=1612266834768) (pdf)

⁸¹ Espoon kotouttamisohjelma 2022–2025, <https://espoo.oncloudos.com/kokous/2022677-11-128977.PDF>

Moni koulunsa Suomessa käynyt kokee joutuneensa suomi toisena kielenä -opetukseen vasten tahtoaan. S2-opetukseen päätyy oppilaita, joiden kielitaidon kehitys junnaa paikoillaan tai peräti taantuu. Vääräntasoinen suomen kielen opetus vaikeuttaa jatko-opintoja. Suomen kielen taito ei kehity tarpeeksi, mikä voi hankaloittaa varsinkin akateemisia opintoja.⁸² Eräs opettaja toi esiin sen, että peruskoulun S2-opetus aliarvioi lapsia, joiden äidinkieli on jokin muu: ”Opetetaan sellaista palikkasuomea.”⁸³

Mikä opiksi? Edellä kuvatun kaltaisia tilanteita ei saisi syntyä. Oppilaan tulee saada tasonsa mukaista suomen kielen (perus)opetusta. Järjestelmä on kankea, eikä se ota huomioon sen paremmin opiskelijan tosiasiallista kielitaitoa kuin taidon karttumista. Opetuskielen hallinta on perustaito, jonka hankkimisesta koulu vastaa. Koulun on myös rakennettava opintopolku yhtäläisin perustein kaikille. Koulu on kerrassaan epäonnistunut esimerkiksi silloin, kun täällä syntynyt lapsi leimautuu pysyvästi S2-oppijaksi.

Vieraskieliset opiskelijat eivät löydä harjoittelupaikkoja

Vieraskielisten opiskelijoiden on hankala löytää harjoittelupaikkaa Suomesta.⁸⁴ Ulkomaalaistaustaisten korkeakouluopiskelijoiden määrä kasvaa vuosi vuodelta. Useat vieraskieliset opiskelijat opiskelevat englanninkielisissä koulutusohjelmissa, ja opiskelu sujuu sinänsä mallikkaasti.

Vaikeuksia tulee kuitenkin vastaan pakollisen korkeakouluharjoittelun koittaessa. Ymmärrettävästi useat harjoittelupaikat vaativat harjoittelijoilta suomen ja ruotsin kielen taitoa, ja jos tätä ei ole, paikkaa ei voi saada. Harjoittelupaikan puute voi vaikeuttaa opiskelijan valmistumista merkittävästi.

Kielilähettiläät esittelevät Suomea ja edistävät suomen opiskelua Ruotsissa

Vuonna 2018 toimintansa aloittanut Kielilähettiläät-yhdistys edistää ruotsin kielen opiskelua kouluissa.^{85,86} Yhdistyksen keskeinen toimintamuoto on oppilaitosvierailujen järjestäminen. Kielilähettiläät ovat äidinkieleltään suomenkielisiä ja kiertävät kouluissa kertomassa henkilökohtaisen tarinansa ruotsin kielen omaksumisesta. Kielilähettiläs

⁸² Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 26:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

⁸³ <https://yle.fi/a/74-20001500>, 19.10.2022

⁸⁴ <https://www.vantaansanomat.fi/paakirjoitus-mielipide/4762080>, 3.8.2022

⁸⁵ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 56:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

⁸⁶ <https://yle.fi/a/74-20000195>, 27.9.2022

valottaa kuulijoille, millä tavalla ruotsin kielen taito on muokannut hänen elämänsä ja vaikuttanut työmahdollisuuksiin. Vierailut rohkaisevat oppilaita käyttämään ruotsia.

Yhdistyksen toiminta laajentui Ruotsiin katsausvuonna.^{87,88} Siellä kielilähettiläiden oli tarkoitus vierailulla noin 200 oppilaitoksessa lukuvuoden 2022–23 aikana ja edistää suomen kielen opiskelua. Ennen varsinaisen toiminnan aloittamista vierailuja pilotoitiin Helsingin yliopiston, Åbo Akademin ja Högskolan på Ålandin kanssa vuonna 2021.

Ruotsissa kielilähettiläät siis esittelevät suomalaisia opiskelumahdollisuuksia ja edistävät välillisesti suomen opiskelua ja oman äidinkielen opetusta ruotsalaisissa kouluissa. Etenkin suomalaistaustaisilla lapsilla ja nuorilla pitäisi olla mahdollisuus kielen opiskeluun ja käyttöön, vaikka he elätkin ruotsinkielisessä ympäristössä.

Vuonna 2022 kokeiluun osallistuneet yhdeksän kielilähettilästä ovat Ruotsista Suomeen muuttaneita opiskelijoita. He opiskelevat suomalaisissa korkeakouluissa ruotsin kielellä. Kielilähettiläät vierailevat ensisijaisesti omassa lukiossaan kertomassa siitä, miksi muuttivat Suomeen ja mitä kaikkea se on heille opettanut.

⁸⁷ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/kielilahettilaat-vauhdittavat-suomen-opiskelua-ruotsissa-2.html>, 21.2.2022

⁸⁸ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/kielilahettilaat-aloittavat-vierailut-ruotsin-lukioissa-tavoitteena-levittaa-tietoa-kulttuurista-ja-opiskelumahdollisuuksista-suomessa.html>, 6.4.2022

Kieli kotouttaa – näkyykö se kotouttamisohjelmissa?

Kielikoulutus on hyödyllisin kotoutumisen tukimuoto

Maahanmuuton vauhti kiihtyy tulevina vuosina mitä ilmeisimmin. Millä keinoin maahanmuuttajien kotoutumista helpotetaan? Kysymykseen on haettu vastauksia eri yhteyksissä. Aihetta on käsitelty kielen näkökulmasta myös aiemmissa Kielipolitiikan vuosi -katsauksissa.^{89,90}

Yhdestä asiasta ollaan laajasti yhtä mieltä: suomen kielen taito auttaa kotoutumisessa. Kielitaito voi olla ratkaiseva tekijä esimerkiksi opiskelu- tai työpaikan hankkimisessa. Se voi vaikuttaa merkittävästi myös siihen, jääkö muualta muuttanut asumaan pysyvästi Suomeen.

Katsausvuonna *Kansainvälisten osaajien Suomi* -tutkimushanke vahvisti käsitystä siitä, että suomen kielen taito kotouttaa.^{91,92,93,94,95} Julkisesta keskustelusta voi syntyä käsitys, että korkeasti koulutetut eivät viihdy Suomessa. Viihtymättömyyden syitä haetaan milloin pienistä palkoista ja korkeasta verotuksesta, milloin taas pimeydestä ja kylmyydestä. Suomalaiset ovat kuulemma puhumattomia ja kuivakiskoisia.

Hankkeen keskeinen tulos on, että suurin osa Suomeen muuttaneista korkeasti koulutetuista kotiutuu hyvin. Suomen (tai ruotsin) kielen taidon ja täällä viihtymisen välinen yhteys on ilmeinen: kotoutumista vaikeuttaa ylivoimaisesti eniten kielitaidon puute. Toisin päin ilmaistuna suomen tai ruotsin kielen oppiminen helpottaa sopeutumista.

Maahan muuttavat pitävät hyödyllisimpänä tukimuotona paikallisen kielen koulutusta. Moni toivoo mahdollisuutta opiskella kieltä työn ohessa, mikä käytännössä edellyttää työnantajan tarjoamia opiskelumahdollisuuksia. Tätä tapahtuu harvoin, lisäähän se työnantajan kuluja.

⁸⁹ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2018, s. 21–23:

https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf

⁹⁰ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 21–35:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

⁹¹ <https://www.kvosaaajien suomi.com/>

⁹² <https://www.epressi.com/tiedotteet/hanketiedotteet/tarkeaa-uutta-tutkimustietoa-osaajapulaan-enemmisto-suomeen-muuttaneista-korkeasti-koulutetuista-kotiutuu-hyvin.html>, 25.10.2022

⁹³ <https://www.tek.fi/fi/uutiset-blogit/kansainvalisten-osaajien-suomi-hanke-enemmisto-suomeen-muuttaneista-korkeasti-koulutetuista-kotiutuu-hyvin>, 25.10.2022

⁹⁴ <https://insinööri-lehti.fi/artikkelit/kielimuuri-vaikeuttaa-ulkomaalaisten-osaajien-kotoutumista/>, 25.10.2022

⁹⁵ <https://www.aamuposti.fi/uutissuomalainen/5455361>, 25.10.2022

Suomessa ulkomaalaisia houkuttelevat elintaso, luonnonläheisyys, työn ja vapaa-ajan tasapaino sekä yleinen turvallisuus. Perheelliset arvostavat etenkin julkisen sektorin tarjoamia palveluita lapsille ja perheille. Muuttajat ovat valmiita sitoutumaan maahan myös perheen ja lasten vuoksi. Ystävien puute vaikeuttaa kotoutumista. Kotoutuminen on erityisen vaikeaa Suomesta työpaikan saaneen ulkomaalaisen mukana muuttavalle puolisolle. Puolison mahdollisuus työllistyä voi olla peräti ratkaiseva tekijä muuttopäätöksessä tai myöhemmin tänne jäämisessä.⁹⁶

Kuntien kotouttamisohjelmia on kritisoitu

Maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyy monenlaista sääntelyä. Kotoutumistoimia määrittävä laki muodostaa toiminnan kehyksen. Nykyinen laki kotoutumisen edistämistä on vuodelta 2010.⁹⁷ Sen tarkoituksena on auttaa kotoutumista ja edistää sitä, että maahan muuttanut voisi osallistua aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan.

Laissa säädetään kuntien velvollisuudesta kotouttaa maahanmuuttajia. Kunnan tulee lain mukaan laatia kotouttamisohjelma (32. §): ”Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotouttamisohjelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja jota tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa.”

Maahanmuuttajalle laaditaan kotoutumissuunnitelma, jossa korostuu kielitaidon hankkiminen. Laissa on useita kirjauksia siitä, että yksilölle on taattava mahdollisuus hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito (lihavoinnit lisätty):

12. § Kotoutumissuunnitelma

Kotoutumissuunnitelma on maahanmuuttajan yksilöllinen suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä **suomen tai ruotsin kielen** taito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan.

17. § Kotoutumissuunnitelmasta ja sen laatimisesta aiheutuvat velvollisuudet

Maahanmuuttaja on velvollinen osallistumaan kotoutumissuunnitelman laatimiseen ja tarkistamiseen, toteuttamaan hänen kanssaan laadittua suunnitelmaa sekä hakeutumaan ja osallistumaan säännöllisesti suunnitelmaan sisältyvään **suomen tai ruotsin kielen** opetukseen ja muihin suunnitelmassa sovittuihin toimenpiteisiin ja palveluihin.

20. § Kotoutumiskoulutus

⁹⁶ <https://www.vaasainsider.fi/fi/talous/vaasaan-tarvitaan-tuhansia-kansainvalisia-osaajia-yritysten-ja-puolisoiden-sitouttaminen-avainasemassa/>, 15.8.2022

⁹⁷ Laki kotoutumisen edistämistä (2010/1386), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>. Huomattakoon, että säädöksen tekstiä on muutettu useaan otteeseen, mutta kieleen liittyvät säännökset ovat pitkälti ennallaan. Laki on kumottu säädöksellä 681/2023. Uusi laki tulee voimaan 1.1.2025. Varhempi laki kotoutumisen edistämistä on ollut voimassa katsausvuonna.

Kotoutumiskoulutuksena maahanmuuttajalle, jonka oppivelvollisuus on päättynyt, järjestetään **suomen tai ruotsin kielen** opetusta ja tarvittaessa luku- ja kirjoitustaidon opetusta sekä muuta opetusta, joka edistää työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä sekä yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia.

— —
Suomen tai ruotsin kielen opetusta annetaan Opetushallituksen aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

— —
Kotoutumiskoulutuksen kielellisenä tavoitteena on, että maahanmuuttaja saavuttaa **suomen tai ruotsin kielessä** toimivan peruskielitaidon.

23. § Omaehtoisen opiskelun tukemisen yleiset edellytykset

Maahanmuuttajan kotoutumista ja työllistymistä edistävän omaehtoisen opiskelun tukeminen työttömyysetuudella edellyttää, että kyse on **suomen tai ruotsin kielen** opiskelusta taikka opiskelu tapahtuu pääasiassa **suomen tai ruotsin kielellä**.

Miten lakia on luettu? Kotouttamistoimet kunnissa ovat puhuttaneet niin kauan, kuin laki on ollut olemassa. On penätty tietoa siitä, mitä kotouttamistoiimiin varsinaisesti kuuluu, mihin ne tähtäävät ja miten tavoitteiden saavuttamista mitataan.

Työ- ja elinkeinoministeriö tarkasteli kuntien kotouttamisohjelmien sisältöjä katsausvuonna julkaistussa selvityksessä.⁹⁸ Yhteenvedossa nostetaan esille seitsemän kotouttamisohjelmiin liittyvää ongelmakohtaa:

- Ensiksi kuntien kotouttamisohjelmat ovat keskenään hyvin erilaisia, ja niitä käytetään erilaisiin tarkoituksiin: ohjelma voi olla esimerkiksi tavoiteohjelma, palveluiden kuvaus tai niiden välimuoto. On epäselvää, mikä on ohjelman tarkoitus.
- Toiseksi kunnat poikkeavat toisistaan sen mukaan, kuinka paljon kunnassa maahanmuuttajia ja mikä on kotoutumisen tuen tarve. Kaikkia kuntia koskevaa yhtenäistä ohjeistusta on vaikea laatia.
- Kolmanneksi kotouttamiseen liittyvä ohjelmatyö on vaativaa. Kunnissa ei välttämättä ole osaamista eikä resursseja tehdä tavoitteellista kotouttamisohjelmatyötä. Ohjelmatyön tukea tarvitaan.
- Neljänneksi kunnissa ei ole riittävää pyrkimystä edistää maahan muuttaneiden kotoutumista. Moni kunta tyytyy ohjelmassa luettelemaan kunnan palvelurakenteita, mutta tavoitteita esitetään vähän. Ohjelmat eivät myöskään perustu tietoon.
- Viidenneksi ohjelmien seurannassa painotetaan toimenpiteitä tulosten sijaan. Kunnat eivät arvioi toimenpiteiden ja tarjottavien palveluiden vaikutusta kotoutumiseen.

⁹⁸ Koskimies, L. — Kettunen, P. 2022. *Selvitys kuntien kotouttamisohjelmista*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2022:12. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163831>

- Kuudenneksi kotoutumisen edistymisen mittarit puuttuvat. Vaikuttavuuden arviointi uupuu, ja tiedon hankinta ja käyttö on vajavaista.
- Seitsemänneksi voimassa oleva laki ei tarjoa kunnille riittävää ohjeistusta määrittää kotouttamisohjelman asemaa, merkitystä ja sisältöä. Laista puuttuu määrittely sille, mitä ohjelmalla lopulta tarkoitetaan.

Mitä suomen kielen taidon kartuttamiseen tähtäviä keinoja esitetään kuntien kotouttamisohjelmissa? Minkälaisia kieleen liittyviä kirjauksia ohjelmissa on? Onko niitä lainkaan? Tarkastelen seuraavaksi Espoon, Helsingin ja Tampereen ohjelmia erityisesti siitä näkökulmasta, millä tavoin kansalliskielten omaksumista tuetaan.

Espoon kotouttamisohjelma 2022–2025

Espoon kaupungin strategiassa valtuustokaudelle 2021–2025 on asetettu yhdeksi seitsemästä valtuustokauden tavoitteesta se, että kaupunki on ”Suomen paras kotouttaja”.⁹⁹ Strategiaa kutsutaan kaupungin viestinnässä ”Espoo-tarinaksi”. Siinä korostetaan asukkaiden yhdenvertaisuutta: ”Jokainen Espoossa asuva on espoolainen.” Vieraskielisten osuus espoolaisista nousee kotouttamisohjelmakaudella lähelle neljäsosaa. Espoo on linjannut, ettei maahanmuuttajien kotoutumista pidetä erillään muusta palveluiden tuotannosta, jottei syntyisi ”kotoutumisen kuplaa”.

Katsausvuoden kesäkuussa Espoon kaupunginvaltuusto käsitteli tulevien vuosien kotouttamistoimia, ja loppuvuonna julkaistiin *Espoon kotouttamisohjelma 2022–2025*.^{100,101,102} Yleisenä havaintona kotouttamisohjelmasta voi todeta, että sen kieleen liittyvät kirjaukset ovat enimmäkseen välillisiä. Konkreettisia suomen tai ruotsin kielen taidon parantamiseen tähtäviä kirjauksia ei juuri ole.

Ohjelman kirjoitustyyli on kuvaileva ja toteava. Tämä johtune siitä, että ohjelman taustateksti on Espoon kaupungin strategia. Tekstissä toistellaan kaupungin valtuustokaudelle 2021–2025 laatimaa strategiaa (”Espoo-tarinan mukaan...”, ”Espoo-tarinassa todetaan...”). Paperi sisältää runsaasti kaupunkia koskevaa fakta- ja tilastotietoa. Tilastolukuja on pitkin tekstiä, ja niistä kieleen liittyvät tiedot kaupungin vieraskielisten määrästä ja moninaisuudesta (alaluvut 1.4 ja 1.5) sekä koulutustasosta ja sen periytymisestä (alaluku 2.3).

Luvussa 2 esitetään tavoite, jonka mukaan oppimistulosten eroja kavennetaan ja maahanmuuttajataustaisten lasten oppimistulokset

⁹⁹ <https://www.espoo.fi/fi/espoo-kaupunki/espoo-tarina>

¹⁰⁰ Espoon kaupunginvaltuuston pöytäkirja 13.6.3022, <https://espoo.oncloudos.com/cqi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2022677-11>

¹⁰¹ Espoon kotouttamisohjelma 2022–2025, <https://espoo.oncloudos.com/kokous/2022677-11-128977.PDF> (pdf)

¹⁰² <https://www.lansivayla.fi/paikalliset/5558999>, 2.12.2022

nostetaan lähemmäs muita. Oppimistulosten ero kantaväestöön nähden pyritään puolittamaan ohjelmakauden aikana. Vanhempien toivotaan vevän lapsensa varhaiskasvatukseen, ja tällä viitataan ennen muuta vieraskielisten perheiden lapsiin. Ruotsiksi kotoutumista (alaluku 1.8) ja suomi ja ruotsi toisena kielenä -opetusta (alaluku 2.5) käsitellään Espoon ohjelmassa erikseen.

Maahanmuuttajataustaisten naisten työllisyysastetta on tarkoitus nostaa kohti pohjoismaista tasoa (alaluku 3.7). Suomen työmarkkinat ovat sukupuolittuneet. Maahan muuttaneet naiset osaavat suomea miehiä paremmin, mutta naisvaltaisilla aloilla – esimerkiksi hoivatyössä ja palveluammateissa – tarvitaan hyvää kielitaitoa, mikä nostaa työllistymisen kynnystä.

Alaluvussa 3.7 viitataan kaupungin strategian linjaukseen, jonka mukaan Espoo on ”kansallisesti ja kansainvälisesti houkutteleva kaksikielinen kaupunki, jossa palvelut ovat saavutettavissa myös englanniksi”. Kansainvälisten osaajien sekä heidän perheidensä houkuttelu ja nopea kotoutuminen ja työllistyminen ovat keskeisiä tavoitteita. Englanninkielistä varhaiskasvatusta ja opetusta pidetään tärkeänä etenkin teknologia-alan osaajien lapsille. Tekstissä mainitaan myös, että suomen ja ruotsin kielen osaaminen kiinnittää ihmisiä paikallisyhteisöön.

Luvussa 4 viitataan strategian kirjaukseen, jonka mukaan kaupunki ”toimeenpanee tehokkaasti alkuvaiheen kotouttamisohjelman, jonka tarkoituksena on oppia suomen tai ruotsin kieli sekä päästä koulutukseen tai osaamista vastaaviin töihin”. Kaupungin viestinnässä ja asiointipalveluissa tulee ottaa huomioon kielellinen monimuotoisuus ja erityisesti poikkeustilanteissa ja kriiseissä palvellaan asukkaita usealla kielellä (alaluku 5.1). Vieraskielisen henkilöstön osuutta kaupungin henkilöstöstä halutaan nostaa (alaluku 5.8).

Helsingin kaupungin kotouttamisohjelma

Helsingin kaupungin kotouttamisohjelman muodostavat kaupunginvaltuuston 13.10.2021 hyväksymä Kasvun paikka – Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025 ja Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteet vuosille 2022–2025 -ohjelma.^{103,104}

Helsingin kotouttamisohjelmissa kansalliskieliin liittyviä kirjauksia on Espoon ohjelman tavoin niukalti. Kaupunkistrategiassa käsitellään

¹⁰³ *Kasvun paikka – Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025.*

Kaupunginhallituksen esitys kaupunginvaltuustolle 4.10.2021.

<https://www.hel.fi/static/helsinki/Kaupunkistrategiaesitys29092021.pdf>

(pdf)

¹⁰⁴ Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteet vuosille

2022–2025, [https://kotoutuminen.fi/documents/56901608/0/Helsinki-](https://kotoutuminen.fi/documents/56901608/0/Helsinki-kotouttamisohjelma+2022-2025.pdf/c7f8efa3-e5f6-d96a-4ada-71d05503174d/Helsinki-kotouttamisohjelma+2022-2025.pdf?t=1658751186753)

[kotouttamisohjelma+2022-2025.pdf/c7f8efa3-e5f6-d96a-4ada-](https://kotoutuminen.fi/documents/56901608/0/Helsinki-kotouttamisohjelma+2022-2025.pdf/c7f8efa3-e5f6-d96a-4ada-71d05503174d/Helsinki-kotouttamisohjelma+2022-2025.pdf?t=1658751186753)

[71d05503174d/Helsinki-kotouttamisohjelma+2022-](https://kotoutuminen.fi/documents/56901608/0/Helsinki-kotouttamisohjelma+2022-2025.pdf?t=1658751186753)

[2025.pdf?t=1658751186753](https://kotoutuminen.fi/documents/56901608/0/Helsinki-kotouttamisohjelma+2022-2025.pdf?t=1658751186753) (pdf)

kansalliskieliä virkkeen verran (luku 2): ”Helsinki panostaa suomen ja ruotsin kielen oppimiseen varhaiskasvatuksessa, jotta kaikilla lapsilla on kielelliset valmiudet aloittaa koulu sujuvasti.” Ruotsin kieli saa huomiota rekrytointeja käsittelevässä kohdassa (luku 2):

Helsingin kaupungille ruotsin kielen taitoisen työvoiman saatavuus on haaste. Kaupunki panostaa siksi henkilöstönsä ruotsin kielen koulutukseen sekä kehittää rekrytointipalveluja turvatakseen henkilökunnan saatavuuden. Panostamme henkilöstön saatavuuteen entistä enemmän myös yhteiskunnallisen vaikuttamistyön, muuta kuin suomea ja ruotsia puhuvien työntekijöiden rekrytoinnin sekä monimuotoisuuden lisäämisen näkökulmasta. Työperäistä maahanmuuttoa edistetään ja tunnustetaan ulkomailla hankittu koulutus ja kokemus nykyistä paremmin.

Pari luvun 2 kirjausta liittyy vieraskielisten lasten kotoutumiseen: ”Selvitetään vieraskielisten kielenoppimisen ja opintojen tarjonnan haasteet sekä vahvistetaan reittiä koulutukseen ja työelämään”; ”Tuetaan vieraskielisten lasten ja nuorten opintopolkua”. Maahanmuuttajanaisten kielikoulutus saa erityishuomion: ”Helsinki panostaa myös maahanmuuttajanaisten kielenopetukseen ja ottaa erityiseksi tavoitteekseen heidän työllisyytensä kasvattamisen.”

Strategian kielikirjaukset liittyvät englannin kieleen. Tarkoituksena on houkutella osaajia ja yrityksiä Helsinkiin (luku 2):

Helsinki on houkutteleva ja vetovoimainen niin kansainvälisille osaajille ja heidän perheilleen kuin muualta Suomesta muuttaville. Otamme entistä aktiivisemman roolin ulkomaisten yritysten, yrittäjien ja työntekijöiden houkuttelussa ja Helsinkiin asettautumisen tukemisessa. Helsingin kaupungin sekä monien yritysten onnistuminen rekrytoinnissa edellyttää, että kaupunkimme tarjoaa myös englanninkielisiä palveluita. Kasvatamme vieraskielistä toimintaamme kouluissa ja päiväkodeissa ja kehitämme digitaalisten palveluiden saatavuutta myös vieraskielisille. Tuemme ulkomaisten työntekijöiden puolisoiden työllistymistä ja kansainvälisten opiskelijoiden kiinnittymistä alueen elinkeinoelämään.

Helsingin kaupunginhallituksen elinkeinojaosto hyväksyi *Helsingin työ-, opiskelu- ja yrittäjyysperusteisen maahanmuuton toimenpideohjelman* toukokuussa 2022.^{105,106,107} Ohjelmassa esitetään viisi päätavoitetta kansainvälisten osaajien ja yritysten houkuttelemiseksi kaupunkiin vuosina 2022–2025. Suomen kieltä ei mainita. Yksi päätavoitteista koskee kaupungin englanninkielisyyttä:

1. Kaupungin englanninkielisyys

(Tavoite)

Kaupungin englanninkielisten palveluiden ja viestinnän määrä kasvaa ja asiakaslähtöisyys ja laatu paranevat.

¹⁰⁵ Helsingin työ-, opiskelu- ja yrittäjyysperusteisen maahanmuuton toimenpideohjelma 2022–2025, <https://ahjojulkaisu.hel.fi/47993FA4-4680-CFB3-9DE9-80FBA0C00001.pdf>, 9.5.2022 (pdf)

¹⁰⁶ <https://paatokset.hel.fi/fi/paattajat/kaupunginhallituksen-elinkeinojaosto/asiakirjat/U0298020224>

¹⁰⁷ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/helsingin-kaupunki-haluaa-ottaa-aktiivisen-roolin-yrittajien-yritysten-ja-tyontekijoiden-houkuttelussa-ja-kaupunkiin-asettautumisen-tukemisessa?publisherId=60590288&releaseId=69940808>, 10.5.2022

(Päämittari)

Kansainvälisten osaajien ja yrittäjien houkutteluun välittömästi liittyvät asiakasrajapinnat ovat toimialasta riippumatta tarjolla englanniksi. Englanninkielisiä päivähoido- ja koulupaikkoja on saatavilla riittävästi ympäri vuoden.

Kansainvälisten osaajien houkuttelussa ja alueelle sitouttamisessa palveluiden saavutettavuudella sekä palveluista tehokkaasti ja asiakaslähtöisesti viestimisellä on tärkeä merkitys. Kaupunki sitoutuu strategiansa mukaisesti tarjoamaan englanninkielisiä palveluita sekä turvaamaan mm. englanninkielisten varhaiskasvatus- ja koulupaikkojen riittävän saatavuuden ympäri vuoden. Englanninkielisten koulupaikkojen määrää on viime vuosina merkittävästi lisätty, mutta paikkojen kysyntä on jatkunut tähän asti tarjontaa suurempana. Englanninkielisten koulupaikkojen saatavuus on tärkeää, jotta Helsinki voisi menestyä kansainvälisessä kilpailussa korkean tason osaajista, joiden työpanosta lukuisat maat ja yritykset havittelevat.

Tammikuusta 2022 alkaen pääsy englanninkieliseen perusopetukseen on voitu turvata niille ilman koulupaikkaa oleville lapsille, jotka ovat aikaisemmin opiskelleet englanninkielisessä, Suomen perusopetukseen rinnastettavassa opetuksessa ulkomailla tai Suomessa. Strategiakauden loppuun mennessä tavoitteena on mahdollistaa englanninkieliseen perusopetukseen pääsy myös niille englanninkielisestä opetuksesta kiinnostuneille helsinkiläislapsille, joiden opetuskieli lähtömaassa on ollut muu kuin englanti. Strategiakauden aikana myös kaupunkitasoista englanninkielistä viestintää lisätään sekä sen laatua ja asiakaslähtöisyyttä parannetaan mm. säännöllisen palautejärjestelmän käyttöönoton avulla. Vuoteen 2025 mennessä englanniksi viestiminen ja asiointi kaupungin palveluissa on laaja-alaisesti mahdollistettu, ja kansainvälisten osaajien ja yrittäjien houkutteluun välittömästi liittyvät asiakasrajapinnat ovat toimialasta riippumatta tarjolla englanniksi.

Englannin virallistaminen kolmanneksi asiointikieleksi on noussut useasti esiin Helsingissä. Katsausvuoden helmikuussa jätettiin valtuustoaloite englannin kielen käytön lisäämiseksi.¹⁰⁸ Sen mukaan pitäisi selvittää, missä palveluissa englantia tulisi tarjota asiointikielenä.

Tampereen kaupungin kotouttamisohjelma 2021–2025

Tampereen kaupungin kotouttamisohjelma on tässä tarkastelluista seikkaperäisin, ja se sisältää eniten yksityiskohtaisia kirjauksia kielestä.¹⁰⁹ Yleisenä strategisena tavoitteena on, että kaupunki tarjoaa monipuolista ja laadukasta kieli- ja kulttuurikoulutusta eri-ikäisille ja eri elämäntilanteissa oleville maahanmuuttajille ja että vierailta kielillä tarjottavien palvelujen määrää lisätään (alaluku 1.1).

Kaupunki viestii monikielisesti ja toteuttaa monikielisiä palveluja asukkailleen (alaluku 1.4), minkä lisäksi maahanmuuttajan oman äidinkielen opiskelua tuetaan. Kotoutumispalveluita ja infomateriaaleja tuotetaan eri kielillä.

Kaupungin neuvontapalvelu Mainio (alaluku 4.2) tarjoaa monikielistä neuvontaa ja ohjausta maahan muuttaneille aikuisille 16 kielellä.

¹⁰⁸ <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000008626529.html>, 24.2.2022

¹⁰⁹ Tampereen kaupungin kotouttamisohjelma 2021–2025, https://www.tampere.fi/sites/default/files/2022-05/tampere_koto_ohjelma_2021-2025.pdf

Kotouttamislaissa määritellyt alkukartoitukset työvoiman ulkopuolisille henkilöille (mm. kansainväliset opiskelijat, lasten kanssa kotona olevat vanhemmat) käynnistetään Mainiossa. Myös asiointissa autetaan tarpeen mukaan.

Englanninkielistä viestintää parannetaan asteittain eri palveluissa. Kaupunki kehittää myös englanninkielisiä palvelupolkuja ja tarjoaa niiden lisäksi tukea englanninkieliseen ammatilliseen verkostoitumiseen.

Kotoutumista varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa käsitellään erillisenä kokonaisuutenaan (luku 3). Tampereella sovelletaan kielitietoista kasvatusta ja opetusta. Koulutuksessa pyritään vahvistamaan maahan muuttaneen minäkuvaa sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettiä. Lapsen oman äidinkielen taitoa edistetään ja käyttöön rohkaistaan. Esiopetuksessa (alaluku 3.1) järjestetään lapsen oman äidinkielen opetusta pienryhmässä mahdollisuuksien mukaan. Kielitaidon kehittymistä tuetaan suomi toisena kielenä -suunnitelman ja tarpeen mukaan vahvan suomen kielen tuen avulla.

Suomea taitamaton oppilas aloittaa opiskelun noin vuoden kestävässä perusopetukseen valmistavassa opetuksessa, jossa hän oppii suomen kielen alkeet ja saa valmiuksia jatkaa koulunkäyntiä suomeksi (alaluku 3.2). Oppilas siirtyy valmistavan opetuksen jälkeen lähikouluunsa. Suomen kielen oppimista tuetaan tarvittaessa suomi toisena kielenä -opetuksen avulla. Kielellistä tukea tarvitseville oppilaille järjestetään omia ryhmiä, ja mahdollisuuksien mukaan monikielisiä oppilaita auttavat lisäksi omakieliset opettajat.

Kaupunki (alaluku 6.1) pyrkii edistämään suomen ja muiden kielen oppimista itseilmaisun ja luovan kulttuurin avulla. Taiteen kautta on mahdollista käsitellä ja sanoittaa myös hankalia asioita. Tampereen kulttuuritoimijat järjestävät toiminnallista suomen kielen harjoittelua erilaisilla kursseilla ja retkillä.

Poimintoja

Kieliasiat puhuttavat hoiva-alalla

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer selvitti kyselytutkimuksena jäsentensä näkemyksiä maahanmuutosta ja työpaikan kielitilanteesta.^{110,111} Kyselyyn vastasi 4 992 liiton jäsentä. Vastaajista 320 puhui äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia.

Lainsäädännön mukaan työnantajan tulee huolehtia siitä, että työntekijällä on tehtävään vaadittava riittävä suomen kielen taito. Selvitys osoittaa, ettei ulkomaisten työntekijöiden kielitaitoon kiinnitetä juuri huomiota. Vieraskielisistä vastaajista vain 4 prosenttia ilmoitti, että työnantaja on testannut heidän kielitaitonsa ennen työsuhdetta. Noin 26 prosenttia mainitsi, että ei ole käynyt lainkaan kielitestissä. Opintojen aikana kielitaitoa oli testattu yleisemmin (69 prosentilla vastaajista).

Entäpä kielen oppiminen työpaikalla? Kielen oppiminen työssä vaatii sitä, että työoloja ja -käytäntöjä kehitetään suunnitelmallisesti. Selvityksen mukaan työnteon rakenteet eivät tue kielen oppimista työssä. Kielen opettaminen jää muiden työntekijöiden vastuulle, eikä järjestelmällistä kielellistä tukea ole. Tuen puute jarruttaa myös vieraskielisen ammatillista kehittymistä.

Mitä tarkoittaa laissa mainittu ”riittävä suomen kielen taito”? Ongelmallista on, että ”riittävä kielitaito” tulkitaan erityyppisissä hoitotoissa eri tavoin. Tarkempaa määrittelyä tai riittävän kielitaidon testaustapoja ei ole olemassa, minkä tähden työntekijän kielitaidon riittävyys jää työnantajien arvioitavaksi. On otettava huomioon sekin, että Suomessa suoritettu tutkinto ei välttämättä ole osoitus riittävästä kielitaidosta, sillä koulutus on voinut olla englanninkielistä.

Vieraskieliset aliedustettuina luottamustehtävissä

Aluehallinnon rakenne muuttui 1.1.2023. Uudet itsehallinnolliset hyvinvointialueet – joiden vastuulla on sosiaalihuollon, terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestäminen – aloittivat tuolloin toimintansa. Aluevaltuustot käyttävät niissä ylintä päätösvaltaa. Ensimmäiset aluevaalit toimitettiin 23.1.2022.

¹¹⁰ Kaasinen, L. – Kiuru, E. 2022. *Maahanmuutto ja kielitaito superilaisten kokemana 2021 -selvitys*. Suomen lähi- ja perushoitajaliitto.

https://www.superliitto.fi/site/assets/files/154332/maahanmuutto_ja_kieli_taito_2021-selvitys_02022022.pdf

¹¹¹ <https://www.superliitto.fi/viestinta/tiedotteet-ja-kannanotot/superin-selvitys-tyonantaja-vastaa-tyon-edellyttamasta-kielitaidosta/>, 2.2.2022

Minkä kieliryhmien edustajia valtuustoissa on? Vuoden 2019 eduskuntavaalien yhteydessä pantiin merkille, että kun tarkastellaan äidinkielisten puhujien suhteellista osuutta väestössä ja kansanedustuslaitoksessa, tulokset poikkeavat toisistaan.¹¹² Äidinkieleltään suomen- tai saamenkielisten osuus valituista oli 92,5 prosenttia, mutta ruotsinkielisten 7,0 prosenttia. Äidinkieleltään ruotsinkielisten osuus kansanedustajista ylittää siten ruotsinkielisten osuuden koko väestössä (5,2 %). Vieraskielisten kansanedustajien osuus vastaavasti alittaa vieraskielisten osuuden koko väestössä.

Tilastokeskus julkaisi tietoja aluevaaleista katsausvuoden keväällä. Vieraskielisiä (eli muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvia) oli ehdokkaissa selvästi vähemmän kuin äänioikeutetuissa.¹¹³ Äänioikeutetuista vieraskielisiä oli hieman yli 6 prosenttia, ehdokkaista 2,2 prosenttia.

Kotoutuminen ja yhteisöön kuulumisen tunne lisäävät kiinnostusta yhteisten asioiden hoitoon. Tutkimus on osoittanut, että mitä vahvemmin ulkomaalaistaustainen tuntee kuuluvansa paikalliseen väestöön ja omaan asuinkuntaansa, sitä todennäköisemmin hän myös äänestää.¹¹⁴

Oikeusministeriö julkaisi katsausvuoden kesäkuussa raportin maahan muuttaneiden ja monikielisten suomalaisten osallistumisesta yhteiskunnalliseen toimintaan ja edustuksellisen demokratian elimiin.^{115,116} Raportin käsitteistössä *demokratiavaje* tarkoittaa sitä, että nämä ryhmät ovat aliedustettuja edustuksellisessa demokratiassa. Tällä viitataan aliedustukseen sekä vaalien ehdokasasettelussa että valituksi tulleissa.

Raportissa annetaan yksitoista suositusta maahan muuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisen vaikuttamisen lisäämiseksi. Listauksessa korostuu moninainen kielellisen viestinnän rooli. Suositusten tärkeys korostuu entisestään tulevina vuosina, joten on syytä esittää ne kokonaisuudessaan:

1. Vaaleista vastaavien viranomaisten oikeusministeriössä, kunnissa, kuntaliitossa ja hyvinvointialueilla tulee huolehtia selko- ja monikielisen vaaliviestinnän toteuttamisesta ja resursoinnin parantamisesta siten, että vaaliviestintä tavoittaa maahanmuuttaneet ja monikieliset suomalaiset.
2. Puolueiden tulee osaltaan edistää maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten vaaliosallistumista. Keskeiset keinot ovat selkokielisen ja monikielisen viestinnän lisääminen maahanmuuttaneiden ja monikielisten

¹¹² Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 45:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

¹¹³ https://www.tilastokeskus.fi/til/alvaa/2022/04/alvaa_2022_04_2022-02-16_tie_001_fi.html, 16.2.2022

¹¹⁴ <https://yle.fi/a/3-11942825>, 22.5.2021

¹¹⁵ <https://yle.fi/a/3-12486795>, 15.6.2022

¹¹⁶ Seikkula, M. – Maury, O. (toim.) 2022. *Korjataan maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten demokratiavaje. Työryhmän raportti ja suositukset*. Oikeusministeriön julkaisuja 2022:27. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164204>

äänestäjien tavoittamiseksi, ehdokasasettelun moninaisuuden lisääminen sekä ehdokkaiden ja valittujen edustajien kohdennettu tukeminen.

3. Kaikkien viranomaisten tulee lisätä toimia, joilla edistetään maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten tosiasiallisia mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnassa myös vaalien välillä. Kuntien ja hyvinvointialueiden tulee lisätä toimia, jotta kuntalaissa ja hyvinvointialueissa säädettyt asukkaiden ja palveluiden käyttäjien osallistumisoikeudet toteutuvat myös maahanmuuttaneiden ja monikielisten asukkaiden osalta. Maahanmuuttaneilla ja monikielisillä asukkailla ja palveluiden käyttäjillä tulee olla tosiasiallisesti yhdenvertainen pääsy tietoon, aloitteiden tekemiseen, palveluiden suunnitteluun, toiminnan kehittämiseen, toimeenpanoon sekä palautteen antoon ja toiminnan arviointiin.
4. Viranomaisten tulee tunnistaa maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten omien järjestöjen merkitys yhteiskunnallisen osallisuuden edistämässä, viranomaisyhteistyössä. Järjestöjen toimintaedellytykset edunvalvontaan ja vaikuttamistyöhön tulee turvata.
5. Viranomaisten tulee huolehtia maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten edustukseen kohdennettujen toimielinten ja neuvottelukuntien toimintaedellytyksistä.
6. Koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa, että kotoutumiskoulutukseen ja monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon osallistuvat maahanmuuttaneet saavat asuinpaikasta riippumatta käytännönläheistä tietoa oikeuksistaan ja vaikuttamiskeinoistaan. Monikielisen yhteiskuntaorientaatiojakson tulee olla myös niiden maahanmuuttaneiden saatavilla, jotka eivät ole kotoutumislaissa tarkoitettuja kotoutuja-asiakkaita. Yhteiskuntaorientaatiojakson tulee tarjota tietoa vaikuttamismahdollisuuksista Suomessa maahanmuuton syystä riippumatta, myös esimerkiksi työn tai opiskelun perusteella Suomeen muuttaneille.
7. Valtioneuvoston ja ministeriöiden, kuntien ja hyvinvointialueiden tulee vahvistaa maahanmuuttaneiden ja monikielisten lasten ja nuorten mahdollisuuksia vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon. Opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen ja Kuntaliiton tulee huolehtia siitä, että maahanmuuttaneille ja monikielisille nuorille on tarjolla monipuolista tukea yhteiskunnallisiksi vaikuttajiksi kasvamiseen.
8. Viranomaisten, puolueiden, päättäjien ja kaikkien Suomessa asuvien tulee tunnistaa, että vihapuhe ja häirintä kaventavat maahanmuuttaneiden ja monikielisten sananvapautta ja motivaatiota asettua ehdolle vaaleissa. Viranomaisilla ja puolueilla on erityinen vastuu puuttua rasismiin, vihapuheeseen ja häirintään. Viranomaisten, puolueiden, päättäjien ja kaikkien Suomessa asuvien tulee tunnistaa, että vihamielinen ja riitaisa keskusteluilmapiiiri sulkee ulos ja laskee motivaatiota osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Suomessa tarvitaan rakentavaa keskustelukulttuuria. Se lisää kaikkien suomalaisten rohkeutta osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Viranomaisten ja poliittisten päättäjien tulee sitoutua ja toimia esimerkkinä avointa suoraa rasismia ja vihapuhetta vastaan sekä edistää rakentavaa keskustelukulttuuria.
9. Kaikkien viranomaisten tulee tunnistaa, että kokemukset rasismista ja häirinnästä sekä loukkaava käytös viranomaistoiminnassa heikentävät luottamusta viranomaistoimintaan. Tällä voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisen vaikuttamisen motivaatioon. Viranomaisten tulee puuttua häirintään, suoraan ja rakenteelliseen rasismiin, syrjintään ja rakenteelliseen syrjintään viranomaisen palveluissa ja asiakas kohtaamisissa, rekrytoinnissa, työyhteisöissä että viranomaisyhteistyössä. Viranomaisten tulee edistää tosiasiallista yhdenvertaisuutta. Tämä voi edellyttää positiivisen erityiskohtelun toimia ja edellyttää yhdenvertaisuussuunnittelun tehostamista kaikilla hallinnonaloilla. Näennäisesti yhdenvertaiset vaikuttamismahdollisuudet tai neutraalit toimintatavat eivät riitä.

10. Tutkimusperustaista tietoa maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja keinoista sen edistämiseen tarvitaan lisää. Tämä on huomioitava esimerkiksi strategisen tutkimuksen neuvoston rahoitushauissa ja -päätöksissä. Tutkimusperustaisen tiedon tarve koskee kaikkia edellä mainittuja suosituksia 1–9.
11. Maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten yhteiskunnallisen osallistumisen esteitä purkavan toiminnan resursointia on parannettava. Resursoinnissa on otettava huomioon väestöryhmän koko, ja se, että tämä ryhmä kasvaa merkittävästi. Resurssien tarve koskee niin maahanmuuttaneiden omia järjestöjä, viranomaisia kuin puolueita.

Maahanmuuttajataustaiset käyttävät kuntoutuspalveluita muita harvemmin

Maahanmuuttajataustaiset käyttävät kuntoutuspalveluita harvemmin kuin muu väestö, selviää Kelan tekemästä tutkimuksesta.^{117,118,119} Tämä voi liittyä kieleen: Maahanmuuttajataustaiset vanhemmat hoitavat lastensa asioita, ja on havaittu, ettei heillä aina ole riittävää kirjallista kielitaitoa esimerkiksi kuntoutushakemuksen laatimiseen. Neuvonta saattaa olla riittämätöntä, jolloin tiedon hankkiminen kuntoutuspalveluista jää hakijan aktiivisuuden varaan. Terveystieteiden ammattilaisilla tulisi olla enemmän tietoa esimerkiksi niistä Kelan neuvontapalveluista, jotka liittyvät kuntoutusasioiden hoitamiseen.

Kulttuurierot saattavat vaikeuttaa kuntoutusta. Viranomaisiin ei luoteta kaikissa kulttuureissa. Niinpä perheiden voi olla vaikeaa luottaa työntekijään, jos tämä mielletään viranomaiseksi. Perheellä ja kuntoutuksen ammattilaisilla voi myös olla eri käsitys lapsen sairaudesta tai vammasta, minkä selvittämistä kielellisen viestinnän pulmat vaikeuttavat.

Tulkkausta voidaan käyttää hoitotilanteessa, mutta tulkin välityksellä työskentely on työläämpää ja hitaampaa. Esimerkiksi terapiatyössä se vie aikaa varsinaiselta hoidolta. Jos on kyse etätulkkauksesta, se usein hankaloittaa perheen kanssa kommunikoinnista ja terapiaharjoitteiden havainnollistamista.

¹¹⁷ Paavonen, A.-M. – Partanen, T 2022. *Maahanmuuttajataustaisten lasten, nuorten ja perheiden kuntoutus. Haasteita ja kehittämistarpeita Kelan järjestämän kuntoutuksen toteutumisessa*. Kansaneläkelaitos. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/344235>

¹¹⁸ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/tutkimus-maahanmuuttajataustaisten-lasten-ja-nuorten-kuntoutuksesta-tuo-esiin-haasteita-ja-kehittamishdotuksia.html>, 3.6.2022

¹¹⁹ <https://www.laakarilehti.fi/terveydenhuolto/maahan-muuttaneet-kayttavat-kuntoutuspalveluita-muita-harvemmin/>, 3.6.2022

Millä kielillä politiikasta tulisi viestiä?

Maahanmuuttajat pitää saada mukaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon.¹²⁰ Suomen väestörakenne muuttuu merkittävästi tulevina vuosina. Vuonna 2040 Suomessa asuu jo lähes 900 000 vieraskielistä. Heidän osuutensa koko maan väestöstä on ennustettu kaksinkertaistuvan noin 16 prosenttiin. Kotimaisia kieliä puhuvien määrä supistuu samaan aikaan noin 450 000:lla.

Aiheellista onkin kysyä, millä kielillä politiikasta ja päätöksenteosta tulisi viestiä. Riittääkö pelkkä suomeksi viestiminen? Tätäkin kantaa tavataan.¹²¹ Näiden näkemysten mukaan vieraskieliselle poliittiselle viestinnälle ei ole tarvetta, sillä maahanmuuttajat integroituvat politiikkaan kansalliskielien avulla.

¹²⁰ <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008843085.html>, 10.6.2022

¹²¹ <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008882884.html>, 16.6.2022

RUOTSIN KIELI

Kieli kasvatuksessa ja koulutuksessa

Hallinnon toimia ruotsinkielisen koulutuksen tukemiseksi

Marraskuussa 2019 opetus- ja kulttuuriministeriö asetti **Gun Oker-Blomin** selvittämään ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen ja koulutuksen tilaa ja laatimaan siitä raportin.¹²² Selvitys julkaistiin maaliskuussa 2021.¹²³ Siihen kirjattiin peräti 62 toimenpide-ehdotusta ruotsinkielisen koulutuksen tueksi. Toimenpide-ehdotusten määrää selittää se, että kyseessä oli ensimmäinen kokonaisesitys ruotsinkielisestä koulutuksesta Suomessa.

Elokuussa 2022 Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi selvityksestä suomenkielisen tiivistelmän, jossa kiteytettiin viisi ministeriötä koskevaa toimenpidettä.¹²⁴ Ensinnäkin opetus- ja kulttuuriministeriöön perustetaan uusi ruotsinkielistä koulutusta koordinoiva toiminto. Toiseksi ruotsinkielinen koulutus otetaan huomioon ja analysoidaan vastedes omana kokonaisuutenaan kaikissa kansallisissa ja kansainvälisissä selvityksissä. Kolmanneksi tuetaan hankkeita ja toimia, jotka kehittävät ruotsia opetuskielenä ja vahvistavat kotoutumis- ja koulutuspolkuja ruotsin kielellä. Neljänneksi opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa raportissa esitettyjen toimenpide-ehdotusten toteutumista ja tekee ruotsinkielisen koulutuksen seurantatutkimuksia säännöllisesti. Viidenneksi perustetaan kansallinen foorumi edistämään ruotsinkielisen koulutuksen tutkimusyhteistyötä.

Ukrainalaisia työllistetään Helsingin ruotsinkielisiin päiväkoteihin

Venäjän 24.2.2022 aloittama häikäilemätön hyökkäysota Ukrainaan käynnisti pakolaisvirran muihin maihin. Euroopan unionin alueelle on saapunut yli 4 miljoonaa sotapakolaista.¹²⁵ Kun hyökkäyksen alkamisesta oli kulunut vuosi, Suomessa oli myönnetty oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella noin 50 000:lle Ukrainasta paenneelle.¹²⁶

Henkilöstöpula piinaa varhaiskasvatusta eri puolilla Suomea, mutta erityisen hankala tilanne on kaupungeissa. Helsingin kaupunki on koettanut

¹²² Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 74:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

¹²³ Oker-Blom, G. 2021. *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2021:9.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162926>, 11.3.2021

¹²⁴ *Selvitys ruotsinkielisestä koulutuksesta Suomessa*.

<https://okm.fi/julkaisu?pubid=URN:NBN:fi-fe2022083056790>, 30.8.2022

¹²⁵ <https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/eu-migration-policy/refugee-inflow-from-ukraine/>

¹²⁶ <https://migri.fi/-/yli-50-000-hakenut-tilapaista-suojelua-suomesta>

ratkaista ruotsinkielisten päiväkotien henkilöstövajetta jo pitkään monin tavoin, mutta nyt käyttöön on otettu uusi keino. Kaupunki palkkaa päiväkoteihin ukrainalaisia kasvatusalan ammattilaisia.¹²⁷

Arbiksen (Helsingin ruotsinkielisen työväenopisto) järjestämä ruotsin kielen kurssi tuleville ukrainalaisille työntekijöille alkoi syyskuussa 2022. Harjoittelu päiväkodeissa käynnistyi syksyn puolivälissä, ja siitä saadut kokemukset olivat hyvin myönteisiä. Kielen omaksuminen oli edennyt joutuisasti, sillä monet puhuivat harjoittelukokemuksistaan selkeällä ruotsin kielellä. Suunnitelmien mukaan ensimmäisten ukrainalaisten oli määrä aloittaa työt Helsingin ruotsinkielisissä päiväkodeissa jo tammikuussa 2023.

Ruotsin kielikylypyluokalle hakeville kielitesti Turussa

Katsausvuonna Turun kaupungin kasvatus- ja opetuslautakunta päätti, että ruotsin kielikylypyluokalle hakevien oppimisvalmiudet testataan esiopetuksen päättövaiheessa.^{128,129} Testissä mitataan yleisiä kielellisiä valmiuksia. Testin tekee ulkopuolinen taho, Turun yliopiston Oppimistutkimuksen keskus. Testaamisen avulla pyritään varmistamaan se, että oppilaille on riittävät kielelliset valmiudet kaksikieliseen opetukseen.

Päätöstä arvosteltiin erityisesti sen vuoksi, että kielikylypyopetus on pedagoginen metodi eikä se tarkoita samaa kuin kieliluokka.¹³⁰ Oppilaan kielellisten valmiuksien testaaminen kieliluokalle pääsemiseksi voi olla perusteltua. Kielikylypyopetuksen sen sijaan tulisi olla avoin kaikille enemmistökieltä puhuville oppilaille, myös esimerkiksi niille, joilla ilmenee oppimisvaikeuksia.

Ruotsin kielen opiskeluun yhden viikkotunnin lisäys

Hallitus päätti syksyn 2022 budjettiriihessä yhden vuosiviikkotunnin lisäyksestä ruotsin B1-kielen opiskeluun luokka-asteilla 6–9. Kouluruotsin opiskeluun tehtävät muutokset virittävät yleensä laajan keskustelun, eikä

¹²⁷ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/tiedote-ukrainalaisia-pedagogeja-tyollistetaan-helsingin-ruotsinkielisiin-paivakoteihin?publisherId=60577833&releaseId=69956590>, 8.11.2022

¹²⁸ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/ruotsin-kielikylypyluokalle-hakeudutaan-jatkossa-testauksen-kautta.html>, 15.11.2022

¹²⁹ <https://www.ts.fi/uutiset/5822165>, 15.11.2022

¹³⁰ <https://www.ts.fi/lukijoilta/5832548>, 27.11.2022

aihe jää myöskään lehtikirjoittelulta piiloon.^{131,132,133,134,135,136,137,138,139,140,141,142,143,144,145}

Ruotsin oppituntien lisäys syksystä 2024 alkaen on ilmeisen perusteltua nykytilanteessa. Sillä paikataan niitä puutteita, joita vuonna 2016 toteutettu B1-kielen varhentaminen 6. luokalta alkavaksi on aiheuttanut.¹⁴⁶ Varhentamisen tavoitteena oli lisätä motivaatiota ruotsin opiskeluun ja parantaa oppimistuloksia. Tavoite ei ole toteutunut. Päinvastoin sekä oppimistulokset että opiskelumotivaatio ovat heikentyneet useimmissa kunnissa.

Myös lukiolaisten ruotsin kielen taito herättää keskustelua jatkuvasti. Oululainen ruotsin kielen opettaja pitää osaamisen heikentymistä huolestuttavana.¹⁴⁷ Hän kysyi 50 oululaiselta lukiolaiselta mielipidettä ruotsin kielen opiskeluun. Haastatelluista 42 suhtautui oppiaineeseen kielteisesti. Ruotsia ei haluta opiskella, pikemminkin siitä halutaan päästä eroon. Opettaja pohtii, onko vika opetusmetodeissa, suomalaisten asenneongelmassa vai Suomessa vallitsevassa kielellisessä epätasapainossa. Ruotsin kielen opiskelun väheneminen lukiossa näkyy myös yliopisto-opiskelijoiden heikentyneenä ruotsin kielen taitona.¹⁴⁸

¹³¹ <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009046315.html>, 3.9.2022

¹³² <https://www.hameensanomat.fi/paikalliset/5403479>, 3.9.2022

¹³³ <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/ruotsin-kielen-opetuksen-lisaamisen-takana-huoli-kielivarannon-kaventumisesta-huomiota-kiinnitetaan-opiskelumotivaation-yllapitamiseen/8501560>, 3.9.2022

¹³⁴ <https://www.is.fi/politiikka/art-2000009048282.html>, 5.9.2022

¹³⁵ <https://www.hameensanomat.fi/paakirjoitus-mielipide/5403949>, 12.9.2022

¹³⁶ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/hallituksen-paatos-kompensoi-puutteita-ruotsinopetuksessa-regeringens-beslut-kompenserar-brister-i-svenskundervisningen.html>, 13.9.2022

¹³⁷ <https://www.ts.fi/lukijoilta/5761367>, 14.9.2022

¹³⁸ <https://www.lansi-savo.fi/paakirjoitus-mielipide/5361008>, 22.9.2022

¹³⁹ <https://www.lansivayla.fi/paakirjoitus-mielipide/5369856>, 28.9.2022

¹⁴⁰ <https://www.keskipohjanmaa.fi/artikkeli/paakirjoitus-ruotsin-osaaminen-antaa-mahdollisuuksia-ruotsinkieliset-tarvitsevat-palvelunsa>, 27.9.2022

¹⁴¹ <https://www.ksml.fi/paakirjoitus-mielipide/5367939>, 27.9.2022

¹⁴² <https://www.ess.fi/paakirjoitus-mielipide/5372480>, 29.9.2022

¹⁴³ <https://www.kymensanomat.fi/paakirjoitus-mielipide/5378325>, 30.9.2022

¹⁴⁴ <https://www.lansivayla.fi/paakirjoitus-mielipide/5376410>, 3.10.2022

¹⁴⁵ <https://www.lansivayla.fi/paakirjoitus-mielipide/5384359>, 6.10.2022

¹⁴⁶ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 30:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

¹⁴⁷ <https://www.kaleva.fi/on-kiusallista-etta-ruotsin-kielen-taito-heikkenee/5061020>, 3.11.2022

¹⁴⁸ <https://yle.fi/a/74-20002923>, 1.11.2022

Finskan oppimistulokset arvioitu

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) julkaisi katsausvuonna selvityksen toisen kotimaisen kielen (A-finska) oppimistuloksista ruotsinkielisen perusopetuksen yhdeksännen luokan lopussa.^{149,150} Oppiaineessa A-finska on kaksi oppimäärää: suomi toisena kotimaisena kielenä (finska) ja äidinkielenomainen suomi (mofi). Oppimäärä finska tarkoitettu ruotsinkielisille oppilaille ja mofi kaksikielisille.

Kunnan ruotsinkielisyydellä on selvä yhteys oppilaiden suomen kielen taitoon finskassa. Suomenkielisissä kunnissa tai kunnissa, joissa on suomenkielinen enemmistö, oppilaiden suomen kielen taito on keskimäärin hyvä. Kaksikielisissä kunnissa, joissa ruotsin kieli on enemmistökieli, oppilaiden kielitaito on hieman alle keskitason. Ruotsinkielisissä kunnissa osaaminen jää selvästi alle kansallisen keskiarvon.

Osaamiserot olivat pienemmät mofi-oppimäärässä. Arvioinneissa tulee usein näkyviin sukupuolten väliset erot. Finskan oppimäärässä tyttöjen ja poikien väliset erot olivat pienet, mofissa keskiuuret. Kunnan ruotsinkielisyysaste selittää eroja enemmän kuin oppilaan sukupuoli.

Suomen kielen käyttö vapaa-aikana parantaa odotuksenmukaisesti kielitaitoa. Arviointituloksissa oli merkittävä ero ruotsia lähipiirissään puhuvien ja suomea lähipiirissään puhuvien oppilaiden välillä. Oppilaat, jotka käyttävät suomea kotona ja vapaa-ajalla, menestyivät arvioinnissa selvästi paremmin kuin ne oppilaat, jotka käyttävät vain ruotsia. Ruotsinkielisissä kunnissa ei voi välttämättä käyttää suomea laajasti, ja se näkyy tuloksissa.

Karvin raportin kirjoittajat kysyivät mielipidekirjoituksessaan, onko toisen kotimaisen kielen opiskelu kaikille yhdenvertaista.¹⁵¹ Raportti osoitti, että ruotsinkielisten kuntien ruotsinkielisten koulujen oppilaat osaavat huonommin suomea kuin suomenkielisten kuntien. Tulee harkita sitä, että ruotsinkielisten koulujen yläluokille lisätään suomen kielen opetusta.

Modigt på svenska – Rannikkoretki

Mobiilipelejä käytetään laajasti kielenopetuksessa. Vuoden 2021 kielipolitiikan katsauksessa esiteltiin *Modigt på svenska – Saaristoseikkailu* -mobiilipeli, jonka Jyväskylän yliopiston Kielikampus oli kehittänyt

¹⁴⁹ <https://www.karvi.fi/fi/arviointit/esi-ja-perusopetus/oppimistulosten-arviointit/finska-9-luokka>

¹⁵⁰ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/kunnan-ruotsinkielisyysaste-vaikuttaa-merkittavasti-oppilaiden-suomen-kielen-taitoihin-ruotsinkielisissa-kouluissa.html>, 24.3.2022

¹⁵¹ <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009060197.html>, 24.9.2022

paikallisen peliyrityksen kanssa yläkoulun ruotsin kielen opiskeluun.¹⁵² Nyt tuohon peliin on rakennettu lisäosa, *Modigt på svenska – Rannikkoretki*.

Pelissä kesälomaa viettävä Minttu karkaa työleiriksi kokemaltaan kesämökiltä papan vanhalla mopolla ja kulkee pitkin Suomen länsirannikkoo. Retkellään hän törmää mitä mielenkiintoisimpiin ruotsinkielisiin ihmisiin, joiden kanssa päätyy hauskoihin keskusteluihin ja seikkailuihin. Peli ja sen tehtävät on laadittu peruskoulun ruotsin kielen opetussuunnitelman tasoa vastaavaksi. Peli soveltuu niin opetuksen tueksi kuin itsenäiseen opiskeluun.

Ruotsin kielen opetusta lisättävä ammatillisella toisella asteella

Suomenkieliseen ammatilliseen perustutkintoon kuuluu yhden osaamispisteen laajuiset ruotsin kielen opinnot. Opetustuntimäärät vaihtelevat oppilaitosten välillä, mikä vaikuttaa oppimistuloksiin. Opetusta voi olla vähimmillään 12, enimmillään 18 tuntia. Ruotsinkielisessä ammatillisessa koulutuksessa suomen kielen opintojen laajuus on kaksi osaamispistettä yhden sijaan.

Katsausvuoden keväällä Hanasaaren kulttuurikeskuksen Svenska nu -verkosto, Suomen kieltenopettajien liitto SUKOL ry ja Suomen ruotsinopettajat ry ottivat kantaan sen puolesta, että molemmilla kieliryhmillä tulisi olla samanlaajuiset toisen kotimaisen kielen opinnot ammatillisella toisella asteella.¹⁵³ Ruotsia osaavia työntekijöitä tarvitaan, mutta nykyinen koulutus ei tarjoa lähellekään riittävää ammatillista kielitaitoa.

Svenska nu -verkoston ja Suomen kieltenopettajien liitto SUKOL ry:n syksyllä 2021 teettivät haastattelututkimuksen keskipitkän ruotsin varhentamisen vaikutuksista (syksyllä 2016 toteutetussa uudistuksessa keskipitkän ruotsin opiskelu varhennettiin alkamaan jo 6. luokalta).¹⁵⁴ Uudistuksessa kaksi viikkotuntia siirrettiin alakouluun, minkä seurauksena yläkoulun opetustuntimäärä pieneni. Opettajien mukaan uudistus ei ole vastannut tarkoitustaan eikä asetettuihin tavoitteisiin ole päästy.^{155,156} Syksystä 2024 yläkoulun ruotsiin tulee yhden viikkotunnin lisäys (ks. osio ”Ruotsin kielen opiskeluun yhden viikkotunnin lisäys”).

¹⁵² Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 71:

https://www.kotus.fi/files/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

¹⁵³ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/ruotsin-kielen-opetusta-lisattava-ammattillisella-toisella-asteella?publisherId=58817177&releaseld=69941129>, 12.5.2022

¹⁵⁴ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 30:

https://www.kotus.fi/files/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

¹⁵⁵ <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008842738.html>, 29.5.2022

¹⁵⁶ <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008852710.html>, 3.6.2022

Yläkoulun päättäneiden ruotsin kielen taidon heikkeneminen havaitaan myös ammatillisessa koulutuksessa. Osaamisaukkoa ei ole mahdollista paikata yhden osaamispisteen laajuisilla opinnoilla.

Ruotsin kielen ylioppilaskoe säilyy vapaaehtoisena

Toisen kotimaisen kielen ylioppilaskoe muuttui vapaaehtoiseksi vuonna 2005. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan 2019 kirjattiin toisen kotimaisen kielen kokeesta seuraava: ”Hallitus asettaa tavoitteeksi toisen kotimaisen kielen palauttamisen pakolliseksi ylioppilaskirjoituksessa.”¹⁵⁷ Kouluruotsin asemaan tehtävät muutokset synnyttivät kärjekkään ajatustenvaihdon.¹⁵⁸

Asia ei edennyt hallituksen alkutaipaleella. Teemaan palattiin katsausvuonna hallituskauden kääntyessä loppuun. Opetusministeri **Li Andersson** ilmoitti, ettei hallitus edistäkään hallitusohjelman tavoitetta. Ruotsin kielestä ei tule pakollista ainetta ylioppilaskirjoituksiin.^{159,160,161}

Tärkeä syy hankkeen kariutumiseen on Anderssonin mukaan se, ettei uuden lukiolain aiheuttamia vaikutuksia tunneta vielä tarkasti. Ylioppilastutkintolaki muutettiin 2019.¹⁶² Kokeen rakenne muuttui niin, että tutkintoon kuuluu neljän sijaan viisi pakollista koetta. Muutos koski ensimmäisenä oppilaita, jotka aloittivat suorittaa tutkintoa keväällä 2022. Ylioppilastutkinto on aiempaa vaativampi, ja toisen kotimaisen kielen yhteinen koe lisäisi työkuormaa entisestään. Lakimuutoksen vaikutukset lukiolaisten jaksamiseen on selvitettävä ensiksi.

Toinen syy Anderssonin mukaan on, ettei vuonna 2016 toteutettu toisen kotimaisen kielen opiskelun aikaistaminen ei ole parantanut oppilaiden kielitaitoa toivotulla tavalla. Toisen kotimaisen kielen opetusta on liian vähän yläkoulussa eikä oppilaalla siksi ole peruskoulun lopussa välttämättä sellaista pohjaa, josta voisi jatkaa opintoja toisella asteella. Peruskoulun ruotsin kielen opetuksen ongelmat tulisi ratkaista ensiksi, ja vasta sen jälkeen tarkastella ruotsin kielen asemaa ylioppilaskokeessa (ks. myös osio ”Ruotsin kielen opiskeluun yhden viikkotunnin lisäys”).

¹⁵⁷ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 6–12:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

¹⁵⁸ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 53–55:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

¹⁵⁹ <https://www.nurmijarvenuutiset.fi/paikalliset/4675823>, 17.6.2022

¹⁶⁰ <https://yle.fi/a/3-12043017/64-3-86742>, 17.6.2022

¹⁶¹ <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/6a67fee4-8a6a-454e-be83-b1a69114d898>, 17.6.2022

¹⁶² <https://okm.fi/-/ylioppilastutkinto-uudistuu-jatkossa-kaikki-opiskelijat- kirjoittavat-vahintaan-viisi-ainetta>, 15.11.2018

Kaksikielisestä yliopistotutkinnosta on hyötyä työelämässä

Helsingin yliopistossa, ainoana yliopistona Suomessa, on voinut suorittaa kaksikielisen *tvex*-tutkinnon vuodesta 2010 lähtien (tutkinnon lyhenne on *tvex* tarkoittaa ilmausta *tvåspråkig examen*). *Tvex* tarjoaa opiskelijoille mahdollisuuden kouluttautua alansa kaksikielisiksi asiantuntijoiksi (suomi–ruotsi). Katsausvuonna julkaistiin yliopiston laatima selvitys kaksikielisen tutkinnon suorittaneiden opiskelijoiden kokemuksista ja kielitaidon tuomista hyödyistä työelämässä.^{163,164}

Selvityksen laatimisen aikoihin kaksikielisen tutkinnon pystyi suorittamaan kahdeksassa koulutusohjelmassa. Niihin kuuluivat muun muassa biologian, ympäristötieteiden, fysiikan ja oikeusnotaarin koulutusohjelmat. Lisäksi neljää uutta *tvex*-koulutusohjelmaa kaavailtiin.

Kaksikielisen tutkinnon on suorittanut 282 opiskelijaa. Selvitykseen osallistuneista 70 prosenttia mainitsi, että tutkinnossa karttuneesta kieliosaamisesta on ollut hyötyä työmarkkinoilla. Tutkinto tarjosi myös riittävät valmiudet työskennellä suomeksi ja ruotsiksi. Ruotsia käytti työssään säännöllisesti 30 prosenttia suomenkielisistä vastanneista. Kolme prosenttia vastanneista ilmoitti, ettei kaksikielisestä tutkinnosta ole ollut hyötyä työmarkkinoilla.

Kaksikielinen tutkinto tuottaa opiskelijan heikommassa kielessä C1-tasoisien kielitaidon (edistyneen tason kielenhallinta). Opintoihin kuuluu C1-kielikokeen suorittaminen, ja siitä saa myös todistuksen. Tämäntasoinen kielitaito ei riitä valtionhallinnossa osoitukseksi erinomaisesta suomen tai ruotsin taidosta (vaatimustaso on C2 tai valtionhallinnon erinomaisen taidon tutkinto).¹⁶⁵ Selvityksen tekijöiden mukaan tutkinnossa saavutettu kielitaito tulisi hyväksyä julkishallinnon virkojen kelpoisuusvaatimuksissa osoitukseksi erinomaisesta kielitaidosta.

¹⁶³ https://issuu.com/mslindst/docs/rapport_om_tvex-kartti_ggning_slutli_fed3b215393918, 25.2.2022

¹⁶⁴ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/uusi-selvitys-osoittaa-etta-kaksikielisesta-tutkinnosta-on-hyotya-tyoelamassa?publisherId=3747&releaseld=69934157>, 9.3.2022

¹⁶⁵ Eurooppalainen kielitaidon viitekehys CEFR (Common European Framework of Reference for Languages), taitotasot <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168045bb70>

Ruotsinkielinen koulutus suomenkielisissä kunnissa

Hämeenlinnassa haaveillaan edelleen ruotsinkielisestä yläkoulusta

Hämeenlinnan ruotsinkielistä peruskoulutusta käsiteltiin Kielipolitiikan vuosi 2019 -katsauksessa.¹⁶⁶ Vuonna 2019 Hämeenlinnassa oli ruotsinkielinen päiväkotikielinen ja alakoulu, jossa oli 28 oppilasta. Yläkoulusta haaveiltiin. Tilanne ei ole muuttunut, sillä katsausvuonna ruotsinkielistä yläkoulua odotettiin yhä tulevaisuuteen.¹⁶⁷ Yläkouluun Tampereelle kuljetaan edelleen taksikyvyillä päivittäin.

Hämeenlinnan ruotsinkieliset ovat olleet harmissaan siitä, ettei peruskoulua voi suorittaa kaupungissa ruotsiksi. Ruotsinkielinen vanhempainyhdistys ja Tavastsvenskar ry ovat käyneet neuvotteluja kaupungin kanssa yläkoulun saamiseksi. Huoltajat ovat toivoneet Hämeenlinnaa ruotsinkielistä yläkoulua vaikka vuosiluokka kerrallaan. Neuvottelujen perusteella parannusta saattaa olla tulossa.

Tuusula kehittää ruotsinkielistä varhaiskasvatusta ja perusopetusta

Kuntaliitto toteuttaa verkostokoulu-hankkeen vuosina 2022-2024. Siinä parannetaan kuntien välistä yhteistyötä ja kehitetään uudenlaisia ratkaisuja perusopetuksen järjestämiseksi. Tuusulan kunta valittiin hankkeeseen kehittämään ruotsinkielistä varhaiskasvatusta ja perusopetusta.^{168,169}

Ruotsin- ja suomenkielinen opetus sijoitetaan Tuusulassa yhteisiin tiloihin vuoden 2024 elokuussa. Ruotsin asemaa vahvistetaan sekä samalla varaudutaan ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen oppilasmäärien kasvuun. Hankkeen tavoitteet voi tiivistää seuraavasti:

- Tuusulassa on vahva yhtenäinen ruotsinkielistä varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen polku.
- Suomenkieliset lapset ja oppilaat voivat oppia ruotsia monipuolisella tavoin.

¹⁶⁶ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 70–71:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

¹⁶⁷ <https://yle.fi/a/74-20003538>, 4.11.2022

¹⁶⁸ <https://www.keski-uusimaa.fi/paikalliset/4686989>, 22.6.2022

¹⁶⁹ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/tuusula-kehittaa-ruotsinkielista-varhaiskasvatusta-ja-perusopetusta-osana-kuntaliiton-verkostoperuskouluhanketta.html>, 22.6.2022

- Uuden Kirkonkylän kampuksen kaksikielinen yhteisöllinen toimintakulttuuri luo kiinnostusta laajemmalle seudulliselle yhteistyölle.

Tuusulan ruotsinkielisessä alakoulussa (Klemetskog skola) on viitisenkymmentä oppilasta.¹⁷⁰ Tilastokeskuksen tietojen mukaan äidinkieltään ruotsinkielisten määrä Tuusulassa on pysynyt samana viime vuodet (2020: 578, 2021: 572, 2022: 577).¹⁷¹ Vahvistuva ruotsinkielinen koulutus houkuttelee kaksi- ja monikielisiä perheitä muuttamaan kuntaan, samaan tapaan kuin ruotsinkielisen koulutuksen laajentuminen on tuonut väkeä Lahteen ja sen ympäristöön.¹⁷²

Kotka Svenska Samskola

Ruotsinkielisellä koulutuksella on pitkä historia Kotkassa: Kotka Svenska Samskola perustettiin vuonna 1885.^{173,174} Koulussa on noin tällä hetkellä noin 180 oppilasta. Oppilaita tulee kouluun Kotkan kaupungin lisäksi useasta lähiseudun kunnasta. Koulun yhteydessä toimii yksityinen päiväkotiki (Kotka Svenska Barntädgård), joka on perustettu 1915. Päiväkodissa (varhaiskasvatuksessa) on nelisenkymmentä paikkaa. Kotkassa on näin muodoin eheä ruotsinkielinen koulupolku varhaiskasvatuksesta ylioppilaaksi.

Tilastokeskuksen väestötietojen mukaan Kotkassa oli vuoden 2022 lopussa 484 äidinkieltään ruotsinkielistä.¹⁷⁵ Ruotsinkielisessä koulutuksessa on paljon oppilaita suhteutettuna kaupungin ruotsinkieliseen väestöön. Oppilaat tulevat monenlaisista kieli- ja kulttuuritaustoista, myös täysin suomenkielisistä.^{176,177} Kotka Svenska Samskolanissa opiskellaan ruotsiksi, mutta verraten suuri osa oppilaista puhuu keskenään suomea. Ruotsin kieli on kuitenkin vahvasti läsnä oppilaiden arjessa koulupäivinä.

¹⁷⁰ https://www.tuusula.fi/koulu/index.tpl?sivu_id=8397

¹⁷¹ Tilastokeskuksen väestörakennetilasto
https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vaerak/statfin_vaerak_pxt_11rm.px/

¹⁷² Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 62–63:
https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

¹⁷³ <https://www.kotkasamskola.com/>

¹⁷⁴ https://sv.wikipedia.org/wiki/Kotka_Svenska_Samskola

¹⁷⁵ Tilastokeskuksen väestörakennetilasto
https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vaerak/statfin_vaerak_pxt_11rm.px/

¹⁷⁶ <https://yle.fi/a/3-9984063>, 19.12.2017

¹⁷⁷ <https://yle.fi/a/74-20003516>, 6.11.2022

Terveydenhuolto

Turun yliopisto alkaa kouluttaa kaksikielisiä lääkäreitä

Turun yliopisto ja Åbo Akademi alkavat kouluttaa kaksikielisiä lääkäreitä säätiörahoituksen turvin.^{178,179,180,181} Stiftelsen Eschnerska Frilasarettet lahjoitti Turun yliopiston kaksikieliselle lääkärikoulutukselle 600 000 euroa. Lahjoitusvaroilla voidaan palkata viideksi vuodeksi yliopistonlehtori ja osa-aikainen professori.

Tehtävänhaltijat organisoivat ja toteuttavat kaksikielistä lääkärikoulutusta suomenkielisen tutkinto-ohjelman osana. Åbo Akademi osallistuu hankkeeseen tarjoamalla ruotsin kielen opetusta lääkäriopiskelijoille, ennen kuin varsinainen kliininen koulutus alkaa. Yliopiston tavoitteena on kouluttaa kaksikielisiä lääkäreitä etenkin Varsinais-Suomen hyvinvointialueen tarpeisiin.

Suomessa on lääkäripula. Mielipidekirjoituksessa esitettiin asian ratkaisemiseksi suomalais-ruotsalaista koulutusyhteistyötä.¹⁸² Suomalaiset (tai jopa ruotsalaiset) Ruotsissa opiskelleet lääkärit voisivat suorittaa erikoistumisjaksot ruotsinkielisten potilaiden hoitotyössä esimerkiksi Turun yliopistollisessa sairaalassa. Varsinais-Suomi saisi kätevästi lisää lääkäreitä.

Rahat eivät riitä uusien Käypä hoito -suositusten ruotsintamiseksi

Käypä hoito -suosituksia käännettiin ruotsiksi hankerahoituksen vuosina 2020–2021.¹⁸³ Suositusten kääntäminen ruotsiksi päättyi vuoden 2021 lopussa, kun hanke loppui.¹⁸⁴ Vuoden 2021 lopussa kaikki 78 suositusta oli julkaistu ruotsiksi.

Jo tehty käännöstyö uhkaa valua hiekkaan kahdesta syystä. Ensinnäkin suosituksia päivitetään, ja käännökset vanhenevat samaa tahtia, jollei niitä

¹⁷⁸ <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/mediatiedote/turun-yliopisto-alkaa-kouluttaa-kaksikielisia-laakareita>, 18.2.2022

¹⁷⁹ <https://yle.fi/a/3-12324002>, 18.2.2022

¹⁸⁰ <https://www.ts.fi/uutiset/5573791>, 18.2.2022

¹⁸¹ <https://www.medi uutiset.fi/uutiset/turun-yliopisto-alkaa-kouluttaa-kaksikielisia-laakareita-yhteistyossa-abo-akademin-kanssa/11b3fa18-d40a-49e6-a551-87949db73805>, 22.2.2022

¹⁸² <https://www.ts.fi/lukijoilta/5583730>, 3.3.2022

¹⁸³ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 83:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

¹⁸⁴ <https://www.duodecim.fi/2022/01/14/kaikki-kaypa-hoito-suositukset-nyt-myos-ruotsiksi-kaannostyota-ei-voida-jatkaa-tulevien-suositusten-osalta-hankerahoituksen-paattytya/>, 13.1.2022

päivitetä. Toisekseen kokonaan uusia suosituksia ei voida enää julkaista ruotsinkielisinä.

Lääketieteellisen tekstin kääntäminen vaatii kääntäjältä erityisesti ammattisanaston tuntemista. Ruotsinnoshanke toteutettiin käännöstoimistojen ja kokeneiden kaksikielisten erikoislääkäreiden yhteistyönä niin, että kääntäjän työn tarkisti äidinkielenään ruotsia puhuva, aihepiiriin perehtynyt lääkäri. Jotta suositusten kääntäminen ruotsiksi voisi jatkua, se edellyttäisi noin 100 000 euron lisäystä vuosittaiseen Käypä hoito-rahoitukseen.

Poimintoja

Pääministeri ei puhukaan ruotsia

Pitäisikö Suomen johtavien poliitikkojen käyttää ruotsia virkatehtävässään, esimerkiksi pohjoismaisessa yhteistyössä? Käytäntönä on ollut, että pääministeri puhuu ruotsia julkisissa yhteyksissä, toki kukin tyyllillään.¹⁸⁵ Pääministeri Sanna Marin (sd.) poikkesi tästä, sillä hän ei puhunut ruotsia julkisuudessa. Kun Marin valittiin Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen puheenjohtajaksi elokuussa 2020, kiitospuheen ruotsinkielinen osuus kesti 15 sekuntia. Syksyllä 2022 ensimmäistä kertaa Suomessa vierailleen ruotsin pääministerin **Ulf Kristerssonin** ja Marinin yhteisessä tiedotustilaisuudessa puhuttiin englantia. Julkisessa keskustelussa Marinia rohkaistiin puhumaan ruotsia.¹⁸⁶

Bittimittari.fi ruotsiksi

Bittimittari.fi on verkkopalvelu, jolla voi mitata verkkoyhteyden nopeutta ja laatua. Kuluttaja voi verrata sen tuottamaa mittaustulosta esimerkiksi liittämäsopimuksessa mainittuun nopeuteen tai päätellä minkälainen yhteysnopeus olisi sopiva omiin käyttötarkoituksiin.

Keväällä 2022 Liikenne- ja viestintävirasto pyysi Kotimaisten kielten keskukselta lausunnon *Bittimittari.fi*-nimisen verkkopalvelun ruotsinkielisestä nimestä. Kantaa pyydettiin erityisesti siihen, tarvitseeko palvelun suomenkielinen nimi kääntää ruotsiksi esimerkiksi muotoon *Bitmätaren.fi* vai riittääkö pelkästään palvelun sisällön tarjoaminen ruotsin kielellä.

Kotimaisten kielten keskuksen lausunnossa todetaan, että valtion tarjoamalla kaksikielisellä palvelulla on oltava nimi sekä suomeksi että ruotsiksi. Suomen ja ruotsin puhujia on kohdeltava yhdenvertaisesti. Ehdotus *Bitmätaren.fi* ei ole käyttötarkoituksessaan toimiva ruotsinkielinen nimi eikä myöskään sen suomenkielinen vastine *Bittimittari.fi*. Kotimaisten kielten keskus suositti palvelulle ruotsinkielistä nimeä *Nätkollen*. Suomenkielinen nimi voisi olla *Verkkoyhteydsmittari*.

Palvelu avattiin loppukeväältä 2022. Verkkopalvelun nimi suomeksi on *Bittimittari.fi* ja verkko-osoite <https://bittimittari.fi/fi>. Palvelun ruotsinkieliseksi, tekstissä käytettäväksi nimeksi tuli *Bitmätaren.fi*. Ruotsinkielinen verkko-osoite on <https://bittimittari.fi/sv>. Kielilaki ei velvoita käyttämään viranomaisten verkkotunnuksissa ja sähköpostiosoitteissa kansalliskieliä. Se olisi kuitenkin suotavaa viranomaiskäytännön yhtenäistämiseksi ja hyvän hallinnon takaamiseksi.

¹⁸⁵ <https://yle.fi/a/74-20003142>, 1.11.2022

¹⁸⁶ <https://www.lansivayla.fi/paikalliset/5475000>, 6.11.2022

SAAMEN KIELET

Kansainvälinen alkuperäiskansojen kielten vuosikymmen 2022–2032

YK on julistanut kymmenvuotiskauden 2022–2032 kansainväliseksi alkuperäiskansojen kielten vuosikymmeneksi (*the International Decade of Indigenous Languages*, lyhenne *IDIL*).^{187,188} Maailman väestöstä 6 prosenttia kuuluu alkuperäiskansoihin, mutta maailmassa puhutuista kielistä yli 4 000 on alkuperäiskansojen kieliä. Monet niistä ovat uhanalaisia. Saamelaiset ovat Pohjois-Euroopan ainoa alkuperäiskansa. Suomessa puhuttavista kolmesta saamen kielestä ainoastaan pohjoissaamen asema on vakaa. Inarinsaame ja koltansaame tarvitsevat kielenelvytystä pysyäkseen hengissä.

Kansainvälisen alkuperäiskansojen kielten vuosikymmenen keskeinen teema on kielten elinvoimaisuuden turvaaminen. Alkuperäiskansoilla on oikeus säilyttää kielensä. Tulevan vuosikymmenen aikana on mahdollisuus tehdä yhteistyötä ja käydä maailmanlaajuista vuoropuhelua kielten olemassaolon turvaamiseksi. Kielellisestä monimuotoisuudesta pyritään tekemään normaalitila.

Ruotsin, Suomen ja Norjan saamelaiskäräjät järjestivät katsausvuonna *Mija tekno*-kieliteknologiaseminaarin osana alkuperäiskansojen kielten vuosikymmeneen liittyvää yhteistyötä.^{189,190} Seminaarin tavoitteena oli löytää yhteinen saamelainen kärkihanke, jossa hyödynnetään kieliteknologiaa.

¹⁸⁷ <https://idil2022-2032.org/>

¹⁸⁸ <https://www.samediggi.fi/idil-2022-2032/>

¹⁸⁹ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/mija-tekno-kieliteknologiaseminaari-luulajassa.html>, 4.4.2022

¹⁹⁰

https://www.epressi.com/media/userfiles/151122/1649074602/qiellasem_inara_kieliseminaari_sprakseminarium_10-11-maj-2022.pdf

Saamen kielikaltio sai pysyvän rahoituksen

Sámi Giellagáldu (Saamen kielikaltio) on Suomen, Ruotsin ja Norjan välinen yhteistyöelin, joka keskittyy saamelaiskieliin ja niiden huoltoon. Se aloitti toimintansa Saamelaisen Parlamentaarisen Neuvoston alaisuudessa vuonna 2013. Toiminta perustui aluksi hankerahoitukseen, kunnes vuonna 2022 Kielikaltio sai pysyvän rahoituksen, josta vastaavat Norjan, Suomen ja Ruotsin saamelaiskäräjät.^{191,192} Heinäkuussa 2022 sille valittiin ensimmäinen johtaja, suomalainen **Mika Saijets**.¹⁹³

Kielikaltio on itsenäinen organisaatio, joka toimii hallinnollisesti Norjan saamelaiskäräjien yhteydessä. Sen toimintaa johtaa kuusijäseninen hallitus, johon kunkin maan saamelaiskäräjät nimeävät edustajansa. Suomen saamelaiskäräjien saamen kielen toimiston kielityöntekijät ovat tarjonneet kielineuvontaa ja kielenhuoltoa pohjois-, inarin- ja koltansaamen kielissä. Tämä palvelu päättyi saamelaiskäräjillä nykymuodossaan vuoden 2022 lopussa.¹⁹⁴ Saamen kielten huollon ydintehtävät siirtyivät kielikaltioon.

¹⁹¹

https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka/ajankohtaista_kielipolitiikasta/saamen_kielille_pysyva_kielenhuoltoelin.38892.news, 20.9.2022

¹⁹² <https://www.samediggi.fi/sami-giellagaldu/>

¹⁹³

https://www.sprakinstitutet.fi/sv/aktuellt/spraknytt/samerna_far_ett_permanent_sprakvardsorgan.38887.news, 20.9.2022

¹⁹⁴ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kieli/kielineuvonta-paattyy-nykymuodossa-suomen-saamelaiskarajilla.html>, 15.12.2022

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio kangerrellen käyntiin

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio aloitti toimintansa joulukuussa 2021.¹⁹⁵ **Anni-Kristiina Juuso** valittiin saamelaisten totuus- ja sovintokomission pääsihteeriksi tammikuussa 2022.^{196,197} Helmikuussa 2022 valtioneuvosto ja Lapin sairaanhoitopiiri sopivat totuus- ja sovintoprosessiin liittyvän psykososiaalisen tuen järjestämisestä saamelaisille.¹⁹⁸

Totuus- ja sovintokomission työ käynnistyi kangerrellen.^{199,200,201, 202,203,204,205} Toukokuussa 2022 komissiossa saamelaiskäräjien mandaatilla toimineet komissaarit **Miina Seurujärvi** ja **Heikki J. Hyvärinen** pyysivät valtioneuvostolta vapautusta tehtävistään. Seurujärvi toimi komission puheenjohtajana. Valtioneuvosto myönsi Seurujärvelle ja Hyväriselle eron komission jäsenyydestä 25.5.2022 lukien. Moninaisten vaiheiden jälkeen saamelaiskäräjät valitsi uusiksi komissaareiksi **Anni-Siiri Länsmanin** ja **Heikki Palton** syyskuun lopussa. Joulukuussa 2022 totuus- ja sovintokomissio palasi takaisin työhönsä ja aloitti saamelaisten kuulemiset. Työ jatkui vuonna 2023.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko osallistuu tahollaan totuus- ja sovintoprosessiin. Sen hanke *Saamelaiset kirkossa (2023–2024)* on osa

¹⁹⁵ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 38:

https://www.kotus.fi/files/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

¹⁹⁶ <https://yle.fi/a/3-12295356>, 31.1.2022

¹⁹⁷ <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008600611.html>, 26.2.2022

¹⁹⁸ <https://yle.fi/a/3-12311253>, 10.2.2022

¹⁹⁹ <https://yle.fi/a/3-12439132>, 10.5.2022

²⁰⁰ <https://www.epressi.com/tiedotteet/politiikka/saamelaiskarajat-valitsi-totuus-ja-sovintokomission-komissaareiksi-anni-siiri-lansmanin-ja-heikki-palton.html>, 3.10.2022

²⁰¹ <https://www.lapinkansa.fi/oma-komissaari-inarinsaamelaisille/4989944>, 8.10.2022

²⁰² <https://www.samediggi.fi/2022/08/09/saamelaiskarajat-siirtaa-komissaarien-valintaa-eteenpain/>, 9.8.2022

²⁰³ <https://www.samediggi.fi/2022/09/05/saamelaiskarajien-hallitus-palauttaa-totuus-ja-sovintokomission-tilanteen-ja-jatkotoimet-uudelleen-ratkaistavaksi-tayskokoukselle/>, 5.9.2022

²⁰⁴ <https://www.epressi.com/tiedotteet/politiikka/saamelaiskarajat-valitsi-totuus-ja-sovintokomission-komissaareiksi-anni-siiri-lansmanin-ja-heikki-palton.html>, 3.10.2022

²⁰⁵ <https://yle.fi/a/74-20007941>, 9.12.2022

kirkon ja saamelaisten sovinnontyötä, jossa selvitetään totuus yhteisestä historiasta.^{206,207}

²⁰⁶ <https://www.seurakuntalainen.fi/uutiset/saamelaiset-kirkossa-hankesai-rahoituksen-kirkolliskokoukselta/>, 10.11.2022

²⁰⁷ <https://evl.fi/uutishuone/tiedotearkisto/-/items/item/46611/Piispainkokous+hyvaksyi+Saamelaiset+kirkossa+hankesuunnitelman+vuosille+2023-2024>, 7.12.2022

Hyvinvointialueen saamen kielen lautakunnan kokoonpanosta kinaa

Hyvinvointialueita koskeva laki tuli voimaan kesällä 2021. Sen 33. pykälässä säädetään hallintoalueen kielilautakunnista. Kaksikielisillä hyvinvointialueilla toimii kansalliskielilautakunta ja Lapin hyvinvointialueella saamen kielen lautakunta. Laissa todetaan, että ”lautakunnan jäseniksi valitaan hyvinvointialueen kielivähemmistöön kuuluvia henkilöitä”. Lisäksi pykälässä on seuraava maininta saamen kielen lautakunnasta:

Hyvinvointialueella, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on saamen kielen lautakunta. Lautakunnan jäseniksi valitaan saamenkielisiä henkilöitä. Vähintään 40 prosenttia lautakunnan jäsenistä on nimettävä saamelaiskäräjien sekä kolttalain (235/1995) 42 §:ssä tarkoitetun kyläkokouksen esittämistä henkilöistä siten, että kyläkokous esittää näistä yhtä henkilöä.

Puolueet päättivät Lapin hyvinvointialueen valtuuston paikkojen jaosta helmikuussa 2022.²⁰⁸ Samassa yhteydessä tehtiin päätös saamen kielen lautakunnan paikkojen jakautumisesta puolueiden edustajien (hyvinvointialueiden valtuutettujen) ja saamelaisten valitsemien jäsenten kesken. Sen mukaan saamen kielen lautakunnassa on kuusi saamelaisten edustajaa ja seitsemän hyvinvointialueen valtuutettua. Lapin hyvinvointialueen hallintosääntöön (18. §) asia on kirjattu seuraavasti:²⁰⁹

Saamen kielen lautakuntaan valitaan 13 jäsentä, jotka aluevaltuusto valitsee. Aluevaltuusto valitsee jäsenistä puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan. Lautakunnan jäseniksi valitaan saamenkielisiä henkilöitä. Jäsenistä kuusi (6) nimetään saamelaiskäräjien sekä kolttalain (235/1995) 42 §:ssä tarkoitetun kyläkokouksen esittämistä henkilöistä siten, että kyläkokous esittää näistä yhtä henkilöä. Jokaisella jäsenellä on henkilökohtainen varajäsen.

Saamelaiskäräjien mukaan ratkaisu ei vastaa aiempaa neuvottelutulosta lautakunnan kokoonpanosta.²¹⁰ Hyvinvointialueen väliaikaisen valmistelutoimielimen ja saamelaiskäräjien välisissä neuvottelussa tammikuussa 2022 sovittiin siitä, että saamen kielen lautakunnassa olisi kuusi hyvinvointialueen nimeämää jäsentä, viisi saamelaiskäräjien nimeämää jäsentä ja yksi kolttien kyläkokouksen nimeämä jäsen.

Aluevaltuusto suurimman ryhmän puheenjohtaja **Markus Lohi** (kesk.) vastasi saamelaiskäräjien kritiikkiin.²¹¹ Lohen mukaan valmistelutoimielin ei ole voinut sopia paikkajaosta, koska siltä on puuttunut poliittinen ohjaus.

²⁰⁸ <https://yle.fi/a/3-12316171>, 14.2.2022

²⁰⁹ <https://lapha.fi/documents/594637/716511/Lapin-hyvinvointialueen-hallintosaanto.pdf/>

²¹⁰ <https://www.epressi.com/tiedotteet/politiikka/lapin-aluevaltuuston-paikkajako-julkistettu-saamen-kielen-lautakunnan-kokoonpano-ei-vastaa-neuvottelutulosta.html>, 15.12.2022

²¹¹ <https://yle.fi/a/3-12319468>, 16.2.2022

Lisäksi lautakunnan jäsenmäärän on oltava pariton äänestystilanteiden takia.

Lain mukaan saamen kielen lautakunnan ”jäseniksi valitaan saamenkielisiä henkilöitä”. Kuuluuko saamen kielen lautakunnan jäsenen osata saamen kieltä? Mitä tarkoittaa ”saamenkielinen henkilö”? Näitäkin kysymyksiä jouduttiin käsittelemään. Saamen kielen lautakuntaan nimitetty **Juha-Pekka Mikkola** (ps.) on kolttasaamelainen, joka on merkitty saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, mutta hän ei osaa saamen kieltä.²¹² Saamen kielen lautakunnan puheenjohtajan **Laura Niittyvuopio-Vallen** (kesk.) näkökannan mukaan lautakunnan jäseneksi ei voida valita saamen kieltä taitamatonta henkilöä. Lautakunnan kokouksissa käytetään saamea ja puhe tulkitaan inarinsaameksi, koltansaameksi ja pohjoissaameksi.

Eduskunnassa esitettiin kirjallinen kysymys aiheesta.^{213,214} Se kiteytyi siihen, voiko muu kuin saamenkielinen henkilö tulla valituksi lautakunnan jäseneksi. Kuntaministeri **Sirpa Paateron** totesi vastauksessaan, että sääntelyn tarkoituksena on taata mahdollisuus käyttää saamen kieltä. Saamen kieltä taitamaton henkilö – joka katsotaan vaalikelpoiseksi saamen kielen lautakuntaan – voi käyttää tarvittaessa suomen kieltä. Tämän mukaisesti tulkkaus kuuluu järjestää sekä suomen kielestä saameksi että päinvastoin.

Paatero ei kuitenkaan ottanut kantaa saamen kielen lautakunnan jäsenten vaalikelpoisuuteen. Siitä päättää hyvinvointialue. Jos asia etenee muutoksenhakuprosessiin, päätöksen tekee hallintotuomioistuin. Hänen mukaansa kielilautakunta on uusi elin, eikä hallintotuomioistuimen ratkaisuihin pohjautuvaa oikeuskäytäntöä jäsenten kelpoisuudesta ole vielä olemassa.

Keskustelu saamen kielen lautakunnan kokoonpanosta jatkui, kun Lapin hyvinvointialueen aluehallitus esitti kokouksessaan 27.4.2022 aluevaltuustolle, että saamen kielen lautakunnan nimeäminen tulee käsitellä uudestaan ja valita lautakuntaan saamenkielisiä jäseniä.^{215,216} Aluehallituksen mukaan aluevaltuuston aiemmin tekemä päätös ei ollut lainmukainen, sillä lautakunnan jäseniksi olisi pitänyt valita saamenkielisiä henkilöitä.

Aluevaltuusto kokouksessaan 6.6.2022 ei päässyt sopuun asian käsittelystä ja palautti vuorostaan asian uudelleen valmisteltavaksi aluehallitukseen.²¹⁷

²¹² <https://yle.fi/a/3-12341340>, 3.3.2022

²¹³

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/KKV_88+2022.pdf, 29.3.2022

²¹⁴ <https://yle.fi/a/3-12386151>, 1.4.2022

²¹⁵ https://lapha-julkaisu.tweb.fi/ktwebscr/pk_asil_tweb.htm?bid=563, 27.4.2022

²¹⁶ <https://www.lapinkansa.fi/aluehallitus-saamen-kielen-lautakunta-pitaa-valita/4552092>, 28.4.2022

²¹⁷ https://lapha-julkaisu.tweb.fi/ktwebscr/pk_asil_tweb.htm?bid=672, 6.6.2022

Syitä asian jäädyttämiseen valtuustossa oli useita, mutta keskeisenä syynä mainittiin, ettei hallituksen esittämä kokoonpano ole tasa-arvolain mukainen. Aluehallitus päätti kokouksessaan 16.6.2022 pyytää saamelaiskäräjiä ja kolttien kyläkokousta tekemään uuden esityksen saamen kielen lautakuntaan jäseniksi ja varajäseniksi, niin että esitys olisi tasa-arvolain mukainen.²¹⁸

Aluehallitus käsitteli kokouksessaan 17.8.2022 lautakunta-asiaa saatuaan saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen esitykset.²¹⁹ Kolttasaamelaisten kyläkokous oli ilmoittanut Lapin hyvinvointialueelle, ettei se vaihda jo nimeämiään jäseniä tai varajäseniä. Lautakunnan kokoonpano ei saatu kaikilta osin tasa-arvolain mukaiseksi. Niinpä aluehallitus teki tulehtuneessa tilanteessa toisenlaisen ratkaisun. Se päätti

- ”perustaa saamenkielisten palveluiden valmistelun tueksi ohjausryhmän
- nimetä ohjausryhmän jäseniksi saamen kielen lautakunnan varsinaisiksi jäseniksi tähän mennessä nimetyt henkilöt ja puheenjohtajaksi saamen kielen lautakunnan puheenjohtajan
- että ohjausryhmään ei tässä vaiheessa nimetä varajäseniä, koska varajäsenten osalta ohjausryhmä ei olisi tasa-arvolain mukainen
- että ohjausryhmä toimii valmistelun tukena siihen saakka, että saamen kielen lautakuntaan saadaan valittua jäsenet ja varajäsenet aluevaltuuston päätöksellä
- että kokouspalkkiot ja muut luottamushenkilöiden taloudelliset etuudet ohjausryhmän kokouksista maksetaan samoin perustein kuin saamen kielen lautakunnan kokouksista
- pyytää valtuustoryhmiä ja/tai puolueiden piirijärjestöjä neuvottelemaan saamelaiskäräjien ja kolttasaamelaisten kyläkokouksen kanssa toimielimen kokoonpanosta.”

Ohjausryhmän kokoonpano oli sama kuin lautakunnankin, eli ohjausryhmä oli käytännössä uudelleen nimetty lautakunta. Ryhmän oli määrä toimia valmistelun tukena, kunnes aluevaltuusto oli valinnut saamen kielen lautakunnan jäsenet ja varajäsenet. Syksyllä 2022 lautakunnan kokoonpanosta tehtiin valitus hallinto-oikeuteen²²⁰. Saamen kielen lautakuntaa ei käsitelty luottamuselimissä tämän jälkeen vuonna 2022.

²¹⁸ <https://lapha-julkaisu.tweb.fi/ktwebscr/files/show?doctype=7&docid=22747>, 16.6.2022

²¹⁹ <https://lapha-julkaisu.tweb.fi/ktwebscr/files/show?doctype=7&docid=28494>, 17.8.2022

²²⁰ <https://www.lapinkansa.fi/ohjausryhma-korvaa-saamen-kielen-lautakunnan-toist/4862472>, 23.8.2022

Saamen kieli koulutuksessa

Saamen kielten etäopetus suosittua

Saamen kielten etäopetusta on järjestetty viitisen vuotta opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamina hankkeina.²²¹ Utsjoen kunnan johtama ja saamelaiskäräjien koordinoima pilottihanke saamen kielten etäopetuksen kehittämiseksi toteutettiin 1.8.2018–31.12.2020. Hanke on saanut jatkorahoitusta pari kertaa, ja resurssit pyritään turvaamaan vuoteen 2026 asti. Saamen kielten (inarin-, koltan- ja pohjoissaamen) etäopetusta tarjotaan niille peruskoulun ja lukion oppilaille, jotka käyvät koulua saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.

Keväällä 2022 etäopetukseen osallistui 109 lasta ja nuorta.²²² Lukuvuoden 2022–2023 opetukseen ilmoittautui ennätysellinen määrä oppilaita (161).²²³ Inarin-, koltan- ja pohjoissaamen esiopetukseen ilmoitettiin 19, perusopetukseen 131 ja lukiokoulutukseen 11 oppilasta. Pohjoissaameen ilmoittautui yhteensä 103, inarinsaameen 38 ja koltansaameen 20 lasta ja nuorta.

Kun etäopetushankkeen viides lukuvuosi elokuussa 2022 käynnistyi, voitiin todeta, että saamen etäopetuksessa eri kouluasteilla aloitti yhteensä noin 150 oppilasta. Mukana etäopetuksessa oli 90 koulua ja yli 40 kuntaa ympäri Suomen.²²⁴ Hankkeessa oli kuusi opettajaa, joista kolme työskenteli päätoimisina tuntiopettajina. Oppilaiden määrä oli kolminkertaistunut aloitusvuodesta 2018 (2018 noin 50 oppilasta).

Oulu pyrkii tarjoamaan pohjoissaamenkielistä opetusta alakouluikäisille

Tilastokeskuksen yliaktuaarin **Juho Kevan** luonnehdinnan mukaan Oulu on ”Suomen suurin saamelaiskylä”: vuonna 2019 kaupungissa asui 1 200 saamelaistaustaista henkilöä.²²⁵ Katsausvuonna *Oulu Sámit* -yhdistys ja pohjoissaamenkielisen varhaiskasvatuksen vanhempaintoimikunta alkoivat suunnitella saamenkielistä opetusta kaupunkiin.²²⁶ Suunnitelmien

²²¹ <https://www.saamenetaopetus.com/hanke>

²²² <https://www.epressi.com/tiedotteet/kulttuuri-ja-taide/saamen-kielten-etaopetuksen-kevatlukukausi-alkoi-10.1.2022-seuraavan-lukuvuoden-ilmoittautuminen-avataan-helmikuussa.html>, 11.1.2022

²²³ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/saamen-kielten-etaopetushankkeeseen-ennatysmaara-ilmoittautuneita-yli-160-oppilasta-ja-opiskelijaa.html>, 8.4.2022

²²⁴ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/saamen-kielten-etaopetushankkeen-viides-lukuvuosi-kaynnistyi-opetuksessa-mukana-jo-150-oppilasta-ja-opiskelijaa.html>, 24.8.2022

²²⁵ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 38:

https://www.kotus.fi/files/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

²²⁶ <https://yle.fi/a/3-12663305>, 20.10.2022

mukaan Lintulammen alakouluun perustettaisiin pohjoissaame–suomi-yhdysluokka syyskauden 2023 alussa. Opetusryhmän vähimmäiskoko olisi kuusi oppilasta. Toivottiin, että opetus voisi käynnistyä neljälläkin oppilaalla.

Loppuvuodesta 2022 kaupungin sivistys- ja kulttuurilautakunta päätti, että pohjoissaame–suomi-yhdysluokan perustamiseen tarvitaan vähintään neljä oppilasta.²²⁷ Lapsi voi hakea luokalle, jos on osallistunut saamelaiseen varhaiskasvatukseen tai kielipesätoimintaan taikka lapsen suvun kieli on tai on ollut pohjoissaame.

Opetus alkaa ensiksi 1–2-luokkalaisille ja sen jälkeen opetusta laajennetaan koko alakouluun. Opetuksessa käytetään sekä suomea että pohjoissaamea. Vähintään neljäsosan opetuksesta tulee tapahtua pohjoissaameksi.

Oulussa järjestetään myös saamenkielistä varhaiskasvatusta. Mäntylä-Snellmanin päiväkodin *Rásit*-ryhmä on tarkoitettu äidinkielenään pohjoissaamea puhuville 2–5-vuotiaille lapsille.²²⁸ Sen yhteydessä on kielipesätoimintaa sellaisille lapsille, joiden kotona ei käytetä saamea, mutta joilla on saamelaiset sukujuuret.

Saamenkielinen varhaiskasvatuksen opettajakoulutus alkoi Inarissa

Oulun yliopisto aloitti varhaiskasvatuksen opettajan kandidaattikoulutuksen ja erityisopettajan maisterikoulutuksen Inarissa katsausvuoden joulukuussa.^{229,230,231,232} Koulutuksessa kiinnitetään erityistä huomiota saamelaisen kulttuurin ja perinteisen tiedon erityispiirteisiin sekä kielen oppimisen pedagogisiin menetelmiin. Osa opetuksesta on saamenkielistä.

Päteviä, saamen kieltä taitavia opettajia on vähän. Noin 40 prosenttia saamenkielisen varhaiskasvatuksen henkilöstöstä on vailla kelpoisuutta. Saamenkielisiä varhaiskasvatuksen erityisopettajia ei ole toistaiseksi laisinkaan.

Opinnot toteutetaan monimuotokoulutuksina iltaisin, viikonloppuisin ja kesällä. Opetus järjestetään pääosin verkko-opetuksena, mutta lähiovetusjaksoja pidetään Inarissa ja osittain myös Oulussa. Koulutuksissa

²²⁷ <https://yle.fi/a/74-20004153>, 10.11.2022

²²⁸ <https://www.vol.fi/uutiset/saamelaista-varhaiskasvatusta-kaupungissa/>, 4.2.2022

²²⁹ <https://www.kaleva.fi/saamenkielisista-varhaiskasvatuksen-opettajista-pu/4611177>, 18.5.2022

²³⁰ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69941739/varhaiskasvatuksen-opettajille-ja-erityisopettajille-suuri-tarve-saamelaisessa-varhaiskasvatuksessa-oulun-yliopisto-aloittaa-koulutukset-inarissa?publisherId=57858920>, 18.5.2022

²³¹ <https://yle.fi/a/3-12450809>, 18.5.2022

²³² <https://yle.fi/a/3-12525677>, 6.7.2022

tehdään yhteistyötä saamelaiskäräjien, Saamelaisalueen koulutuskeskuksen ja Oulun yliopiston Giellagas-instituutin kanssa.

Saamenkielisiä opettajia Ketterä korkeakoulu -hankkeessa

Ketterä korkeakoulu -hanke perustettiin, jotta uusia saamenkielisiä opettajia saataisiin koulutettua lisää. Paljolti etäopetuksena toteutettava hanke on tuottanut uusia kelpoisia opettajia.^{233,234} Katsausvuonna tilanne näytti seuraavanlaiselta: 13 uutta opettajan kelpoisuutta eri oppiaineisiin ja 6 oli vielä tulossa. Lisäksi kymmenkunta varhaiskasvatuksen opettajaa, luokanopettajaa tai aineenopettajaa oli opiskellut hankkeen tarjoamat saamen kielen opinnot, jotta voivat opettaa saameksi.

Mittava tuki saamen kielen ja kulttuurin koulutukseen sosiaali- ja terveysalla

Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksen mukaan saamelaisten oikeudet kielen ja kulttuurin huomioiviin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin toteutuvat sattumanvaraisesti.²³⁵ Tärkeimpiä syitä palvelujen toimimattomuuteen on, että saamen kieltä osaavia ja saamelaista kulttuuria tuntevia ammatti-ihmisiä on liian vähän. Parannusta on nyt tulossa.

Oulun yliopiston Giellagas-instituutti ja Lapin ammattikorkeakoulu saavat molemmat noin miljoona euroa opetus- ja kulttuuriministeriön tukea saamen kielen ja kulttuurin opintojen järjestämiseen sosiaali- ja terveysalalla.^{236,237} Tarkoituksena on kouluttaa saamen kieltä taitavia työntekijöitä ja lisätä saamelaiskulttuurin tuntemusta. Hankkeessa luodaan saamenkielistä sosiaali- ja terveysalan sanastoa, jota voi hyödyntää sekä käytännön työssä että digitaalisissa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Koulutukset alkavat syksyllä 2023 ja kestävät vuoteen 2026. Oulun yliopistossa arvioidaan, että sen koulutuksiin osallistuu yhteensä noin 100 opiskelijaa ja jo alalla työskentelevää.

²³³ <https://www oulu fi/ fi/ uutiset/ etakoulutuksella- uusia- saamenkielisia- opettajia>, 13.12.2022

²³⁴ <https://www sttinfo fi/ tiedote/ 69960000/ etakoulutuksella- uusia- saamenkielisia- opettajia? publisherId= 57858920>, 13.12.2022

²³⁵ Miittunen, T. 2021. *Saamenkielisen sosiaali- ja terveysalan henkilöstön koulutuksen nykytilanne ja kehittämistarpeet. Selvitys saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmälle.* Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:18
<https://julkaisut valtioneuvosto fi/ handle/ 10024/ 163018>

²³⁶ <https://www oulu fi/ fi/ uutiset/ saamen-kielten-osaamista-ja- saamelaisen-kulttuurin-tuntemusta-sosiaali-ja-terveysalalla- vahvistetaan>, 16.12.2022

²³⁷ <https://yle fi/ a/ 74- 20007313>, 7.12.2022

Saamea opetellaan puhelinsovellusten avulla

Koltansaame on luokiteltu Norjassa kuolleeksi kieleksi, mutta Suomessa sitä käytetään erityisesti Sevettijärven alueella. Norjan Näätamö (Neiden) sijaitsee lyhyen matkan päässä Sevettijärveltä, mutta siellä asuva koltansaamelainen **Inge Arvola** ei päässyt lapsuudessaan oppimaan sukunsa kieltä.²³⁸

Nyt Arvola voi opiskella koltansaamen kieltä puhelinsovelluksen avulla. *New Amigos* -sovelluksen opiskelukielenä on norja. Sen avulla voi opiskella koltansaamen lisäksi myös pohjoissaamea, eteläsaamea ja luulajansaamea. Pohjoissaamea voi opetella suomeksi *IndyLan* -sovelluksella.^{239,240}

Oululainen pelialan yritys Ludocraft on kehittänyt *Gávpotfearán*-nimisen mobiilisovelluksen saamen kielen opiskeluun.²⁴¹ Sana *gávpotfearán* tarkoittaa kaupunkiseikkailua. Peli yhdistää saamen kielen kaupunkielämään, ja se kiinnostaakin juuri kaupungeissa asuvia saamelaisnuoria. Peli opettaa satoja sanoja ja fraaseja pohjoissaameksi, inarinsaameksi ja koltansaameksi. Yritys kehitti pelin saamen kielten etäopetuksen pilottihankkeessa (ks. osio ”Saamen kielten etäopetus suosittua”).

Oppijaportaali Aulasta pohjoissaamenkielinen versio

Helsingin kaupungin perusopetuksessa, lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa on ollut käytössä oppijaportaali *Aula* vuoden 2021 alusta. Sen kautta oppilaat, opettajat ja huoltajat pääsevät yhdestä paikasta koulun järjestämiin palveluihin ja oppimisympäristöihin. *Aula* on ollut alusta asti käytettävissä suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Helmikuussa 2022 siitä julkaistiin pohjoissaamenkielinen versio.²⁴²

²³⁸ <https://yle.fi/a/3-12282182>, 24.1.2022

²³⁹ <https://www.saamicouncil.net/news-archive/uusi-saamen-kielen-oppimissovellus-julkaistu>

²⁴⁰ <https://indylan.eu/prosjektet/>

²⁴¹ <https://ludocraft.com/gavpotfearan/>

²⁴² <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69931361/helsinkilaiskoulujen-oppijaportaali-aulasta-pohjoissaamenkielinen-versio?publisherId=60590288>, 4.2.2022

Kulttuuri ja taide

Musiikki

Saamenkielinen joululauluvihko julkaistiin

Kauneimmat joululaulut -tapahtuma täytti 50 vuotta katsausvuonna. Sen kunniaksi julkaistiin saamenkielinen joululauluvihko.^{243,244} Vihkossa on tuttuja lauluja kaikilla kolmella saamen kielellä (inarinsaame, koltansaame ja pohjoissaame). Mukana on myös uusi, julkaisua varten tehty pohjoissaamenkielinen joululaulu *Čuovgga urbi* (*Valon silmu*). Sen on säveltänyt saamelainen lauluntekijä **Anna Näkkäljärvi-Länsman** ja sanoittanut runoilija **Inger-Mari Aikio**.²⁴⁵ Saamenkielisiä *Kauneimmat joululaulut* -tilaisuuksia järjestetään saamelaisalueen ulkopuolella isoissa kaupungeissa: Helsingissä, Turussa, Tampereella ja Oulussa.

Solju teki uuden levyn

Ulla Pirttijärvi ja hänen tyttärensä **Hildá Länsman** muodostavat Solju-yhtyeen.²⁴⁶ Sen musiikissa yhdistyvät saamen kieli ja joiku. Äänimaisemaa sävyttävät saamelaiset juuret, pohjoinen kulttuuri ja joikumusiikin rikkaat vivahteet. Tekijät luonnehtivat musiikkiaan sanoilla *eläväinen, maanläheinen, värikäs, omaperäinen, eeterinen ja maalaileva*.

Soljun uusi levy *Uvjamuoha* (*Powder Snow*) julkaistiin katsausvuoden syyskuussa.²⁴⁷ Se asetettiin ehdolle vuoden 2023 Emma-gaalan palkinnonsaajaksi. Soljun ensimmäinen levy *Ođđa Áigodat* (2018) voitti parhaan kansainvälisen musiikkijulkaisun palkinnon alkuperäiskansojen Manito Ahbee -festivaalilla Kanadassa.²⁴⁸

Nieguid duovdagat vuoden 2021 kansanmusiikkilevy

Joikuperinteestä ammentavan **Ánnámáretin** levy *Nieguid duovdagat* (*Kuvitteelliset maailmat*) valittiin vuoden 2021 kansanmusiikkilevyksi

²⁴³ <https://www.epressi.com/tiedotteet/uskonto/uusi-saamenkielinen-lauluvihko-julkaistaan-kauneimpien-joululaulujen-50-vuotisjuhlavuoden-kunniaksi.html>, 17.11.2022

²⁴⁴ <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/4c833018-a916-4058-aa27-48dba3dbf0a1>, 18.11.2022

²⁴⁵ https://www.annamaret.fi/news-annamaret/valonsilmussasoiimanjaannamaretinuusitoivo?_sm_pdc=1&_sm_rid=RF2ZD6PnVw0ZP4WDPsft6k624rt6MVD6Hj7s4Dt, 28.11.2022

²⁴⁶ <https://www.solju.fi/>

²⁴⁷ <https://lappilainen.fi/2022/12/13/tunturin-tuiverus-ja-puuterilumi-kuuluvat-soljun-musiikissa/>, 13.12.2022

²⁴⁸ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 106–107: https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

katsausvuoden helmikuussa.^{249,250} Levyn musiikki on saanut vaikutteita sekä rikkaasta joikuperinteestä että nykyisestä saamelaisesta kulttuurista. Taustaksi Ánnámáret on tutkinut äänitteitä suvun joiuista, joita hän yhdistää levyllä elektroniseen musiikkiin. Kappaleissa soitetaan myös jouhikkoa ja japanilaista shakuhachi-huilua.

Ensimmäinen livde-levy julkaistiin

Vallalla on ollut pitkään käsitys, ettei inarinsaamelaisilla ole ollut omaa musiikki- ja joikuperinnettä. Kun musiikintutkija **Marko Joste** tutki vanhoja joikuarkistoja, hän törmäsi kieleltään ja muodoltaan muista poikkeaviin joikuihin.²⁵¹ Inarinsaamelaisten avulla joit tunnistettiin livdeksi.

Livde on inarinsaamelainen laulutapa, joka oli kadoksissa yli puoli vuosisataa. Katsausvuonna inarinsaamelainen muusikko **Anna Morottaja** (inarinsaamelaiselta nimeltään **Kuobžâ-Piäkä Ánná**) julkaisi ensimmäisen livde-levyn, jonka nimeksi tuli *Livde*.

Euroviisuissa saamenkielinen selostus ensi kertaa

Euroviisuissa kirjoitettiin kielipoliittista historiaa katsausvuonna. Lähetyksessä oli ensimmäistä kertaa saamenkielinen selostus *Buorre eahket Europha*.²⁵² **Heli Huovinen** selosti viisuja inarinsaameksi ja pohjoissaamenkielisestä selostuksesta vastasi **Aslak Paltto**. Suomessa viisuja voi seurata kaikkiaan viidellä eri kielellä: suomeksi, ruotsiksi, pohjoissaameksi, inarinsaameksi ja venäjäksi.

Elokuva

Saamelaisia elokuvantekijöitä koulutetaan lisää

Saamelaisen elokuvan suosio kasvaa ja saamenkielisillä tv-tuotannoilla on kysyntää. Arktisella alueella tarvitaan elokuvantekijöitä ja media-alan osaajia entistä enemmän. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen medialinjalla on koulutettu saamelaisia elokuvantekijöitä vuodesta 2003.²⁵³ International Sámi Film Institute puolestaan on toiminut 12 vuotta Norjan Kautokeinosissa. Sen tukemana on tuotettu yli 80 saamelais- ja alkuperäiskansaelokuvaa.²⁵⁴

Katsausvuonna tiedotettiin, että Saamelaisalueen koulutuskeskus ja International Sámi Film Institute vahvistavat yhteistyötään.²⁵⁵ Niiden

²⁴⁹ <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008580970.html>, 1.2.2022

²⁵⁰ <https://riffi.fi/artikkelit/levyarviot/annamaret-nievguid-duovdagat-perinteist%C3%A4-ponnistavaa-pohjoista-maisemaa>, 9.3.2022

²⁵¹ <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008615216.html>, 21.2.2022

²⁵² <https://mesta.net/eilen-tehtiin-euroviisuhistoriaa-ei-vain-suomen-mittakaavassa-vaan-maailmanlaajuisesti/>, 11.5.2022

²⁵³ <https://www.sogsakk.fi/fi>

²⁵⁴ <https://isfi.no/>

²⁵⁵ <https://yle.fi/a/3-12375046>, 24.3.2022

elokuva-alan yhteishankkeelle myönnettiin 60 000 euroa EU-rahoitusta (*Capacity building in the indigenous sámi film industry and media education in a context of new digital media technologies*, 1.3.2022–28.2.2023).²⁵⁶ Hankkeessa kartoitetaan koulutus- ja työelämätarpeita sekä luonnostellaan uusia elokuva- ja media-alan opintopolkuja.

Katsausvuoden elokuussa tiedotettiin International Sámi Film Institute ja Netflixin välisestä yhteistyösopimuksesta.^{257,258} Sopimus on aluksi voimassa vuoden. Yhteistyön avulla Netflix haluaa saada saamelaiden ääntä paremmin kuuluville Pohjoismaissa. Elokuviin tuottamisen lisäksi yhtiö haluaa kehittää saamelaista elokuvaa ja kouluttaa elokuvantekijöitä.

Revontulien räppäri

Porvoolaisen **Petteri Saarion** ohjaamassa elokuvassa *Revontulien räppäri* seurataan saamelaisräppäri **Mihkku Laitia**, joka tunnetaan taiteilijanimellä **Yungmiq**.²⁵⁹ Pohjoissaameksi räppäävä Laita etsii omaa paikkaansa sukuelvoitteiden ja oman intohimonsa ristipaineissa. Perinteet vetävät nuorta miestä poronhoitajaksi, mutta sydän sykkii rap-musiikille. Perinteinen joikaaminen ei tunnu omalta musiikkityyliltä.²⁶⁰

Koltansaamenkielinen elokuva *Je'vida*

Ensimmäistä koltankielistä pitkää fiktioelokuvaa *Je'vida* kuvattiin katsausvuonna Sevettijärvellä.^{261,262,263} Elokuvan kuvaukset ovat olleet ainutlaatuinen kokemus ohjaaja **Katja Gauriloffille**, näyttelijöille ja paikalliselle yhteisölle. Elokuva tehtiin koko kylän voimin. Uhanalainen koltan kieli on asettanut monta pulmaa ratkottavaksi sekä ohjaajalle että näyttelijöille. Elokuva pohjautuu Katja Gauriloffin suvun tarinoiden ja saamelaisten kokemuksiin. Se on dramatisoitu tarina pakkosuomalaisuudesta. Elokuvan ensi-ilta oli keväällä 2023.

Muumilaakson kolmas tuotantokausi dubataan saamen kielille

Muumilaakson kolmas tuotantokausi (kaikkiaan 13 jaksoa) dubataan saamen kielille.²⁶⁴ Taiteen edistämiskeskus Taike myönsi dubbauksen tekemiseen 50 000 euron apurahan. Ääniversioiden tekeminen kaikille kolmelle saamen kielelle on verraten kallista, ja sitä on vaikea toteuttaa ilman erillistä tukea. Yle alkoi tuottaa Muumilaakson saamenkielisiä

²⁵⁶ <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/it/projects/search/details/2021-2-FI01-KA210-VET-000048448>

²⁵⁷ <https://yle.fi/a/3-12602076>, 31.8.2022

²⁵⁸ <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009039037.html>, 31.8.2022

²⁵⁹ <https://www.uusimaa.fi/paikalliset/5565620>, 1.12.2022

²⁶⁰ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 45:

https://www.kotus.fi/files/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

²⁶¹ <https://yle.fi/a/3-12554125>, 30.7.2022

²⁶² <https://www.lapinkansa.fi/ensimmainen-koltansaamenkielinen-elokuva-kuvataan-4807295>

²⁶³ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 45:

https://www.kotus.fi/files/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

²⁶⁴ <https://yle.fi/a/3-12655633>, 12.10.2022

ääniversioita vuonna 2019.²⁶⁵ Ensimmäisten tuotantokausien saamenkieliset Muumilaakso-jaksot tulivat nähtäville Ylen kanaville vuonna 2020.

Tietokonepeli Skábma

Mainittakoon tässä yhteydessä myös tietokonepelit, joilla on iso merkitys varsinkin nuorille kielenkäyttäjille. Suomalainen peliyhtiö Red Stage Entertainment julkaisi ensimmäisen saamenkielisen tietokonepelin *Skábma – Snowfall*.^{266,267,268,269,270,271,272} Sana *skábma* tarkoittaa pohjois-saameksi kaamosta. *Skábma* ei ole ensimmäinen vähemmistökansasta kertova peli. Vuonna 2014 ilmestynyt *Never Alone*, joka tehtiin Alaskan alkuperäiskansan inupiatien aloitteesta, on *Skábman* esikuvia.

²⁶⁵ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 108–109:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

²⁶⁶ <https://www.lapinkansa.fi/maailman-ensimmainen-saamenkielinen-konsoli-ja-tie/4540383>, 22.4.2022

²⁶⁷ <https://www.mikrobitti.fi/testit/peliarviossa-suomalainen-skabma-snowfall-saamelaistarinoina-saameksi-on-ensimmainen-lajiaan/e4db7828-f385-4468-a090-0ba36a16342d>, 15.6.2022

²⁶⁸ <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008886581.html>, 20.6.2022

²⁶⁹ <https://www.aamulehti.fi/kulttuuri/art-2000008897837.html>, 21.6.2022

²⁷⁰ <https://www.tivi.fi/uutiset/pieni-suomalainen-pelistudio-julkaisi-pelaamisen-merkkipaalun-haastattelussa-red-stage-entertainment/f3800fdf-6715-436f-b4ac-7c61bcc7a187>, 9.7.2022

²⁷¹ <https://janka.fi/arkistot/1072>,

²⁷² <https://janka.fi/arkistot/1074>,

Poimintoja

Kirkon saamenkieliset verkkosivut julkaistiin

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon saamenkieliset verkkosivut julkaistiin katsausvuoden helmikuussa.²⁷³ Sisältöä tuotetaan kaikilla kolmella Suomessa puhutulla saamen kielellä (pohjoissaame²⁷⁴, inarinsaame²⁷⁵ ja koltansaame²⁷⁶). Sivustoa on tehty pääasiassa saamelaisien tekijöiden voimin, jotta se palvelisi mahdollisimman hyvin saamelaisia. On pidetty tärkeänä, että sisällöntuottajat tuntevat hyvin saamelaisista kulttuuria, hengellisyyttä ja symboliikkaa. Sivustolla nostetaan esille erityisesti saamelaisille keskeisiä sisältöjä ja tärkeitä perinteitä, joita ovat muun muassa rippikoulu ja konfirmaatio. Kuvien valinnassa on otettu huomioon kulttuurisensitiivisyys.

Ylen koltankielinen podcast aloitti

Yle alkoi tuottaa marraskuussa 2022 koltankielistä podcastia *Mistä en puhuisi mummon kanssa (Má'st jiõm mainste'če ääkkain)*.^{277,278} Ohjelmaa juontaa Yle Saamen toimittaja **Janica Gauriloff**, ja sen jaksot julkaistaan joka toinen viikko. Koltankielisiä mediasisältöjä on tarjolla niukalti, joten uusi ohjelma parantaa kielen asemaa. Podcast on suunnattu koltasaamelaisille nuorille aikuisille. Sisällöt kohdentuvat nuorten aikuisten elämään ja sellaisiin teemoihin, joista ei välttämättä tohdi puhua vanhempien ja sukulaisten kanssa. Ohjelma vahvistaa nuorten kielellistä identiteettiä ja innostaa puhumaan koltan kieltä.

Saamelaiskäräjien sivustolla tiedot käännös- ja tulkkauspalveluista kootusti

Saamenkielisiä tulkkeja ja kääntäjiä on vaikea löytää. Saamelaiskäräjien saamen kielen toimisto tarttui ongelmaan ja uudisti sivuston, jossa esitetään tiedot freelancer-kääntäjistä ja -tulkeista.^{279,280} Uudistus toteutettiin yhteistyönä Saamelaisalueen koulutuskeskuksen vetämän

²⁷³ <https://www.epressi.com/tiedotteet/uskonto/kirkon-saamenkieliset-verkkosivut-on-julkaistu.html>, 4.2.2022

²⁷⁴ <https://evl.fi/sapmi/>

²⁷⁵ <https://evl.fi/anaraskielan/>

²⁷⁶ <https://evl.fi/nuorttsaa-mkio-lle/>

²⁷⁷ <https://yle.fi/aihe/a/20-10003575>, 24.10.2022

²⁷⁸ <https://yle.fi/a/3-12674072>, 8.11.2022

²⁷⁹ <https://www.samediggi.fi/yhteystiedot/kaantajat-ja-tulkit/>

²⁸⁰ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kieli/saamelaiskarajat-kehittaa-saamenkielisia-kaannos-ja-tulkkauspalveluita-uusi-sivusto-avattu.html>, 7.11.2022

Saamen kielten tulkkaus -hankkeen kanssa (hanke päättyi 31.1.2022).²⁸¹ Sivustosta löytyvät saamen kielten kääntäjien ja tulkkien ajantasaiset tiedot sekä ohjeet käännösten ja tulkkausten tilaamiseen. Tulkit ja kääntäjät voivat halutessaan ilmoittaa tietonsa lisättäväksi sivustolle.

Saamelaisten kansallisjoiku valittu

Saamelaistaiteilija **Nils-Aslak Valkeapään** joiku *Sámi eatnan duoddariid* on valittu saamelaisten kansallisjoikuksi.²⁸² Asiasta päätettiin Saamelaisten 22. konferenssissa Jällivaarassa elokuussa 2022. Valkeapään joiku tunnetaan laajasti, ja se yhdistää ihmisiä. Sitä on joikattu paljon kouluissa, päiväkodeissa ja saamelaisten kokoontumisissa. Joiku on laulettu alun perin pohjoissaameksi, mutta se on käännetty etelä-, luulajan-, inarin-, koltan- ja kildininsaameksi. Kansallisjoiku käännetään myös muille saamen kielille.

Kela julkaisi hakemuslomakkeita koltansaameksi

Kela on parantanut harppauksin saamenkielistä viestintää ja palveluita viime vuosina.²⁸³ Katsausvuonna se julkaisi koltansaameksi 30 erilaista sähköistä hakulomaketta, jotka kattavat tavallisimmat etuudet.²⁸⁴ Kela on aiemmin julkaissut samat lomakkeet pohjois- ja inarinsaameksi. Sosiaali- ja terveystieteiden sähköisissä käyttöliittymissä ei voi toistaiseksi käyttää koltansaamea (esim. Kanta-palvelu).²⁸⁵

Kela aloitti uudelleen koltansaamenkielisen puhelin- ja etäpalvelun katsausvuoden helmikuussa.^{286,287} Se lakkautettiin jo kertaalleen vuoden 2019 lopussa sen vuoksi, että koltankielinen työntekijä vaihtoi työpaikkaa. Palvelua on järjestetty tällä välin tulkattuna tarpeen mukaan.

²⁸¹ <https://www.sogsakk.fi/fi/Hankkeet/Paattyneet-hankkeet/Saamen-kielten-tulkkaus-%E2%80%93hanke>

²⁸² <https://yle.fi/a/3-12576302>, 15.8.2022

²⁸³ <https://sosiaalivakuutus.fi/sosiaaliturva-asioita-voi-yha-useammin-hoittaa-myos-saamen-kielilla-tunnetasolla-on-riemuvoitto-kun-voi-asioida-omalla-kielillaan/>, 1.2.2022

²⁸⁴ <https://www.epressi.com/tiedotteet/hallitus-ja-valtio/kela-julkaisi-hakemuslomakkeita-koltansaameksi-kela-olmstoo-ca-b9tti-oocamlomaakkid-nuorttsaa-ca-b9mkio-ca-b9lle.html>, 15.9.2022

²⁸⁵ <https://www.lapinkansa.fi/verkkoasiointi-koltansaameksi-on-hankalaa-sen-ei-p/4708555>, 21.6.2022

²⁸⁶ <https://www.epressi.com/tiedotteet/hallitus-ja-valtio/kela-aloittaa-koltansaamenkielisen-puhelin-ja-etapalvelun-fpa-erbjuder-inom-kort-telefon-och-distansservice-ocksa-pa-skoltsamiska.html>, 2.2.2022

²⁸⁷ <https://yle.fi/a/3-12300000>, 3.2.2022

Koltansaamea elvytetään Suomen ja Norjan yhteistyönä

Koltansaamen kieltä ja koltansaamelasta kulttuuria elvytetään Suomen ja Norjan välisessä hankkeessa.^{288,289} Inarin ja Sör-Varangin kunnat aloittavat esihankkeen sen selvittämiseksi, kuinka koltansaamen kieltä ja kulttuurin voisi elvyttää. Rahoitus (15.1–15.7.2023) on myönnetty Euroopan unionin *Interreg*-rahoitusohjelmasta pohjoismaiselle *Interreg Aurora* -ohjelmalle.²⁹⁰ *Interreg*-rahoitusta jaetaan valtioiden ja alueiden välisiin yhteistyöhankkeisiin. Esihankkeeseen palkataan henkilö suunnittelemaan varsinaista monivuotista pähanketta.

²⁸⁸ <https://www.inari.fi/fi/tiedotteet-ja-kuulutukset/tiedotteet/inarin-ja-sor-varangin-kunnat-aloittavat-esihankkeen-koltansaamen-kielen-ja-kulttuurin-elvyttamiseksi.html>, 7.12.2022

²⁸⁹ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kieli/inarin-ja-sor-varangin-kunnat-saivat-rahoituksen-esihankkeelle-koltansaamen-kielen-ja-kulttuurin-elvyttamiseksi.html>, 15.12.2022

²⁹⁰ <https://www.interregaurora.eu/first-interreg-aurora-projects-approved/>

VIITTOMA- KIELET

Suomenruotsalaista viittomakieltä elvytetään

Kielipolitiikan vuosi 2021 -katsauksessa käsiteltiin suomenruotsalaisen viittomakielen tilaa.²⁹¹ Suomenruotsalainen viittomakieli on uhanalainen. Sillä on arviolta vain satakunta käyttäjää, eikä kieli ole samalla tavalla vakiintunut kuin suomalainen viittomakieli. Tulkkeja on vähän, ja tulkkausta on vaikea saada. Vuoden 2021 alussa Kuurojen Liitto sai opetus- ja kulttuuriministeriöltä projektirahoitusta suomenruotsalaisen viittomakielen elvytyksen jatkotyöhön vuodeksi 2021 (*Språkstyrka – revitalisering av finlandssvenskt teckenspråk*).

Språkstyrka sai jatkorahoitusta toistamiseen vuonna 2022.²⁹² Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitus (131 000 euroa) koskee ajanjaksoa 1.4.2023–31.3.2024. Kuurojen Liitto koordinoi hanketta edelleen. Hankkeessa keskitytään perheiden ja koulujen tukemiseen. Finlandssvenska teckenspråkiga -yhdistys (FST) jatkaa suomenruotsalaisen viittomakielen kielimentoritoimintaa. Humanistisessa Ammattikorkeakoulussa (Humak) suunnitellaan *Livs 4* -koulutusta. Se keskittyy viittomakielen ja viittomakommunikaation opettamiseen. Pedersören kunta jatkaa viittomien ja viittomakielen etäopetusta sekä neuvontaa. VIKKE-hankkeelle tuotetaan ruotsinkieliset verkkosivut ja myös Papunetin ruotsinkielisiä sivuja pyritään kehittämään.^{293,294}

Suomenruotsalaisen viittomakielen elvytystyö ja opettaminen jatkuivat Humanistisessa Ammattikorkeakoulussa. Viittomakielten päivänä 12.2.2022 siellä käynnistyi *Livs 3* -projekti, jossa jatketaan suomenruotsalaisen viittomakielen elvyttämistä ja rakennetaan kielen tulevaisuutta.²⁹⁵ Projekti on osa Kuurojen liiton hallinnoimaa *Språkstyrka*-projektia.

Ruotsinkielisiin vuoden kestäviin *Livs 3* -opintoihin ilmoittautui peräti 36 opiskelijaa (viittomakielen tulkkeja, opetusalan ammattilaisia ja uudesta kielestä kiinnostuneita aloittelijoita). Kielitaidon pohja ja kieliyhteisön tuntemus rakennetaan pakollisissa opinnoissa (10 op). Sen lisäksi kokonaisuuteen kuuluu valinnaisia opintoja eri teemoista (5–15 op). Kurssitarjottimella on osioita kielen elvytyksestä ja kielenhuollosta sekä kielentutkimuksesta ja -oppimisesta.

²⁹¹ Ks. lähemmin *Kielipolitiikan vuosi 2021*, s. 52:

https://www.kotus.fi/files/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

²⁹² <https://kuurojenliitto.fi/ajankohtaista/sprakstyrka-sai-jatkorahoitusta/>, 19.12.2022

²⁹³ <https://vikke.nmi.fi/>

²⁹⁴ <https://papunet.net/>

²⁹⁵ <https://www.humak.fi/uutiset/livs-3-alkoi-suomenruotsalaisen-viittomakielen-elvytys-jatkuu/>, 16.2.2022

Humakissa on tehty pitkään suomenruotsalaisen viittomakielen elvytystyötä.²⁹⁶ Edellisissä *Livs*-projekteissa (*Livs 1* ja *Livs 2*) on pyritty parantamaan kieliyhteisön asemaa ja lisäämään kielen elinvoimaisuutta. On voimaannutettu kieliyhteisöä ja lisätty kielenkäyttäjien tuntemusta kielestään. Pienessä kieliyhteisössä kielenkäyttäjä on tavallaan myös kielen asiantuntija. Tällaista oman asiantuntijuuden rakentumista on tuettu. Suomenruotsalaisen viittomakielen tulkkipolustus on tuottanut paitsi tulkkeja myös parantanut tulkkauksen laatua.

²⁹⁶ <https://livs.humak.fi/>

Viittomakielellä tehtävä hätäilmoitus koetaan tärkeäksi palveluksi

Viittomakieliset voivat ottaa yhteyden hätäkeskukseen hätätekstiviestillä 112 Suomi -sovelluksessa. Kesäkuussa 2021 käynnistyneessä kokeilussa on testattu hätäilmoituksen tekemistä suomalaisesta viittomakielestä tulkattuna hätäpuheluna.²⁹⁷ Kokeilu laajeni poliisipartioiden käyttöön vuoden 2022 alussa.²⁹⁸ Poliisipartiot voivat hyödyntää hälytystehtävissään viittomakielen tulkkausta 112 Suomi -sovelluksen kautta. Viittomakieliset pitävät palvelun jatkumista kokeilun jälkeen tähdellisenä.²⁹⁹

Ongelmaksi on muodostunut se, että hätäilmoituksen on voinut tehdä vain arkipäivinä kello 8–16. Kuurojen Liiton liittokokouksessa käsiteltiin tätä kysymystä.³⁰⁰ Kokouksen toimittamassa julkilausumassa todetaan, että hätäilmoituksen tekeminen viittomakielellä tulee mahdollistaa kaikkina vuorokaudenaikoina. Hätätilanteet eivät aina osu virastoaikaan.

Joulukuussa 2022 Kela ilmoitti, että kokeilu jatkuu vuoden 2023 loppuun.^{301,302} Toimintamalli haki muotoaan katsausvuonna. Haluttiin selvittää, kuinka hyvin 112 Suomi -sovellus ja Kelan etäpalvelu soveltuvat hätätilanteisiin ja viranomaistoimintaan. Hätäkeskuslaitos pohti muitakin tapoja hätäilmoituksen tekemiseksi.^{303,304} Katsausvuonna laadittiin esiselvitystä chat-palvelun käytöstä hätäilmoituksen tekemisessä. Hätäkeskuslaitoksen chat-kanava tulisi osaksi 112 Suomi -sovellusta. Palvelun varsinaisen kehittämisen ja käyttöönoton valmistelun oli määrä alkaa vuonna 2023. Ilmoituskanavan käyttöönotto kestäisi vuodesta kahteen.

²⁹⁷ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 52:

https://www.kotus.fi/files/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

²⁹⁸ <https://www.epressi.com/tiedotteet/hallitus-ja-valtio/kelan-viittomakielen-etatulkkausta-kokeillaan-poliisipartioiden-tyossa-fpas-distanstolkning-pa-finskt-teckensprak-testas-i-polisarbetet.html>, 5.1.2022

²⁹⁹ <https://elamassa.fi/terveys/hatailmoitus-viittomakielella-koetaan-tarkeaksi-palveluksi/>, 1.2.2022

³⁰⁰ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kotimaa/kuurojen-liiton-liittokokous-kuurojen-tiedonsaanti-turvattava-myois-kriisitilanteissa.html>, 11.6.2022

³⁰¹ <https://www.epressi.com/tiedotteet/hallitus-ja-valtio/hatailmoitus-viittomakielella-kokeilu-jatkuu-vuoden-loppuun-forsoket-med-nodanmalan-pa-teckensprak-fortsatter-till-arets-slut.html>, 1.6.2022

³⁰² <https://www.epressi.com/tiedotteet/hallitus-ja-valtio/hatailmoitus-viittomakielella-kokeilu-jatkuu-ensi-vuoden-forsoket-med-nodanmalan-pa-teckensprak-fortsatter-nasta-ar.html>, 13.12.2022

³⁰³ <https://www.ksml.fi/uutissuomalainen/5563755>, 1.12.2022

³⁰⁴ <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/647d394c-ee92-4535-9a2a-774712d7e86e>, 1.12.2022

Mielenterveysaiheisia animaatioita viittomakielellä

MIELI Suomen Mielenterveys on yhdistys, jonka tehtävänä on edistää mielenterveyttä ja ehkäistä mielenterveyden ongelmien syntyä.³⁰⁵ Se on julkaissut animaatiovideoita, joissa käsitellään tärkeitä mielenterveyteen liittyviä aiheita (*Mitä mielenterveys on?*, *Mielenterveyttä voi vahvistaa*, *Tukea mielenterveyden pulmissa*). Videot kiteyttävät, mitkä eri asiat vaikuttavat mielenterveyteemme, miten omaa mielenterveyttä voi vahvistaa ja mistä hakea tukea mielenterveyden ongelmiin.

Suosittu mielenterveysaiheiset animaatiot julkaistiin viittomakielellä katsausvuonna.³⁰⁶ Viittomakieliset käännökset toteutettiin yhteistyönä Laurea-ammattikorkeakoulun sairaanhoitajaopiskelijoiden ja Viittomakielisen kirjaston kanssa.

³⁰⁵ <https://mieli.fi/>

³⁰⁶ <https://mieli.fi/uutiset/suosittu-mielenterveysaiheiset-animaatiot-nyt-myos-viittomakielella/>, 31.5.2022

Viittomakielen päivän tunnustuspalkinto VIKKE-hankkeelle

Viittomakielen päivää vietetään 12. helmikuuta. Samalla jaetaan tunnustuspalkinto vuoden viittomakieliteosta. Kuurojen Liitto myönsi *Vuoden viittomakieliteko 2021* -tunnustuspalkinnon VIKKE-hankkeen työryhmälle.³⁰⁷ VIKKE on Jyväskylän yliopistossa viittomakielen keskuksessa toteutettu hanke (Viittomakielisten lasten kielellisen kehityksen arviointi, kartoitus ja tukitoimenpiteet -hanke).³⁰⁸ Siinä on kehitetty arviointityökalu, jonka avulla viittomakielisten lasten ja perheiden parissa työskentelevät eri alojen ammattilaiset pystyvät arvioimaan lasten viittomakielen taitoa ja taidon kehitystä. Keskeisiä arvioitavia kielen osa-alueita ovat tuottava ja ymmärtävä viittomavarasto sekä viittomakielen kieliopillisten rakenteiden ymmärtäminen ja kerrontataidot.

³⁰⁷ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kotimaa/viittomakielen-paivan-tunnustuspalkinto-lasten-viittomakielen-taitoa-arvioivalle-vikke-hankkeelle.html>, 11.2.2022

³⁰⁸ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 120:
https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

Kelan tulkkauspalvelujen ongelmat jatkuvat

Kelan järjestämiä tulkkauspalveluja on arvosteltu, ajoittain kärkkäästikin.³⁰⁹ Syksyllä 2022 Kuurojen Liitto sai runsaasti asiakaspalautetta viittomakielen tulkkauspalvelun toimimattomuudesta.³¹⁰ Kela vastaa tulkkauspalveluista, mutta se ei ole onnistunut järjestämään kaikkiin tilauksiin viittomakielen tulkkia. Yhteydenottojen perusteella tilanne on huonontunut entisestään, mikä aiheuttaa pahoja ongelmia asiakkaille.

Katsausvuoden keväällä sosiaali- ja terveysministeriöön esitettiin vetoamus vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluiden arvioimiseksi.³¹¹ Siinä vammaisalan organisaatiot ja tulkkauksen ammattilaiset esittävät, että vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluiden tilanne arvioidaan kokonaisuutena ja esiin nousseet epäkohdat korjataan.

³⁰⁹ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 117:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

³¹⁰ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kotimaa/kelan-tulkkauspalvelussa-vakavia-ongelmia.html>, 2.12.2022

³¹¹ <https://www.diak.fi/2022/03/29/vetoamus-vammaisten-henkiloiden-tulkkauspalveluiden-kokonaistilanteen-arvioimiseksi/>, 29.3.2022

Räppäri Signmark Tanssii tähtien kanssa -kilpailussa

Tanssii tähtien kanssa -ohjelma teki historiaa syksyllä 2022, kun kilpailuun osallistui kuuro rap-artisti **Signmark** eli **Marko Vuoriheimo**.^{312,313,314} Kuinka kuuro tuntee musiikin ja pystyy liikkumaan sen tahdissa, vieläpä koreografian mukaan? Signmark kertoo, että musiikki hahmottuu kehollisena kokemuksena. Hän ei kuule lainkaan, mutta tuntee musiikin bassoäänet kehossaan. Suurimpana ongelmana tanssiparketilla hän pitää olematonta tanssitaitoaan. Tanssiminen on toistaiseksi rajoittunut kotona lasten kanssa suoritettuihin tanssillisiin TikTok-haasteisiin.

Signmarkin osallistuminen kilpailuun toi näkyvyyttä viittomakielelle. Se myös laajensi monen käsitystä viittomakielisten elämästä ja viittomakielisestä yhteisöstä. Ohjelma herätti kiinnostusta myös ulkomailla, ja sitä seurattiin usealla mantereella. Signmark sai kannustusta kilpailuun muun muassa Brasiliasta, Portugalista ja Etiopiasta.

³¹² <https://www.iltalehti.fi/tv-ja-leffat/a/4bc9c196-5ce4-4ba3-b399-9760ed4a0781>, 4.8.2022

³¹³ <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/ei-huono-torinaa-pyTTYyn-signmark-nayttaa-miten-viitotaan-ttk-n-ikoniset-letkautukset/8530416>, 29.10.2022

³¹⁴ <https://www.apu.fi/artikkelit/signmark-tanssikisa-ttk-toi-kansainvalisen-suosion>, 25.9.2022

ROMANIKIELI

Suomen romanikielen elvytysohjelma julkaistiin

Suomen romanikielen elvytysohjelma julkaistiin Opetushallituksen, Helsingin yliopiston ja Kotimaisten kielten keskuksen järjestämässä seminaarissa (*Mo džiivel romani tšimb! – Eläköön romanikieli!*) 30.11.2022.^{315,316,317} Romanikielen elvytysohjelman laatiminen kuului Suomen toisen romanipoliittisen ohjelman toimenpiteisiin vuosille 2018–2022.³¹⁸ Osa romanikielen elvytysohjelman toimenpiteistä jää toteutettavaksi Suomen kolmannen romanipoliittisen ohjelman toimenpiteinä vuosina 2023–2030.

Elvytysohjelma laadittiin Opetushallituksen nimittämässä asiantuntijaryhmä, johon kuului kielen ja kielenelvytyksen asiantuntijoita sekä puheyhteisön edustajia. Asiantuntijaryhmä perehtyi romanikielen tilanteeseen laajasti. Se järjesti kymmenkunta kuulemistilaisuutta ulkopuolisille asiantuntijoille. Ohjelma sisältää ajantasaisen kuvauksen romanikielen asemasta ja kielisosiologisesta tilanteesta. Toimenpide-esityksiä on 11, ja ne on otsikoitu seuraavasti:

- Romanikielen opettajien ja ohjaajien koulutus
- Romanikielen opetuksen etäyhteyksiä hyödyntävä pilottihanke 2023–2030
- Romanikielen oppimateriaalin kehittäminen
- Romanikieliset lastenohjelmat
- Romanikielisen sosiaalisen median toteuttaminen
- Romanikielisen kirjallisuuden, musiikin ja muun taiteen tuottaminen
- Romanikielinen vuosikalenteri
- Romanikielinen Uusi testamentti ja romanikielinen lasten kuvaraamattu
- Romanikieliset mestari/kisälli -parit
- Romanilasten kielenoppimista tukeva verkosto
- Romanikielen elvytystyön kielellinen tuki

Seminaarin paneelikeskustelussa korostettiin yhteistyön ja koordinaation merkitystä toimenpiteiden jalkauttamisessa. Opettajien ja ohjaajien kouluttamista pidettiin tärkeänä, jotta kieli voi siirtyä tuleville sukupolville.

³¹⁵ <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/suomen-romanikielen-elvytysohjelma-toimenpide-esityksineen>

³¹⁶ <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2022/suomen-uhanalaisen-romanikielen-elvytysohjelma-turvaa-romanikielen-siirtymista>, 30.11.2022

³¹⁷

https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka/ajankohtaista_kielipolitiikasta/suomen_romanikielen_elvytysohjelma_julkaistiin.39219.news, 1.12.2022

³¹⁸ Huttu, H. 2018. *Suomen romanipoliittinen ohjelma (Rompo) 2018-2022*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 3/2018 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160845>

Kielenpuhujien voimaantuminen ja voimaannuttaminen ovat avainasemassa kielenelvytyksessä ja kielen siirtymisessä sukupolvelta toiselle.³¹⁹

³¹⁹ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2020, s. 90:
https://www.kotus.fi/files/10014/Kielipolitiikan_vuosi_2020.pdf

Miljoonan euron tuki romanikielelle ja -kulttuurille

Suomen romanikielen elvytysohjelman julkaisemisseminaarissa kuultiin hyviä uutisia. Suomen Kulttuurirahasto tukee romanikielen elvyttämistä sekä romanitaidetta ja -kulttuuria miljoonalla eurolla vuosina 2023–2030.^{320,321}

Kulttuurirahaston tuki jaetaan pääosin apurahoina. Rahoitusta suunnataan esimerkiksi kaunokirjallisuuden kääntämiseen romanikielelle, romanikielisten taiteilijoiden työskentelyedellytysten parantamiseen, romanikielisen oppimateriaalin tuottamiseen ja kielenelvytystyössä tarvittavien materiaalien kehittämiseen. Romanikielen elvytysohjelman tavoitteita ja toimenpiteiden toteuttamista tuetaan suoraan noin 75 000 eurolla (ks. osio ”Suomen romanikielen elvytysohjelma julkaistiin”).

³²⁰ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69958891/romanikielelle--ja-kulttuurille-miljoonan-euron-tuki?publisherId=69819475>, 30.11.2022

³²¹ <https://skr.fi/ajankohtaista/romanikielelle-ja-kulttuurille-miljoonan-euron-tuki>, 30.11.2022

Romano Mission yhdistysarkisto julkaistiin Kansallisarkistossa

Vuonna 2021 Kordelinin säätiö myönsi Romano Missio -yhdistykselle 100 000 euron tuen yhdistyksen aineistokokoelman arkistointiin ja julkaisemiseen.^{322,323} Laajan romaniväestön historiaa ja tapakulttuuria käsittelevän aineiston arkistointivalmistelut tehtiin, jotta aineisto voitaisiin julkaista Kansallisarkiston kokoelmissa. Arkistomateriaali on ollut toistaiseksi tutkijoiden saavuttamattomissa. Katsausvuonna Arkistojen päivän toimikunta myönsi Vuoden arkistoteko -palkinnon Romano Missiolle yhdistysarkiston luovuttamisesta Kansallisarkistoon.^{324,325,326}

Romano Mission vuosiin 1904–2016 ajoittuva aineisto on erittäin merkittävä. Se piirtää ainutlaatuisen kuvan romanien yhteiskunnallisen osallisuuden vaiheista 1900-luvulla. Aineistoa on 11 hyllymetriä, ja se sisältää noin 160 pahvista arkistokoteloä. Materiaaliin kuuluu muun muassa asiakirjoja, kirjeitä, käsikirjoituksia, valokuvia, kaitafilmejä ja äänitteitä. Aineistossa arvioidaan olevan tietoa jokaisen suomalaisen romanisuvun historiasta.

³²² <https://kordelin.fi/saation-suurapurahat-myonnetty-19-3-2021>, 22.3.2021

³²³ <https://www.ts.fi/kulttuuri/5262473>, 23.3.2021

³²⁴ <http://arkistoyhdistys.fi/index.php/2022/11/11/vuoden-arkistoteko-2022-palkinto-romano-missiolle/>, 11.11.2022

³²⁵ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kulttuuri-ja-taide/vuoden-arkistoteko-palkinto-romano-missiolle.html>, 11.11.2022

³²⁶ <https://ajanlastuja.fi/romano-missio-ryn-arkisto-luovutettu-kansallisarkistolle-19-10-2022/>

Hilja Grönfors pelastaa romanilauluja

Romanilaulut eli kaaleen laulut ovat tärkeä osa romanikulttuuria. Lahtelainen **Hilja Grönfors** on tehnyt mittavan uran romanimusiikin säilyttäjänä ja saanut siitä myös tunnustusta.^{327,328} Hän huomasi 1990-luvulla, että romanien lauluperinne on painumassa unholaan. Tuolloin alkanut romanimusiikin keräystyön jatkuu edelleen. Grönfors vaalii myös romanikieltä. Muun muassa *Vanhojen kaaleenlaulujen oppikirjan* tekstit esitetään myös romanikielisinä käännöksinä.³²⁹

Hilja Grönfors totesi 70-vuotissyntymäpäivähaastattelussaan jatkavansa romanimusiikin tallentamista niin kauan, että kaikki on kirjattu ja äänitetty: ”Historiaan jää ainakin merkintä, että meillä oli oma kieli, musiikki ja kulttuuri.”³³⁰

³²⁷ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 129–130 :

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

³²⁸ <https://www.ess.fi/paikalliset/4481210>, 17.2.2022

³²⁹ <https://kansanmusiikkiliitto.fi/product/gronfors-hilja-vanhojen-kaaleenlaulujen-oppikirja/>

³³⁰ <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008766199.html>, 27.4.2022